

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908.   Första Kammaren.   N:o 57.

Onsdagen den 20 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 13 i denna månad.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

n:o 21, i anledning af väckt motion om ändring af 3 § 11:o tryckfrihetsförordningen,

n:o 22, i anledning af väckt motion om tillägg till det vid 1907 års riksdag såsom hvilande antagna förslag till öfvergångsstadgande i riksdagsordningen, och

n:o 23, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändring af 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen;

statsutskottets utlåtanden:

n:o 11, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna,

n:o 161, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet af tillfälliga kostnader för underlättandet af manskapsrekryteringen vid armén,

n:o 162, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för underlättande af manskapsrekryteringen vid flottan och kustartilleriet,

n:o 163, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för flottans pensionskassas tjänstemän och vaktmästare,

n:o 164, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till fångvården af den under domänstyrelsens förvaltning bibehållna delen af Svartsjö kungsladugård jämte lägenheterna Hästbryggan och Färjestaden i Sänga socken och Stockholms län,

n:o 165, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående reglering af löneförhållandena m. m. vid kammarrätten, och

n:o 166, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att af det för år 1909 beviljade polisanslaget använda visst belopp under år 1908;

sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande, n:o 16, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande n:o 14, i anledning af väckt motion om årlig ersättning till förra innehafvaren af Gagnbro gästgifveri i Stora Tuna socken, Mina Pålman;

sammansatta bevillnings- och lagutskottets memorial:

n:o 2, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande, n:o 1, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af på allmän folkomröstning grundadt kommunalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl, samt

n:o 3, med hemställan om anvisande af ersättning åt sammansatta bevillnings- och lagutskottets sekreterare m. m.; äfvensom

lagutskottets utlåtanden:

n:o 75, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skogsaccis samt inom Riksdagen i ämnet väckta motioner, dels ock Kungl. Maj:ts i sammanhang därmed framlagda proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 38 § i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, samt

n:o 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogos statsutskottets under gårdagen bordlagda memorial:

n:o 159, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut angående löne reglering för rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Utskottets hemställan bifölls.

n:o 160, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut angående aflöningsförhöjning för riksförsäkringsanstaltens tjänstemän och betjänte.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran första särskilda utskottets sistlidne dag bordlagda utlåtanden n:is

7 och 8 äfvensom Första Kammarens tillfälliga utskotts samma dag bordlagda utlåtanden n:is 21 och 22.

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets den 16 och 19 innevarande månad bordlagda utlåtanden n:o 2, med anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition n:o 88, med förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m., dels väckta motioner i ämnet.

I en till Riksdagen aflåten, till behandling af särskilda utskottet hänvisad proposition, n:o 88, af den 6 mars 1908 hade Kungl. Maj:t, under återopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogade

dels förslag till

1) lag om indragning till statsverket och afskrifning af prästerskapets tionde samt om ersättning därför;

2) lag om reglering af prästerskapets aflöning;

3) lag om emeritilöner för präster; samt

4) lag om kyrkofond;

dels grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar.

Till behandling i sammanhang med nämnda proposition har utskottet förehaft tjugu särskilda, med anledning af propositionen väckta motioner, nämligen

inom Första Kammaren:

af herr *K. J. Ekman*, n:o 54; och

af herr *G. Ros*, n:o 57;

inom Andra Kammaren:

af herr *J. A. Jonsson* i Hökhult, n:o 270;

af herr *P. Nilsson* i Bonarp, n:o 272, i hvilken motions syfte trettio ledamöter af kammaren instämt;

af herr *J. Bengtsson* i Bjärnalt, n:is 275 och 277;

af herr *J. Byström*, n:o 283;

af herr *O. W. Redelius*, n:is 284 och 295;

af herr *D. Persson* i Tällberg, n:o 288;

af herr *J. Johansson* i Kälkebo, n:o 289;

af herr *S. O. Nylander*, n:o 290, i hvilken motion fem ledamöter af kammaren instämt;

af herrar *J. A. Jonsson* i Hökhult, *W. Bengtsson* i Häradsköp och *C. Johansson* i Aflösa, n:o 291;

af herr *A. Henricson*, n:o 292, i hvilken motion tolf ledamöter af kammaren instämt;

af herr *G. Kronlund*, n:o 303;

af herr *C. G. Sædén*, n:is 306, 313 och 314, med instämmande af en ledamot af kammaren beträffande n:o 306;

Lagförslag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. af herrar *H. Sandén, S. J. Larsson, G. Månsson* och *S. Nordström*, n:o 311, i hvilken motions syfte sex ledamöter af kammaren instämt; samt af herrar *O. A. Berg* i Staby och *P. Pehrsson* i Österby, n:o 316.
(Forts.)

I de af herrar *Ekman* och *Redelius* afgifna motioner hade föreslagits Riksdagen att i sammanhang med öfriga hithörande lagförslag för sin del antaga följande:

Förslag till lag angående tillämpning i vissa fall af prästerskapets privilegier.

Häriigenom förordnas som följer:

Hvad prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 innehålla om prästerskapets bibehållande vid dittills åtnjuten tionde, pastoralier och rättigheter skall äga motsvarande tillämpning å den ersättning, som enligt denna dag utfärdad lag om indragning till statsverket och afskrifning af prästerskapets tionde samt om ersättning därför skall utgå till kyrkofonden; och skall i afseende å kyrkofonden och dess afkastning iakttagas, att genom öfverförande till denna fond af afkomst från prästerskapets boställen eller det samma eljest anslagna aflöningsmedel någon rubbning icke sker i den prästerskapet genom privilegierna tillförsäkrade rätten att varda bibehållet vid dessa aflöningsmedel.

Herr *J. A. Jonsson* hade i sin motion n:o 270 hemställt, att Riksdagen behagade besluta, att de i propositionen framlagda lagförslag ändrades därhän, att den föreslagna indragningen och afskrifningen af den på jordbruksfastigheter hvilande tiondeskyldigheten och därmed likställda afgifter komme att på de af Kungl. Maj:t föreslagna villkor verkställas om möjligt samtidigt i alla pastorat inom landet med början år 1914 eller något annat mera lämpligt år;

samt att öfvergångstiden för denna indragning och afskrifning bestämdes till högst 20 år i stället för af Kungl. Maj:t föreslagna 30 år.

I motionen n:o 272 af herr *P. Nilsson* hade hemställts, att Riksdagen måtte vid antagandet af Kungl. Maj:ts förslag till lag om indragning till statsverket och afskrifning af prästerskapets tionde samt om ersättning därför vidtaga den ändring, att afskrifningen af nämnda tionde skulle äga rum för hvarje pastorat året näst efter det, med hvars utgång den på grund af förordningen den 11 juli 1862 eller förordningen den 1 november 1872 fastställda lönereglering för prästerskapet i pastoratet upphörde att gälla och att statsverket till kyrkofonden inbetalade motsvarande belopp.

Herr *J. Bengtsson* hade i sin motion n:o 275 hemställt, att Riksdagen ville besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag till

lag om indragning till statsverket och afskrifning af prästerskapets tionde samt om ersättning därför, att den i 5 § omförmälda afskrifningen måtte för hvarje pastorat äga rum ecklesiastikåret näst efter det, med hvars utgång den på grund af förordningen den 11 juli 1862 eller förordningen den 1 november 1872 fastställda lönereglering för prästerskapet i pastoratet upphörde att gälla *eller* — om detta icke läte sig göra — under loppet af 20 ecklesiastikår, räknade för hvarje pastorat från och med det år, då indragningen där vidtog.

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.
(Forts.)*

I sin motion n:o 284 hade herr *O. W. Redelius* hemställt, att Riksdagen behagade besluta, att i 1 § i Kungl. Maj:ts förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning skulle erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Mom. 1. Hvarje tjänstgörande präst skall erhålla, jämte fri bostad och skjuts i tjänsteärenden, aflöning i öfrigt — — — — (lika med förslaget).

Mom. 2. Ej må lönen fastställas till lägre belopp än till 4,000 kronor för kyrkoherde, 2,500 kronor för komminister, och 1,000 kronor (utom vivre) för adjunkt.

Mom. 3. Ej må lönen fastställas till högre belopp än 10,000 kronor.

I den af herr *C. G. Sæden* väckta motionen n:o 314 hade hemställts, att Riksdagen ville besluta, att 2 § i Kungl. Maj:ts förslag till lag om emeritilöner för präster skulle erhålla följande ändrade lydelse:

»Emeritilön för kyrkoherde och komminister utgör 3,000 kronor, då med tjänsten varit förenad en aflöning om 3,000 kronor eller därunder, och 4,500 kronor, då med tjänsten varit förenad en aflöning om 6,000 kronor eller därutöfver. Vid aflöningsbelopp mellan 3,000 och 6,000 kronor ökas emeritilönens minimibelopp af 3,000 kronor med 50 kronor för hvarje 100-tal kronor, hvarmed aflöningen öfverstigit 3,000 kronor. Lönen beräknas till det belopp, hvartill densamma bestämts vid lönereglering, fastställd på grund af lagen om reglering af prästerskapets aflöning eller, om sådan lönereglering med afseende på tjänsteinnehafvaren icke vunnit tillämpning, till medeltalet af de belopp, för hvilka bevillning för lönen erlagts de sista tio åren före tjänstens frånträdande. Öfverskridet 50-tal kronor af lönens belopp räknas såsom fullt 100-tal.

För domprost utgör emeritilön 5,000 kronor och för adjunkt 1,800 kronor.»

Lagförslag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. Herr *S. O. Nylander* hade i sin motion n:o 290 hemställt, att Riksdagen ville besluta, att 2 § i Kungl. Maj:ts förslag till lag om emeritilöner för präster skulle erhålla följande ändrade lydelse:

(Forts.) För ordinarie tjänsteinnehafvare skall emeritilön motsvara åttio procent af hans lön, beräknad till det belopp, hvartill densamma bestämts vid lönereglering, fastställd på grund af lagen om reglering af prästerskapets aflöning, eller, om sådan lönereglering med afseende å tjänsteinnehafvaren icke vunnit tillämpning, till det belopp, efter hvilket afgift till prästerskapets änke- och pupillkassa senast utgått. Ej må dylik emeritilön understiga tre tusen sex hundra kronor för kyrkoherde och två tusen fyra hundra kronor för komminister, ej heller öfverstiga fem tusen kronor; och skall, där vid uträkning efter ofvan angifna grund emeritilönen ej uppgår till jämnt tiotal kronor, densamma höjas till närmast högre tiotal.

För extraordinarie präst skall emeritilön utgöra ett tusen åtta hundra kronor.»

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på andragna skäl hemställt, att Riksdagen

1:o) under förutsättning att Riksdagen för sin del antog de af utskottet i utlåtandet under B), C) och E) upptagna lagförslag, måtte, med bifall till herr *K. J. Ekmans* motion n:o 54 och herr *O. W. Redelius'* motion n:o 295, för sin del antaga det i utlåtandet under A) upptagna förslag till lag angående tillämpning i vissa fall af prästerskapets privilegier;

2:o) under förutsättning att Riksdagen för sin del antog de i utlåtandet under A), C) och E) upptagna lagförslag, måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till lag om indragning till statsverket och afskrifning af prästerskapets tionde samt om ersättning därför icke kunnat oförändradt bifallas — i anledning af såväl Kungl. Maj:ts omförmälda förslag som herr *J. A. Jonssons* i Hökhult motion n:o 270, herr *P. Nilssons* i Bonarp motion n:o 272 och herr *J. Bengtssons* i Bjärnalt motion n:o 275 — för sin del antaga det under B) upptagna förslag till lag om indragning till statsverket och afskrifning af prästerskapets tionde samt om ersättning därför;

3:o) under förutsättning att Riksdagen för sin del antog de i utlåtandet under A), B) och E) upptagna lagförslag, måtte med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning icke kunnat oförändradt bifallas — i anledning af såväl Kungl. Maj:ts omförmälda förslag som herr *A. Henriçsons* motion n:o 292 samt med bifall till herr *O. W. Redelius'* motion n:o 284, men med afslag å herr *G. Ros'* motion n:o 57, herr *J. Bengtssons* i Bjärnalt motion n:o 277, herr *J. Byströms* motion n:o 283, herr *D. Perssons* i Tällberg motion n:o

288, herr *J. Johanssons* i Kälkebo motion n:o 289, herr *J. A. Jonssons* i Hökhult m. fl. motion n:o 291 i hvad den afsåge nu förevarande ämne, herr *G. Kronlunds* motion n:o 303, herr *C. G. Sædén*s motioner n:is 306 och 313, den sistnämnda i hvad den afsåg nu förevarande ämne, och herrar *O. A. Bergs* i Staby och *P. Pehrssons* i Österby motion n:o 316 — för sin del antaga det under C) upptagna förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning; Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.
(Forts.)

4:o) under förutsättning att Riksdagen för sin del antog de under A), B), C), och E) upptagna lagförslag, måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till lag om emeritilöner för präster icke kunnat oförändradt bifallas — i anledning af såväl Kungl. Maj:ts omförmälda förslag som herr *C. G. Sædén*s motion n:o 314 samt med bifall till herr *S. O. Nylanders* motion n:o 290, — för sin del antaga det under D) upptagna förslag till lag om emeritilöner för präster;

5:o) under förutsättning att Riksdagen för sin del antog de i utlåtandet under A), B), C) och F) upptagna lagförslag och förslag till grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar, måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till lag om kyrkofond icke kunnat oförändradt bifallas — i anledning af Kungl. Maj:ts omförmälda förslag samt med afslag å herr *H. Sandén*s m. fl. motion n:o 311, — för sin del antaga det under E) upptagna förslag till lag om kyrkofond; samt

6:o) under förutsättning att Riksdagen för sin del antog de under A), B), C), och E) upptagna lagförslag, måtte, med förklarande att det af Kungl. Maj:t framlagda förslag till grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar icke kunnat oförändradt bifallas, — i anledning af Kungl. Maj:ts omförmälda förslag — för sin del antaga det under F) upptagna förslag till grunder för ändringar i lagstiftningen om ecklesiastika boställsskogar.

Vid föredragning af utlåtandet begärdes ordet af

Herr Sjöcrona som yttrade: Jag ber att få hemställa, att utlåtandet måtte punktvis föredragas, i hvarje punkt först lagförslaget, därefter ingress och rubrik samt utskottets hemställan; att författningsförslagen härvid antagas under förutsättning, att kamrarne fatta sammanstående beslut rörande de i hvarje punkt af utskottets hemställan omförmälda förslag;

att vid behandling af första punkten diskussionen må röra sig om utlåtandet i dess helhet;

att lagförslagens text ej må uppläsas i andra delar än sådana, beträffande hvilka uppläsning begäres; samt

att, för den händelse ett eller flera af lagförslagen komma att i vissa delar återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att

Lagförslag vid ärendets förnyade behandling i afseende å de delar, som om *reglering* blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna *af prästerskapets af* löning m. m. föranledas.

(Forts.)

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten 1.

Herr Billing: Bakom det betänkande, som nu föredragits, ligger ett mycket omfattande arbete, utfördt med synnerlig noggrannhet nu sist af det särskilda utskottet och förut under flera år af den särskilda kommittén.

Ser man på detta förslag i dess helhet — och jag skall icke ingå på några detaljer — så finner man, att detsamma i första hand och man kan väl också säga främst behandlar en stor *skattejämningsfråga*. Det afser att åstadkomma en skattejämkning mellan församling och församling. Här finnes i vårt land en mycket stor ojämnhet i fråga om de särskilda församlingarnas beskattning för kyrkliga ändamål, särskildt nu för prästernas aflöning. Här finnas församlingar, där denna skatt verkligen tynger mycket, och andra, där den är mycket obetydlig. Det är således först en skattejämkning mellan församling och församling, men här är också fråga om en annan skattejämkning af icke mindre betydelse. Hittills har prästernas aflöning till sin hufvudsakliga del — och när jag säger hufvudsaklig, menar jag till sin ojämeförlikt största del — hvilat på jorden, på jordbruksfastigheterna, och att så varit, beror på gamla förhållanden, som varit rådande under århundraden tillbaka, då jordbruksfastigheten var det enda egentliga skatteobjektet. Nu har med allt skäl klagats öfver att en orättvis tunga härigenom hvilat på jordbruksfastigheterna, under det den stora industriella verksamhet, som under senare tid uppkommit i vårt land, gått så tämligen fri, och från alla håll har medgifvits, att, liksom man på andra områden bort åstadkomma en jämkning i beskattning å olika beskattningsföremål, borde något liknande ske i afseende å prästernas aflöning. Men för att en skattejämkning i dessa båda afseenden skulle komma till stånd, har man icke kunnat undvika att det också blifvit, om jag så får säga, en skattejämkning af ett tredje slag, jag menar det, att staten skulle åtaga sig en ganska dryg del af prästlöneregleringen.

Att skattejämkningen i först nämnda afseenden är både önskvärd och rättvis, därom tror jag icke, att någon kan vara tveksam. Däremot kan man naturligtvis vara betänksam emot den ökning i statsbudgeten, som skulle blifva en följd häraf. Från rent kyrkligt ekonomisk synpunkt sedt, är det naturligtvis tämligen likgiltigt, om aflöningen till prästerskapet utgår från ena hållet eller från det andra.

Jag har nu velat fästa uppmärksamheten på, att frågan här är en skattejämningsfråga, men den är också — och det är det andra jag vill påpeka — en *lönefördelningsfråga*. Det förslag, som här föreligger, afser att utjämna prästlönerna, och den, som känner till förhållandena, vet mycket väl, att för önskningarna att nå detta syftemål finnas många mycket giltiga anledningar. Härfinnas i vårt land några, icke synnerligt många, men några prästlöner, om hvilka man kan säga, att de äro för höga, och de hafva blifvit för höga på grund däraf, att, sedan löneregleringarna utfärdats, nya skatteobjekt kommit till, som icke då voro beräknade, men som ändock kommit att anlitas på grund af bestämmelser i löneregleringarna. Men om det icke är så många prästlöner, om hvilka det kan sägas, att de äro alltför höga, så finnas så många fler, hvilka äro alldeles otillfredsställande. Jag vill icke upptaga kammarens tid eller försöka röra herrarnes hjärtan med några beskrifningar, men det är ett faktum, som icke kan förnekas, att en icke ringa del af de svenska prästerna lidit och lida under verkligt svårt ekonomiskt betryck, att det helt visst icke finnes någon ämbetsmannaklass i vårt land, som i detta hänseende har att arbeta under så trånga och tryckande villkor, som en stor del af vårt svenska prästerskap. Nu kan ju ingen bestrida, att det vore en förmån att få en bättre lönefördelning mellan Sveriges präster, och detta afser nu föreliggande förslag att åstadkomma. Men om man också erkänner detta såsom en förmån, kan man dock icke bortse från att det också har en afvigside. Först och främst måste det naturligtvis betraktas såsom något beklagligt, om man i stället för att nu hafva en del alltför höga löner och en del alldeles för ringa skulle få ett prästerskap, som vore skäligen kient aflönadt i det hela. Det är af det föreliggande förslaget omöjligt att förutse, huru i detta afseende det kan blifva i framtiden, ty mycket hänger på de särskilda länens löneregleringsnämnders sätt att gå till väga och på församlingarnas villighet att bistående träda till. Men jag kan icke underlåta att säga, att från allmänkyrklig synpunkt sedt det vore en förlust, om det icke skulle i hvarje stift finnas åtminstone några verkligt väl aflönade prästbeställningar, sådana, till hvilka man då kunde påräkna sökande af, om jag så får säga, en högre kvalitet. Härom skall jag dock icke vidare yttra mig. Men innan jag lämnar den synpunkten — att detta förslag innesluter en lönefördelningsfråga — vill jag fästa uppmärksamheten på, att den djupast sedt är en fördelning mellan präster och präster, så att icke några nya tillgångar komma till från andra håll, utan endast anlitas sådana, som redan nu i motsvarande eller högre grad innehafvas af präster, så att enligt detta förslag det blir hufvudsakligen de bättre aflönade prästerna, som få afstå hvad som behöfves till förbättring för de sämre aflönade.

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*
(Forts.)

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*

(Forts.)

Jag ber att nu få påpeka en tredje allmän sida i föreliggande förslag. Jag har velat fästa uppmärksamheten på, att det innehåller en skattejämningsfråga, en lönefördelningsfråga men också en *afskrifningsfråga*. Här föreligger förslag om en ganska djupgående afskrifning, nämligen af prästernas tionde. Efter hittills gällande och ännu gällande gamla och nya bestämmelser är prästernas tionde en synnerligt rik och kunde väl blifva en ännu rikare tillgång. Nu föreslås afskrifning under vissa villkor och former, och för den afskrifna tionden skall ersättning beredas genom statsmedel. Detta är en afskrifning af en tyngd, som hvilat på jordbruksfastigheterna och som då i viss mån öfvertages af staten. Men det är icke blott det, utan det är också en verklig afskrifning af kyrkliga tillgångar. Om föreliggande förslag antages, får den svenska kyrkan såsom helt sedt icke ökade tillgångar utan minskade. Förslaget afser en ganska väsentlig afskrifning af kyrkan nu tillkommande tillgångar, och icke blott detta utan också en afskrifning af ett ganska stort stycke af tryggheten i dessa tillgångar. Förslaget innebär en afskrifning, kan jag ju också uttrycka det, af en väsentlig del af hvad som uppburit de svenska kyrkoförsamlingarnas trygghet i ekonomiskt hänseende, nämligen de s. k. prästerliga privilegierna. Prästerskapets privilegier äro egentligen icke prästernas privilegier, utan det är kyrkoförsamlingarnas rättigheter, garanterade. Här föreligger nu ett förslag att afskrifva ett speciellt stycke af hvad hit hör, nämligen församlingarnas afgifter, och den af motionärer föreslagna och af utskottet förordade lag, som först förekommer i betänkandet, bereder väl skydd åt en del af det, som hittills varit skyddadt genom dessa privilegier, men också endast åt en del, så att, äfven om denna lag antages, har därigenom dock den svenska kyrkan förlorat ett ganska afsevärdt stycke af den ekonomiska själfständighet, hvarpå hon naturligtvis måste sätta ett stort pris, och som varit en ovärderlig förmån under de tider, som gått.

Detta är nu den tredje allmänna synpunkt, från hvilken jag anser, att förslaget måste betraktas, och den tredje hufvudsidan, af hvad här föreslagits. Ställer man nu upp frågan: Är i detta fall förslaget sådant, att man bör önska det framgång? och särskildt: bör man från kyrklig synpunkt önska framgång åt det samma? så finna herrarne lätt af hvad jag redan anfört, att jag icke utan ganska allvarliga betänkligheter kan skänka min röst åt förslaget i dess helhet. Grunden till dessa betänkligheter har jag redan antydtt. Men å andra sidan kan jag naturligtvis icke förbise, att antagandet af dessa många sammanhängande förslag skulle medföra väsentliga fördelar. Den icke minsta af dessa fördelar är, att en stor och gruffligt svårlöst, mycket omfattande och mycket vidt sig utbredande fråga komme till lösning, och om förslagen icke antagas, måste ett otroligt och uppsplitande nytt arbete igen tagas upp. Vidare är ju också en fördel den redan

nämnda, väl behöfliga skattejämknigen och önskvärda löneregleringen, och så komma därtill vissa detaljer i förslaget, hvilka på samma gång som den egentliga lönefrågan blifva lösta, och de äro t. ex.: frågan om byggnadsskyldigheten, beredande af några emeritilöner för de äldsta otjänstbara prästerna och ett någorlunda ordnande af löneförmånerna för det obefordrade prästerskapet. När jag då ställer mot hvarandra betänkligheter och fördelar, så kommer jag till det resultatet, att jag för min del icke vågar vägra min röst till bifall för förslagen i deras helhet. Men då jag därför är beredd att rösta ja för förslaget, är det under förutsättning, att samtliga förslag i hufvudsak vinna bifall och särskildt då, att det första lagförslaget bifalles, ty, såsom jag redan vid ett föregående tillfälle haft anledning uttala, den ekonomiska själfständigheten för våra kyrkoförsamlingar anser jag vara af så stort värde och så stor betydelse samt utgöra ett så väsentligt villkor för den svenska kyrkans arbete, att jag icke ett ögonblick kan tveka om å ena sidan nödvändigheten af detta villkors antagande och å andra sidan om att allt annat, som bjudes, icke kan vara acceptabelt, om icke detta villkor uppfylles.

*Lagförslag
om reglering
af prästers-
skapets af-
löning m. m.
(Forts.)*

Jag anhåller om bifall till förevarande punkt.

Herr Ros: Ehuru väl jag skulle önska, att förslaget till lag angående tillämpning i vissa fall af prästerskapets privilegier erhölet en formulering, som tydligare preciserat den s. k. privilegii-frågan och skarpare begränsat den kyrkliga representationens, d. v. s. kyrkomötets, medbestämmningsrätt i fråga om de prästerliga aflöningsförmånerna, så har jag dock icke velat motsätta mig förslaget äfven i dess nuvarande, efter mitt förmenande, mindre lyckliga form. Men jag har icke kunnat godkänna utskottets motivering utan har vid frågans behandling i utskottet yrkat på, att denna motivering skulle utgå och i stället skulle anföras följande skäl: »Utskottet, som delar motionärernas uppfattning om olämpligheten af något särskildt skydd för denna del af de nya kyrkliga lönetillgångar, som komma att utgå i form af församlingsafgifter, anser sig icke kunna underkänna rättvisan af kyrkans kraf på skydd för den ersättning för tienden och därmed likställda afgifter, som skulle komma att från statsverket årligen inbetalas till kyrkofonden, äfvensom för själfva fonden och dispositionsrätten därför. Utskottet tillstyrker därför bifall till motionärernas framställning med allenast den ändringen, att till undvikande af missförstånd angående lagens räckvidd orden 'desamma eljest anslagna' i slutet af lagen utbytas mot orden 'fonden eljest tillkommande'».

• Om man jämför detta förslag till motivering med de skäl, som äro anförda af utskottet, så förefaller det mig, som om utskottets motivering skulle vara tämligen intetsäggande, då man

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*
(Forts.)

endast anför såsom skäl ett slags negation. Man har sagt, att, när genom antagande af förestående lagförslag kyrkans nuvarande andel i lagstiftningen beträffande de ämnen, som utgöra föremål för Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, uppenbarligen icke skulle ökas men väl i afsevärd grad minskas, finns icke något fog för motionärernas framställning etc. Men äfven om det har varit rättvist, att kyrkan haft privilegierna vidsträcktare, är det ett egendomligt skäl att anföra för det rättvisa i kyrkans kraf på detta nya lagförslag, att privilegieområdet blir inskränkt, och att sålunda privilegiernas styrka blir mindre. Jag har däremot försökt att precisera gränsen för den kyrkliga maktställningen och särskildt för kyrkomötets medbestämmningsrätt, och jag har gjort det hufvudsakligen för att möjligen därigenom motverka framtida konflikter mellan den kyrkliga representationen och statsmakterna. Därför, herr grefve och talman, anhåller jag, på samma gång jag yrkar bifall till den föreslagna lagen angående tillämpning i vissa fall af prästerskapets privilegier, att få föreslå, att den af mig förordade motiveringen ingår i stället för den af utskottet använda.

Herr Sjöcrona: Såsom herrarna behagade finna af det förslag till motivering, som herr 'Ros nu uppläste, åsyftas därmed ingenting annat, än att i denna motivering skulle uttryckligen sägas, att det s. k. privilegieskyddet icke gällde de församlingsafgifter, som enligt 7 § af löneruleringslagen skulle träda i stället för pastoralier och rättigheter eller, såsom man säger, jura stolæ. Denna åsikt har reservanten framställt äfven inom utskottet, men utskottet har ansett det vara fullkomligt obehöfligt att intaga något sådant uttalande i motiveringen, då, såsom herrarna en hvar med lätthet kunna finna, det här framlagda lagförslaget icke innehåller ett ord om något sådant privilegieskydd för dessa församlingsafgifter utan endast och allenast talar om ersättning för den indragna tionden och afkastningen af löneboställen och andra lönetillgångar, som skola ingå till kyrkofonden. Då således denna ändring i motiveringen efter utskottets och mitt förmenande är alldeles obehöflig och i alla fall icke har någon vidare verkan — ty det är på lagförslagen som det beror hvad Riksdagen besluter — skall jag tillåta mig hemställa att, med afslag på herr Ros' yrkande, utskottets motivering godkännes.

Herr Pettersson, August: Jag skall, herr talman, icke inlåta mig på den vanskliga uppgiften att söka bedöma, hvad inflytande nu föreliggande, i så många afseende genomgripande förslag skola, om de antagas, komma att utöfva på vår kyrkas framtida bestånd och vidare utveckling. Meningarna därom kunna nog vara delade. Jag skall i stället inskränka mig till att göra några vördsamma erinringar, och, då herr talmannen tillåtit, att öfverläggningen i denna punkt får omfatta hela förslaget, skall

jag för att icke onödigt upptaga kammarens knappa tid, i ett sammanhang framställa dem.

Oaktadt förslagets vidlyftighet äro de dock i de flesta fall att betrakta såsom konturer eller ramar, inom hvilka det tillkommer Kungl. Maj:t att på administrativ väg göra nödiga ifyllningar. Kungl. Maj:t skall ingripa i den kyrkliga indelningen och organisationen. Kungl. Maj:t skall inom vissa utstakade gränser bestämma lönen för hvarje särskild beställning. Kungl. Maj:t skall afgöra, på hvad sätt bostadsbostället skall brukas, och Kungl. Maj:t skall, så att säga, utminutera kyrkofondens tillgångar. Jag vill nu icke påstå, att det vore lyckligt, om Riksdagen skulle lägga sig i alla dessa detaljer, men jag har velat framhålla, att det är ganska många och grannliga uppgifter, som Kungl. Maj:t fått sig ålagda och som kräfva mycken omsikt och stor sakkännedom. Besluten komma väl att grunda sig på vederbörande myndigheters utlåtanden i de föreliggande frågorna; och särskildt få löneredlingsnämnderna den ansvarsfulla uppgiften att »laga efter omständigheterna» och det är att hoppas, att de komma att lämna efter sig en bättre arbetsprodukt än de nuvarande konventionerna, som lämna mycket öfrigt att önska. I alla händelser äro 20 år en kortare tid än 50, hvarigenom begångna misstag kunna fortare rättas.

De föreskrifter, som komma att utfärdas till ledning för nämndernas beräkning af respektive lönebelopp, komma väl antagligen att hvila på de grunder, som af kommittén blifvit föreslagna och mot hvilka inga väsentliga anmärkningar blifvit gjorda hvarken af Kungl. Maj:t eller utskottet. Det är beträffande dessa, som jag har några erinringar att göra.

Med tillfredsställelse är då att anteckna, att utskottet tagit afstånd från den af kommittén uppdragna principiella åtskillnaden mellan stad och land till ökning af löneförmånerna för präst i stad. De skäl, som tala mot en sådan åtskillnad, äro så uppenbara, att jag icke behöfver upptaga tiden med att närmare utveckla dem. Däremot har hvarken Kungl. Maj:t eller utskottet funnit sig föranlättna att göra någon som helst invändning mot den åskådning, som under alla förhållanden skattar den arbetsböda tyngre, som föranledes af den i södra och västra Sverige vanliga organisationen med flera små församlingar och därmed följande dupplikationsskyldighet, än den, som hvilar på den nordsvenska prästen, som har sin verksamhet förlagd visserligen i blott en församling, men i en vidsträckt skogsbygd med stora afstånd och dåliga kommunikationer. Icke heller kan jag låta stå oemotsagdt kommitténs märkliga påstående, att *vatten* underlättar samfärdseln mellan olika delar i ett pastorat och att därför det icke bör inräknas i den areal, hvarefter lönetillökning skall utgå. Det torde vara alldeles uppenbart, att sjöar förlänga afstånden till de på andra sidan liggande bygderna, och vare sig man är rädd eller

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*
(Forts.)

Lagförslag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. icke, får man nog ofta fara sjön omkring. Jag får i all synnerhet framhålla obilligheten af ett sådant beräkningssätt i fråga om skärgårdsförsamlingar. Jag känner mycket nära till ett pastorat i Stockholms skärgård med tre öförsamlingar, belägna 2, 3 à 4 mil ute i hafvet ifrån fastlandet räknadt, hvartill kommer 2 mil landsväg till kusten. Tro verkligen herrarna, att det är några lustfärder man företager dit? Den, som känner till skärgårdslifvets mödor och besvärigheter, i synnerhet under vissa årstider, den som vet, att vägen på sjön kan vara både backig och bräcklig, och den, som har erfarit hvad det kostar att hyra farkost, han måste instämma med mig, att, hvilka fördelar man i öfrigt kan hafva af att bo i närheten af vatten, med afseende på samfärdseln inom ett pastorat, medför det snarare olägenheter än fördelar.

(Forts.)

Dessa synpunkter hafva blifvit framhållna uti en vid kommittébetänkandet fogad reservation, som vunnit understöd af ett flertal domkapitel och länsstyrelser. Jag vågar uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t vid utfärdandet af lönereglersgrunderna måtte därtill taga nödig hänsyn.

Min andra erinran gäller ordnandet af det ecklesiastika boställsväsendet. Här har Kungl. Maj:t vid sidan af den af kommittén föreslagna fakultativa utarrenderingen, som är beroende på ansökan af boställsinnehafvaren, upptagit en obligatorisk, då nämnden anser en sådan lämplig.

Utskottet har ytterligare understrukit den senare formen, hvilken man anser böra blifva regel. Jag är den förste att erkänna, att aflönande medelst jordbruksboställen är en olämplig löningsform, men då prästen icke kan välja bostad, utan är bunden vid den plats, där bostället ligger, då hans gärning icke enbart är förlagd till ämbetsrummet, utan fordrar hans närvaro på olika platser inom församlingen, hvarigenom han beträffande vissa tjänstbarheter blir beroende af den arrendator, med hvilken han icke gjort aftal, men med hvilken han nödgas så godt som sammanbo, håller jag före, att stor varsamhet måste iakttagas vid sådan tvångsutarrendering, för att icke afskära möjligheten för prästen att existera, att utföra sin ämbetsgärning och att finna trefnad i sitt hem.

Jag öfvergår nu till den tredje och sista erinringen, som jag skulle önska kunna göra så kraftig och bevekande som möjligt.

När löneregleringar i allmänhet blifva uppgjorda och fastställda, så tillämpas de omedelbart eller åtminstone året därefter. Icke så här. Det kommer att dröja 8, 10 ja, ända till 20 år, innan de vinna sin tillämpning. Under denna långa öfvergångstid får emellertid ett stort antal präster sitta med löner, som vida understiga det belopp, som af Kungl. Maj:t och utskottet nu ansetts vara ett minimum för anständig bärning för en man i prästens ställning. År 1906 ingåfvo 178 kyrkoherdar, 115 komministrar med mer än 25 tjänstår och 62 komministrar med 20—25

tjänstår en underdånig petition med anhållan att genom tillskott från prästerskapets löneregleringsfond få lönerna höjda till respektive 3,600, 2,400 och 2,200 kronor såsom en trängande nödhjälps under de närmaste åren, innan de nya löneregleringarna börja att tillämpas. Sveriges samtliga biskopar gåfvo sitt understöd åt denna petition och hemställde på anförda skäl, att Kungl. Maj:t täcktes i nåder vid blifvande utdelningar åt svagt aflönade präster använda prästlöneregleringsfondens årsränta och andra årliga inkomster samt därjämte äfven den del af samma fonds kapital, hvilken tillkommit sedan det senaste kyrkomötet. Denna petition har emellertid icke föranlett till någon åtgärd. Saken har nu blifvit dragen inför Riksdagen genom den af herrar O. A. Berg och P. Pehrsson väckta motionen n:o 316. Det är förvisso en klen tröst för alla dessa svagt aflönade prästmän, som grånat i tjänsten, som hela sitt lif haft att kämpa mot ekonomiska svårigheter, som haft studieskulder att betala, hus att lösa, hus att bygga och underhålla, som den ena gången efter den andra sett sina förhoppningar om befordran gäckas — det är en klen tröst att blifva hänvisade till att om en tio à tjugu år få en lön, som nu anses såsom ett minimum för anständig bärning. Nej, något bättre måste gifvas dem, i all synnerhet som de veta, att tillgångar icke saknas; de veta, att det finnes medel, som blifvit samlade just för detta ändamål, att dessa ökats genom kapitalbildning, de känna, att behållningen, som vid 1902 års slut utgjorde 3,874,604 kronor 68 öre, vid 1906 års slut utgjorde 5,272,988 kronor 99 öre och sålunda under dessa år ökats med 1,398,384 kronor 31 öre. De veta allt detta, och de finna det hårdt, att det skall förvägras dem att få nödig utdelning däraf, så mycket mera som de medel, som tillfallit denna fond, skulle enligt Kungl. Maj:ts nådiga skrifvelse till kungl. kammarkollegium den 11 juli 1862 användas till bidrag vid reglerandet af prästerskapets aflöning, eller »för att i stället tilldelas annan prästman till förbättring i aflöningen».

Utskottet har emellertid, vid det förhållande att Kungl. Maj:t disponerar prästlöneregleringsfondens tillgångar, ansett, att det icke torde tillkomma Riksdagen att meddela någon föreskrift i fråga om det belopp, med hvilket nämnda fond kommer att ingå i kyrkofondens tillgångar, men finner dock det icke vara någon risk för att beräkningarna i finansplanen skola gå ihop, om den kommer att ingå med något mindre belopp. Jag är utskottet synnerligen tacksam för ett sådant uttalande, och jag vill hoppas, att denna kammare ville stärka detsamma genom att instämma med mig uti en vördsam vädjan till den af Konungens rådgifvare, som denna fråga närmast berör, att icke låta de gamle, fattige prästmännens bön förklunga ohörd. I deras namn riktar jag en varm vädjan till herr statsrådet och chefen för kungl.

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*
(Forts.)

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*
(Forts.)

ecklesiastikdepartementet att ånyo taga under ompröfning den underdåniga petitionen. I nu föredragna punkt har jag intet annat yrkande än på bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman: Det har redan af den föregående talaren blifvit på ett synnerligen kraftigt och tydligt sätt framhållet, hvarför man begär, att kyrkan fortfarande skall få hafva medbestämmanderätt i fråga om de aflöningstillgångar, som komma att ingå till kyrkofonden. I den af herrar Söderbergh m .fl. af gifna reservation säges, att reservantarna anse, att något behof af särskildt skydd icke förefinnes för prästerskapets ekonomiska intressen utöfver hvad som kan vara tillförsäkradt andra stånd eller klasser af svenska folket. Med afseende därå vill jag erinra därom, att prästerskapet dock icke har samma ställning som statens ämbetsmän i öfrigt, ty dessa aflönas af staten, men prästerskapet aflönas af de kyrkliga kommunerna.

Hvad nu denna lag angående tillämpning i vissa fall af prästerskapets privilegier beträffar, är den så affattad, att skyddet icke kommer att gälla något annat än hvad som ingår i kyrkofonden, och till kyrkofonden skulle komma att ingå hufvudsakligen sådana tillgångar, som redan åtnjuta privilegieskydd.

Om denna lag icke skulle bifallas, falla därmed samtliga lagförslagen. De, som vilja påtaga sig ansvaret därför, må då tänka sig, huru frågan sedan skall kunna ordnas. Det har varit mycket svårt att åstadkomma detta förslag till löner reglering. Det är synnerligen väl genomtänkt och väl afvägdt, och jag tror näppeligen, att man skall kunna få ett förslag, som är bättre. Faller förslaget, är det omöjligt att snart åstadkomma ett nytt. Närmaste följden häraf blir, att man utan vidare tillsätter nya nämnder, som reglera lönerna på grundvalen af 1862 års förordning, d. v. s. med anlitande af tionden. Då hafva nämnderna att se till, huruvida icke man måste, för att bereda prästerskapet en anständig bärgning, anlita mera af tionden än som nu utgår. För närvarande utgå icke mer än 47 procent af hvad tionden i själva verket skulle gå till. Jag vill icke påstå, att nämnderna skulle anlita tionden till sista skärfven. Det tror jag icke. Men det är möjligt, att en måttlig förhöjning kommer att äga rum. I alla händelser kommer naturligtvis tionden att tagas i anspråk till det belopp, som nu utgår. Således: afslås dessa förslag, fastläser man fortfarande tionden vid jorden.

Jag anhåller, herr grefve och talman, att få yrka bifall till föreliggande lagförslag.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Innan kammaren går att fatta beslut, är det väl lämpligt, att jag yttrar några ord i frågan.

Jag behöfver knappt säga, att jag icke har ändrat ståndpunkt, sedan jag sist på denna plats yttrade mig i frågan under remissdebatten. Jag har fortfarande den öfvertygelsen, att privi-

legier öfver hufvud taget äro någonting, som icke längre hör vår tid till, och att de privilegier, hvarom det nu är fråga, icke göra något undantag från den allmänna regeln. Jag må kunna klandras, för att jag har en sådan uppfattning. Den kanske anses för radikal. Men jag kan icke hjälpa det: den är dock min uppfattning. Jag hyser fortfarande den åsikten, att det är allra lyckligast, om kyrkans prästerskap får åtnjuta ett så stort förtroende af församlingen, att det kan lita på att få sin ordentliga, anständiga bärgning utan några privilegier.

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.
(Forts.)*

Jag fick vid remissdebatten en liten förebräelse af biskop Billing, att jag hade en katolsk uppfattning. Jag talade om kyrkan, såsom om den egentligen vore vårt lands prästerskap. Kyrkan bestode emellertid af både prästerskapet och församlingen. Nu skall jag taga lärdom af den undervisning jag då fick, och jag skall erinra därom, att, om kyrkan består af både prästerskapet och församlingen, det ju är tydligt, att den delen af kyrkan, som heter församlingen, skulle komma att lida äfven den, om prästerskapet skulle lida, och prästerskapet måste naturligtvis sjunka i nivå, sjunka i inflytande, sjunka i duglighet, ifall det skulle aflönas så klen, att de goda krafterna icke ville söka sig in på den banan. På det viset skulle ju den del af kyrkan, som heter församlingen, också bli lidande. Så länge församlingen sålunda känner sig hafva behof af ett prästerskap, lär den väl komma att sörja för, att detta prästerskap får en anständig bärgning.

Detta var nu endast en liten förklaring till hvad jag förut yttrat i frågan. Som sagdt, man kan ju hysa olika meningar, och jag är öfvertygad om, att denna kammare kommer att alldeles odeladt intaga den ståndpunkt, som utskottet har, och således icke vill taga alla lagförslagen utan under förutsättning, att den här punkten om privilegiiskydd blir godkänd. Jag kan då icke undertrycka en känsla af oro för hela frågans öde, ty det är herrarna icke obekant, att icke blott inom medkammaren, utan jag tror i ganska vida kretsar inom vårt folk det råder en uppfattning, som väl är tämligen likartad med den jag uttalat, att man helst ville hafva bort privilegiiskyddet. För min del är privilegiiskyddet icke det vitala i frågan, utan det vitala är, att man sörjer för, att prästerskapet får en anständig bärgning, och nu kan jag icke undertrycka en oro, att det kan komma att gå illa, om denna kammare antager den nu föredragna lagen och medkammaren afslår den, ty då är ju frågan ohjälpligt fallen, och då stå vi där utan någon lösning. Den siste talaren har mycket riktigt erinrat, att i sådant fall nämnderna komma att få sammanträda efter 1862 års författning. Men huru otillfredsställande det skulle blifva, veta vi också litet hvar. Det komme att blifva så, att i vissa församlingar det skulle blifva lätt att skaffa rika tillgångar, och i andra församlingar det skulle blifva

Lagförslag om reglering af prästerskapets aflöning m. m. omöjligt att utan församlingarnas oskäligen betungande skaffa anständig bärgning åt prästerskapet.

Utan hopp att kunna inverka på kammarens beslut har jag dock ansett mig skyldig att här uttala min mening och min lifliga önskan, att det beslut, som denna kammare fattar, icke måtte bringa hela frågan på fall.

Herr Jonsson: Den lag, som står först i utskottets betänkande och egentligen afser att gifva skydd åt åtminstone vissa delar af prästerskapets nuvarande privilegier, har jag varit med om att bifalla inom utskottet. Men jag får på samma gång erkänna, att betydelsen af denna lag icke synes mig vara så stor hvarken ur synpunkten af kyrkans framtida bästa eller ur den synpunkt, ur hvilken den rädsla härflyter, som inom Andra Kammaren gör sig gällande för, att lagen skall antages. Äfven jag skulle emellertid lifligt beklaga, om hela detta betänkandes innehåll af lagar skulle slutligen komma att falla på den omständigheten, att Första Kammaren har gjort antagande af detta lagförslag till förutsättning för bifall till de öfriga, men Andra Kammaren åter afslår den första lagen och antar de öfriga. Men jag har en förhoppning om, att, i händelse sådant skulle komma att ske, att Andra Kammaren afslår denna lag, men antager öfriga lagar, under det att Första Kammaren äfven antager den första under angifven förutsättning, det efteråt skall gifvas utvägar för att kunna rädda lagarne från att falla. Det är detta jag velat uttrycka redan nu, för att, i händelse en sådan utväg behöfver anlitas, denna mening skall vara bekant.

Friherre Palmstierna: Jag ber herrarna om ursäkt, att jag uppträder i denna fråga. Men i anledning af det uttalande, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet hade, äfvensom det yttrande, den siste ärade talaren hade, har jag ansett det vara en fördel, att en person, som icke hör till det prästerliga ståndet, utan står utanför detta, yttrar den mening, som han har om kammarens uppfattning af denna viktiga fråga. Efter min uppfattning är det icke, såsom herr statsrådet förmenar, något privilegium, som här skulle tillförsäkras kyrkan, utan det föreligger här en ren bytesfråga, om jag så får säga. Kyrkan har rättighet till tionden, därom kan icke disputeras. Nu skall tionden aflösas, och det skall i stället blifva ett statsbidrag. Då är det väl alldeles naturligt, att det skydd, som fanns för den förra förmänen, nämligen tionden, bör öfvergå i laga form på det blifvande bidraget af staten. Något annat är ju här icke föreslaget, och man bör icke kalla detta för någon privilegiifråga, utan det är en lagfråga, som aflöser privilegiifrågan. Efter min uppfattning håller Första Kammaren ovillkorligen på detta villkor och släpper det icke. Annars blir det ju afslag på det hela, och det blir

äfven afslag på de 4 millionerna, hvarigenom afskrifningen skall tillgodoses och hvarigenom en stor fördel vinnes för landtbruket. *Jagförslag om reglering af prästerskapets af-löning m. m.*

Nu sade herr statsrådet, att det blir ett stort ansvar, om löneregleringen faller, och påpekade alla de oegentligheter, som däraf skulle följa. Frågan blir således, hvems ansvaret blir, om löneregleringen faller, och det vill jag påstå icke blir denna kammares. *(Forts.)*

Herr von Möller: Jag skall icke besvära kammaren med något yrkande, emedan det, som jag mycket väl vet, vore fruktlöst. Men jag anhåller att, om också blott som en reservation, få till protokollet tillkännagifva min åsikt, som naturligtvis går i det kungl. förslaget spår. Man har hört både frestande locktoner och hotelser beträffande tionden. Jag tror verkligen icke, att den del af representationen, som ytterst har att besluta i denna fråga och som framdeles, antager jag, kommer att fälla det afgörande slutordet i denna sak — jag tror icke, att den låter sig lockas, ej heller skrämmas af ett sådant hot. Men jag beklagar, om frågan faller här i dag genom Första Kammarens fasthållande vid privilegiiskyddet, ett skydd, som jag för min del icke kan finna vara effektivt, ty skulle, som det nämndes från regeringsbänken vid ett föregående tillfälle, det inträffa, att kyrkan förlorar fast rot i folkmedvetandet, då tror jag, att det verkligen icke hjälper med privilegier eller med det skydd, som man nu tror sig äga i kyrkomötet. Jag tror, att det vore *klokt* af Första Kammaren att icke här sträcka sitt motstånd för långt blott på grund af en chimär, ty något annat är väl knappt detta beprisade privilegii-skydd. Om frågan afslås i dag, *hvad* kommer igen, och när kommer igen någonting, som kammaren då hellre vill acceptera? Jag ber kammaren ihågkomma en annan viktig fråga, rösträttsfrågan. Kammaren har gång på gång afslagit moderata rösträttsförslag för att slutligen blifva tvungen att taga ett radikalt förslag. Det är mot en sådan utgång af frågan, som jag tillåtit mig höja min röst, det skulle vara förmätet, om jag sade: *varnande*, ty jag vet mer än väl, att mina ord icke hafva någon resonans i kammaren. Men för att åtminstone salvare animam meam, har jag velat uttala detta till protokollet.

Häri instämde herrar *Kinander, Ewerlöf, Uppström* och *Berger*.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande punkt, förutom beträffande motiveringen, hvartill han ville återkomma efteråt, allenast yrkats, att hvad utskottet hemställt skulle bifallas.

På härefter gjord proposition godkändes det af utskottet i förevarande punkt främställda författningsförslag.

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*

Utskottets i punkten gjorda hemställan.

Bifölles i hvad densamma ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

(Forts.)

Beträffande härefter motiveringen, yttrade herr talmannen, att i afseende därpå yrkats af herr Ros, att i stället för den å sid. 136 i utlåtandet förekommande motiveringen skulle antagas följande:

Utskottet, som delar motionärernas uppfattning om olämpligheten af något särskildt skydd för den del af de nya kyrkliga lönetillgångarna, som kommer att utgå i form af församlingsafgifter, anser sig ej kunna underkänna rättvisan af kyrkans kraf på skydd för den ersättning för tionden och därmed likställda afgifter, hvilken skulle komma att från statsverket årligen inbetalas till kyrkofonden, äfvensom för själfva fonden och dispositionsrätten däröfver.

Utskottet tillstyrker därför bifall till motionärernas framställning med allenast den ändringen, att, till undvikande af missförstånd angående lagens räckvidd, orden »detsamma eljest anslagna» i slutet af lagen utbytes mot orden »fonden eljest tillkommande».

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande af utskottets motivering och sedan på bifall till det af herr Ros framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 2.

Utskottets förslag till lag om indragning till statsverket och afskrifning af prästerskapets tionde samt om ersättning därför.

1 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Prästerskapet enligt förut gifna författningar tillkommande tionde, vare sig tertial-, smör-, fisk- eller kvicktionde, äfvensom alla andra afgifter af fast egendom skola, på sätt denna lag stadgar, indragas till statsverket mot godtgörelse i penningar under titel »Ersättning för prästerskapets tionde».

Herr Sjöcrona: Som kammarens ledamöter behagade finna af det föreliggande betänkandet, har jag afgifvit min reservation mot den föreslagna lydelsen af denna paragraf.

Som herrarne veta, innehåller denna lag, att enligt en angifven afskrifningsplan skulle hela tionden så småningom gå bort

och ersättas med ett anslag, som årligen skulle ingå till kyrkofonden och slutligen, då afskrifningen är afslutad, uppgå till omkring 4 miljoner kronor. Jag har ansett och vågar bestämt påstå, att en sådan åtgärd icke öfverensstämmer med Riksdagens uttalande i dess skrifvelse af den 5 maj 1897, hvilken ligger till grund för hela detta lagförslag, och att detta lagförslag för öfrigt icke är framlagdt med skyldig hänsyn till statens förmåga att motsvara de befogade och ständigt växande anspråk, som ställas på statskassan. Jag har emellertid för att få en reglering till stånd i öfverensstämmelse med de af kommittén och af Kungl. Maj:t antagna grunder ansett mig kunna gå med så långt som att staten skulle öfvertaga ersättningen för halfva tionden och att den andra hälften skulle ersättas genom församlingsavgifter på sätt jag angifvit i min reservation.

*Lagförslag
om reglering
af prästers-
skapets af-
löning m. m.
(Forts.)*

Emellertid har jag velat afgifva denna reservation för att försvara mig inför framtidens dom, men jag inser alltför väl, att om denna stora och omfattande och viktiga fråga skall kunna lösas, lär det icke kunna gå på något annat sätt än att antaga det här föreliggande förslaget och därför ämnar jag icke heller göra något yrkande.

Herr Jonsson: Det må vara på sin plats, att ett yrkande om bifall göres till betänkandet i fråga, oaktadt den föregående talaren inskränkte sig till att icke göra något yrkande, och vid det förhållandet anser jag icke heller behöfligt att bemöta de skäl han anförde och påvisa olägenheterna af ett bifall till hans förslag, utan inskränker mig till att yrka afslag å reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning godkändes den föreliggande paragrafen.

Öfriga delar af lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets i punkten gjorda hemställan.

Bifölls i hvad densamma ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

Punkten 3.

Utskottets förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning.

1—4 §§.

Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.

Godkändes.

5 §.

(Forts.)

För denna paragraf hade utskottet föreslagit följande lydelse:

Från prästerskapet i det pastorat, beträffande hvilket löne-reglering skall verkställas, infor drar nämnden uppgift å samtliga de aflöningsförmåner, som utöfver församlingsafgifter äro att tillgå, därvid prästerskapet angående tillkomsten af dessa förmåner och villkoren för deras åtnjutande bör meddela så fullständiga upplysningar, som kunna erhållas.

Där skog å boställe, hvilket af menighet anskaffats eller af enskild donerats, antages lämna afkastning utöfver hvad som erfordras för boställets husbehof eller församling åliggande kyrko- eller prästgårdsbyggnad, skall nämnden hos domänstyrelsen göra framställning om utredning angående skogens sannolika behållna afkastning under de tjugu år, som följa näst efter det förut fastställd lönereglering för prästerskapet i pastoratet upphör att gälla. Såsom behållen skogsafkastning skall i förevarande fall anses hvad af försäljningsmedel för skog från bostället återstår efter afdrag af kostnaderna dels för virkets försäljning, dels för skogens indelning samt skogsstatens öfriga bestyr med skogen, dels för bevakning samt skogsodlings- och andra arbeten för skogsskötselns främjande å bostället, dels ock för åtgärd eller anstalt, som afser tillgodogörande af virkesafkastning eller motverkande af uppkomsten skada å skogen.

Enhvar af pastoratets ordinarie präster äger att hos nämnden göra skriftlig framställning beträffande de frågor, som hafva samband med löneregleringen för prästerskapet i pastoratet eller med den kyrkliga organisationen därstädes.

Vid förevarande paragraf hade reservation anförts af herr *Olof Jonsson*, med hvilken herrar *Nydal* och *Ström* instämt, och som ansett, att paragrafen bort erhålla följande ändrade lydelse:

»Från prästerskapet — — — — — erhållas.

Där skog å boställe antages lämna afkastning utöfver hvad som erfordras för boställets husbehof eller församling åliggande kyrko- eller prästgårdsbyggnad, skall nämnden hos domänstyrelsen göra framställning om utredning angående skogens sannolika behållna afkastning under de tjugu år, som följa näst efter det förut fastställd lönereglering för prästerskapet i pastoratet upphör att gälla. Såsom behållen skogsafkastning skall i förevarande fall anses hvad af försäljningsmedel för skog från bostället återstår efter afdrag af kostnaderna dels för virkets försäljning, dels för skogens indelning samt skogsstatens öfriga bestyr med skogen, dels för bevakning samt skogsodlings- och andra arbeten för skogs-

skötselns främjande å bostället, dels ock för åtgärd eller anstalt, som afser tillgodogörande af virkesafkastning eller motverkande af uppkommen skada å skogen.

Enhvar — — — — — därstädes.»

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.
(Forts).*

Herr Jonsson: Denna paragraf står i samband med en af mig afgifven reservation, hvilken dock hufvudsakligen afser § 6, ehuru den äfven berör denna paragraf.

Andra stycket af paragrafen har tillkommit af den anledning, att när nämnden vid löneregleringen skall taga i beräkning den skogsafkastning, som på boställen, anskaffade af menigheter eller donerade af enskilda, kan förväntas utfalla under löneregleringsperioden, ansågo jag och utskottet det vara berättigadt att, för att nämnden skulle kunna göra detta, domänstyrelsen därförinnan borde angifva hvad den ansåge afkastningen kunna blifva under denna period. Nu förekommer det emellertid en sats i detta stycke med spärrad stil, som lyder: »hvilket af menighet anskaffats eller af enskild donerats», som enligt min mening bör utgå och således domänstyrelsen på nämndens begäran framlägga en beräkning på hvad skogsafkastning kunde antagas komma att utgöra under löneregleringsperioden, oafsedt huruvida bostället tillkommit på här angifna sätt eller icke. Och jag tror dessutom, att det finnes ett praktiskt skäl för att man tager bort dessa ord, äfven om § 6 skulle bifallas i öfverensstämmelse med utskottets förslag. Det lär nämligen icke vara möjligt för nämnden att, när den skall ingå till domänstyrelsen med begäran om att få detta utredt, kunna bedöma hvilka boställen som hafva tillkommit från menighet eller icke, det är först Kungl. Maj:t, som kan uti ett senare skede klarera den saken, och för att förekomma de misstag, som skulle kunna äga rum, därest dessa ord bibehölles, anholder jag att få göra det yrkande, att orden i början af stycket efter »boställe» — »hvilket af menighet anskaffats eller af enskild donerats» — måtte ur stycket utgå.

Herr Bellinder: Hvad den föregående ärade talaren anförde sammanhänger med en reservation, som han afgifvit mot 5, 6 och 12 §§.

Hans yrkande har en stor principiell innebörd, som jag tager mig friheten att redan vid denna paragraf något beröra. Om, såsom han yrkat, undantag skulle göras äfven för de boställen, som icke blifvit af församlingar anskaffade eller af enskilda donerade, skulle afkastningen, såsom framgår af det följande, till hälften bibehållas åt de församlingar, som ha skogar. Detta sammanhänger med en fråga, som länge har varit uppe såsom ett önskningsmål särskildt i Norrland och inom Hernösands stift. Där har det begärts, att de årliga afgifterna af skogsafkastningen skulle få bibehållas för kyrkliga behof i Norrland. Då emellertid

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*

(Forts.)

denna fråga för ett par år sedan framställdes och hänsköts till löneregeringskommittén, afvisades den, därför att därigenom skulle en utjämning af aflöningen i hela riket omöjliggöras, och man menade, att hvad prästerskapet i Norrland ville bibehålla för sig, nämligen möjligheten att bättre reglera den kyrkliga organisationen, skulle vinnas i alla fall på det sätt, att om också skogsafkastningen ingick såsom nu till skogsfonden och i det här föreliggande förslaget till kyrkofonden, skulle de norrländska församlingarna ändock få sina behof tillgodosedda genom utdelning från denna fond.

Nu vill herr Jonsson i sin reservation hafva detta undantag utsträckt icke blott till Norrland utan till alla församlingar, som hafva skog, och på det viset skulle ju mera rättvisa skipas, men det skulle i allt fall blifva ett undantag, som vore ganska betänkligt. Kyrkofonden skulle nämligen beröfvas en väsentlig del af sina inkomster, kanske icke så mycket nu, men afkastningen af skogarna kan blifva mycket stor med tiden, då skogarna kommit i bättre skötsel och då skogsvärdet utan tvifvel också kommer att stiga. För öfrigt skulle ett sådant undantag med afseende å de församlingar, som hafva boställen med skog, icke vara rättvist, ty det är att märka, att denna kyrkofond också skall hafva tillskott från församlingar med mera utveckladt jordbruk, hvarst afkastningen af vissa löningshemman skall ingå till kyrkofonden. Det skulle särskildt från Göteborgs stifts synpunkt vara orättvist, om något undantag gjordes med hänsyn till skogsafkastningen, ty där finnes, som herrarne veta, en hel del änkesäten, och dessa hafva änkorna i detta stift fått sig till sitt underhåll genom särskilda kungl. bref tillförsäkrade, och man har ansett, att det skulle vara en stor orättvisa, om de skulle beröfvas denna fördel genom en ny löneregering, och det kan ju icke förnekas, att det finnes mycket, som talar för en sådan åsikt. Men när man vill reglera eller utjämna prästerskapets löneförhållanden i hela riket, får man ock se till att den fond, genom hvilken denna reglering möjliggöres, får så stora inkomster som möjligt, om den eljest skall kunna uthärda de stora påkänningar, som den från olika håll kommer att få vidkännas. Därför får man ej taga för mycken hänsyn till de olika orternas eller församlingarnas intressen, utan hålla fast vid solidariteten inom kyrkan, ty annars kan en sådan utjämning eller reglering, som här är ifrågasatt, aldrig komma till stånd.

Jag anhåller därför, herr talman, att få yrka afslag å herr Jonssons reservation vid denna paragraf och bifall till utskottets hemställan.

Herr Troedsson: Då ett förslag till löneregering föreligger, bör det väl vara oss angeläget att få det i möjligaste måtto rättvist. Om vi betänka, att af vissa boställen, som gifva en årlig inkomst från jordbruket af 1,000 eller flera tusen kronor, pastoratet

får tillgodogöra sig denna inkomst såsom löneförmån till prästen, då däremot ett annat pastorat, som har ett boställe af mera mager beskaffenhet och som endast gifver ett par tre hundra kronor i arrende, men hvars hufvudsakliga värde är skogen, ej får tillgodogöra sig den afkastning, som denna samma egendom gifver. Detta synes mig vara en stor orättvisa. Det vore väl därför mera rättvist, om hela boställets afkastning i främsta rummet finge tagas i anspråk af pastoratet. Då emellertid ett sådant förslag egentligen icke föreligger, ber jag att få yrka bifall till herr Olof Jonssons förslag, som för sådant fall gifver åtminstone en half rättvisa.

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*
Forts.)

Herr Carlberg: Af en föregående talare äro anförda en hel del principiella skäl emot det framlagda förslaget, men jag skall be att få påpeka, att äfven i praktiken torde en tillämpning af det förslag, herr Jonsson framställt, ej komma att medföra det resultat, som han tycktes åsyfta, ty jag föreställer mig, att det varit för att hjälpa de församlingar i Norrland, som ha särskildt lågt innevånareantal och fyrktal, som han kommit fram med sitt förslag. Detta kan gifvetvis ej blifva till någon fördel för församlingarna annat än i det fall, att andelen af skogsmedlen skulle öfverstiga det bidrag de skulle få ur kyrkofonden. Om man granskar de tabeller, som prästlöneregleringskommittén bifogat sitt utlåtande, finner man, att det skulle blifva ett ytterst ringa fåtal af alla församlingar inom riket, som skulle få egentlig nytta utaf ett bifall till herr Jonssons förslag.

Tager man domänstyrelsens beräkning af skogsmedel, som under åren 1897—1906 skulle tillföras prästlöneregleringsfonden, till grund, finner man, att antalet församlingar skulle blifva 16 i hela riket och däraf tror jag 3 eller 4 i Norrland. Gör man återigen en beräkning på annat sätt och räknar på att 100 hektar skogsmark erfordras för att få fram nödiga naturaprestationer ur skogen, d. v. s. vedbrand och gårdfång, och att det är endast öfverskottet utöfver dessa 100 hektar, som lämnar afkomst, kommer man till högre siffror. Med beräkning af 6 kronor per hektar får man 46 församlingar i hela riket, men af dessa skulle endast 4 belöpa sig på Härnösands stift, de öfriga komma förnämligast på ärkestiftet samt Linköpings och Strängnäs stift med belopp, som endast i ett fåtal fall öfverstiger ett par hundra kronor, således en ytterst obetydlig sak.

På denna grund ber äfven jag att få yrka afslag å herr Jonssons reservation och bifall till utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende å föreliggande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag, dels ock af herr Jonsson, att paragrafen skulle antagas med den lydelse, som angäfvos i hans vid paragrafen afgifna reservation.

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

(Forts.)

6 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

1. Är bostadsboställe upplåtet åt innehafvare af viss prästerlig tjänst, skall afkastningen af sådant boställe beräknas såsom tillgång till bestridande af aflöningen för samma tjänst.

Dylik afkastning skall nämnden, med tagen hänsyn till såväl erforderliga brukningskostnader som den boställshafvaren åliggande nybyggnads- och underhållsskyldigheten i afseende å sådana insynade byggnader å bostället, som ej äro laga hus, uppskatta till visst penningbelopp, motsvarande årliga medelvärdet af alla de förmåner, tjänsteinnehafvaren äger att från bostället eller såsom ersättning för därifrån upplåten jord eller särskild rättighet åtnjuta, förmånerna af fri bostad och af skogsfång till husbehof häri dock icke inbegripna.

Öfverstiger afkastningen af skog å bostadsboställe, hvilket af menighet anskaffats eller af enskild donerats, hvad som erfordras för boställshafvarens husbehof eller församling åliggande kyrko- eller prästgårdsbyggnad, skall behållna skogsafkastningen, beräknad på sätt i 5 § angifves, i sin helhet komma boställshafvaren till godo och af nämnden särskildt beaktas vid uppskattningen af boställets afkastning. Antages behållna skogsafkastningen från boställe, hvilket af menighet anskaffats, blifva så betydande, att den, jämte annan afkastning af bostället, i afsevärd mån öfverskjuter beloppet af den aflöning, som anses böra tillkomma tjänsteinnehafvaren, skall endast så stor del af samma afkastning, som finnes skälig, tillgodoföras tjänsteinnehafvaren; hvaremot nämnden beträffande återstoden skall hos Kungl. Maj:t göra anmälan. Ej må skogsafkastning utöfver husbehofvet från andra än nämnda slag af bostadsboställen tillgodonjutas af boställes innehafvare.

Gifver Kungl. Maj:t tillstånd till försäljning eller utbyte af bostadsboställe, hvars skogsafkastning öfverstiger tjänsteinnehafvarens husbehof, varder, om bostället icke af menighet anskaffats eller af enskild donerats, i sammanhang därmed pröfvadt, huruvida någon del af köpeskillingen eller, vid byte, af mellangiften skall öfverlämnas till kyrkofonden.

Är förslag väckt om inrättande af ny kyrkoherde- eller komministerstjänst och finnes inom den församling, där tjänsteinnehafvaren skall vara bosatt, fastighet, som vid tiden för uppgörande af löneregleringen är upplåten åt innehafvare af befintlig tjänst men icke vidare för densamma erfordras, skall dylik fastighet anses såsom bostadsboställe för den föreslagna tjänsten. Göres framställning om inrättande ånyo af indragen tjänst, vid hvilken

funnits bostadsboställe, skall, där hinder eljest icke möter, samma fastighet likaledes såsom bostadsboställe för den tjänsten räknas.

2. Såsom gemensamma aflöningstillgångar för samtliga prästerliga tjänster inom ett pastorat skall nämnden upptaga inkomster, som grunda sig därpå, att *menighet* till löneförbättring för prästerskapet *anskaffat* annat hemman eller lägenhet än bostadsboställe eller *beredt* andra fördelar, eller att enskild person för samma ändamål till församling gjort donation, eller att ersättning lämnats för jord eller annan förmån, hvilken varit förenad med egendom af nu angifven beskaffenhet; och skola jämväl dessa inkomster af nämnden uppskattas till årligt medelvärde.

3. Uppskattning, hvarom i denna paragraf sägs, skall afse de tjugu år, som följa näst efter det förut fastställd lönereglering upphör att gälla.

4. *Kan* med jordbruk förenadt bostadsboställe eller del däraf lämpligen upplåtas på arrende, och *anses* en utarrendering utan inskränkning till innehafvarens besittningstid icke medföra väsentliga olägenheter för boställshafvaren i afseende å hans tjänsteutföring eller personliga ställning, har nämnden att hos Kungl. Maj:t göra underdånig framställning om tillstånd till sådan utarrendering, hvarvid skola noggrant angifvas ej mindre de byggnader och jordområden, som må upplåtas åt arrendatorn eller bibehållas för boställshafvaren, än äfven de särskilda förbehåll, som till betryggande af boställshafvarens tillgång till *vissa* tjänstbarheter finnas böra i arrendekontraktet intagas.

Vid paragrafen hade reservation afgifvits af herr *Olof Jonsson*, som ansett, att paragrafen borde lyda sålunda:

1. Är — — — — — tjänst.
Dylik — — — — — inbegripna.

Öfverstiger afkastningen af skog å bostadsboställe, hvilket af *menighet* anskaffats eller af enskild donerats, hvad som erfordras för boställshafvarens husbehof eller församling åliggande kyrko- eller prästgårdsbyggnad, skall behållna skogsafkastningen, beräknad på sätt i 5 § angifves, i sin helhet komma boställshafvaren till godo och af nämnden särskildt beaktas vid uppskattningen af boställets afkastning. Antages behållna skogsafkastningen för boställe, hvilket af *menighet* anskaffats, blifva så betydande, att den, jämte annan afkastning af bostället, i afsevärd mån öfverskjuter beloppet af den aflöning, som anses böra tillkomma tjänsteinnehafvaren, skall endast så stor del af samma afkastning, som finnes skälig, tillgodoföras tjänsteinnehafvaren; hvaremot nämnden beträffande återstoden skall hos Kungl. Maj:t göra anmälan. *Behållen skogsafkastning från andra än nämnda slag af bostadsboställen skall med halfva sitt belopp beräknas såsom lönetillgång för vederbörande boställshafvare, men af denne tillgodonjutas såsom årligt anslag från kyrkofonden, hvilket anslag dock ej*

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.
(Forts.)*

*Lagförslag må öfverstiga hälften af det högsta belopp, hvar till församlingsaf-
om reglering gift får beräknas enligt nästföljande § 7.*

Gifver — — — — — till kyrkofonden.
Är förslag väckt — — — — för den tjänsten räknas.
(Forts.)

Vidare hade i reservation af herrar *Ros* och *Ström* hemställt, att Riksdagen måtte besluta ett så lydande tillägg i en ny punkt 5 till 6 § i lag om reglering af prästerskapets aflöning:

»5. Möter hinder för utarrendering mot skäligt arrende af jordbruk å bostadsboställe, och äro vederbörande församling och boställshafvare ense om fördelen af boställets försäljning, skall nämnden tillse, om den del af bostället, hvar å jordbruk bedrifves, lämpligen kan jämte bostället tillhörande skog afsöndras och försälgas samt hos Kungl. Maj:t göra underdånig framställning om tillstånd till sådan försäljning och i sammanhang därmed afgifva yttrande om det beräknade saluvärdet å dels jordbruksandelen, dels skogen, äfvensom i fråga om huru stor andel af försäljningssumman kan antagas motsvara värdet af boställets virkesbehof öfverskjutande skogsafkastning.

Vid pröfning af uppgjort förslag till lönereglering meddelar Kungl. Maj:t beslut jämväl rörande väckt fråga om försäljning af boställe. Gifves tillstånd till dylik försäljning, hvarvid skola för boställshafvarens räkning undantagas nödiga bostads- och ekonomihus äfvensom trädgårds- och planteringsland, meddelas tillika föreskrift, huru stor del af försäljningssumman skall tillgodoföras kyrkofonden såsom ersättning för mistad inkomst af boställets skog. Återstoden af försäljningssumman öfverlämnas till förvaltning af vederbörande kyrkoråd, och skall årliga afkastningen af denna pastoratets prästlönefond användas dels till byggnad och underhåll af kyrka och boställets hus, dels till bestridande af aflöningen för pastoratets prästerskap.

Har bostadsboställe af menighet anskaffats eller af enskild donerats, skall hela försäljningssumman för bostället ställas under kyrkorådets förvaltning och ränteafkomsten tillgodogöras för prästerskapets aflöning och boställets underhåll.»

Herr Jonsson: Ehuru en föregående talares farhågor i afseende å beräkningarna på kyrkofonden af det förslag jag framställt redan blifvit vederlagda, anser jag mig dock böra yttra några ord beträffande min reservation i denna punkt.

Det är alldeles riktigt, att med det tillägg, som finnes i reservationen efter orden från »kyrkofonden», begränsas användningen af den hälft af skogsafkastningen, som förut är omnämnd i det spärrade stycket, ytterligare till endast hälften af hvad församlingsafgiften högst kan uppgå till, hvaraf effekten i realiteten blifver ytterst obetydlig med hänsyn till reservationens innebörd.

Jag har liksom den föregående talaren, sedan utskottets

arbeten nu avslutats, fått tid att något närmare med ledning af tabellerna och de folkmängdssiffror och fyrktalsiffror, som finnas för år 1902, anställa beräkningar för att se, i hvilka fall verkningarna på församlingsavgifterna skulle inträda, därest reservationen bifölles. Och när jag då räknar med den bruttoinkomst af skogsafkastningen, som gått in till domänstyrelsen utan afdrag för omkostnader och sådant från de olika boställena, blir resultatet, att i blott 8 församlingar skulle sänkning i församlingsavgifterna inträda med belopp af lägst 46 kronor till högst 1,860 kronor och några öre. Att så sker, beror på innebörden af det sista tillägget, som jag och jag tänker flera med mig trodde skulle blifva alldeles densamma, som om man sagt, att församlingsavgifterna skola i hvarje fall utgå med halfva sitt belopp och först därefter bidrag erhållas från fonden för att få ersatt hälften af församlingsavgiften. Men i realiteten visar det sig, att detta är långt ifrån förhållandet. Det blir nämligen så genom styckets formulering, att de församlingar, som allra mest vore i behof af denna lindring, undgå att få lindring, just därför att dessa församlingar hafva ett mycket lågt fyrktal, och när bidraget från fonden är begränsadt till hälften af den församlingsavgift, som på folkmängd och detta låga fyrktal beräknats, blir följden, att de få ingenting af hvad man åsyftat att vinna här. Och för att afhjälpa denna oegentlighet har jag här tänkt göra yrkande om ändring af sista stycket från »kyrkofonden», just gående i den riktning, att därifrån endast skall erhållas löneskillnad, sedan först afkastningen af bostället jämte hälften af den församlingsavgift, som högst beräknas, tagits i anspråk för löneregleringen. På det sättet vinner man, att i några fall en lindring kan komma till stånd, där den som mest behöfves.

Det är emellertid icke endast denna regleringssynpunkt, som för mig varit bestämmande vid denna reservations afgifvande, utan jag har ansett det vara ur rättslig synpunkt någonting otympligt, att staten behandlar en del af de inkomster, som skola användas för aflöningen, på olika sätt. Om jag tänker mig två församlingar, där boställena kommit till på alldeles samma sätt, så får den ena församlingen från sitt boställe beräkna en afkastning, innan församlingsavgiften beräknats eller halfverats för att få det lönebelopp som erfordras, under det att den andra församlingen, hvars boställes afkastning ligger uti skogstillgången, ej får ett spår af denna afkastning. Det må väl vara sant, att det endast skulle blifva i ett fåtal fall, som jämlikheten i beskattning här blefve åsidosatt, men det är väl lika viktigt, att man söker skipa rättvisa, om det också gäller ett fåtal, som då det gäller att undersöka, huru det ställer sig för det stora flertalet. Äfvenledes synes det mig vara af betydelse, att någon del af afkastningen i sådana fall blifver räddad inom församlingen, därför att eljest kanske nästa steg om några årtionden blifver, att när man

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*
(Forts.)

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*
(Forts.)

lagt beslag på en del af boställets afkastning, funnes intet hinder, att resten också toges. Och ur den synpunkten vore det tror jag af betydelse, att man icke så här går ut ifrån att endast boställe, som kan visas vara anskaffadt af menighet eller donerad af enskilde, skulle behandlas på det sätt, som paragrafen enligt utskottets förslag angifver. Särskildt torde den omständigheten, att det antagligen i en mängd fall blefve förenadt med den allra största svårighet att utreda och bedöma, huruvida ett boställe har kommit till på ena eller andra sättet, i hög grad äfven utgöra ett skäl för den lilla ändring, som innefattas i min reservation.

Det kan måhända blifva likgiltigt hvad beslut kammaren fattar i afseende på dessa lagförslag såsom vinden nu tyckes blåsa i medkammaren, då måhända lagen kommer att falla i alla händelser. Men för att häfda min uppfattning och för att få den antecknad till kammarens protokoll anser jag mig i allt fall böra göra ett yrkande på bifall till min reservation under § 6 med den förändring, att på nedra raderna på sid. 288 från »kyrkofonden», i stället för därefter följande, skulle inflyta: »dock ej till större belopp än hvad till lönefyllnad erfordras efter det annan afkastning af bostället samt hälften af det högsta belopp, hvartill församlingsafgift enligt nästföljande § 7 får beräknas, först tagits i anspråk såsom aflöning.»

Jag anhåller att få yrka bifall härtill.

Herr Ros: Prästlöneregleringskommitténs i så många hänseenden förtjänstfulla arbete skulle enligt mitt förmenande hafva lämnat ett mera tillfredsställande resultat, därest det ledt till ett förslag, som bättre passat vår tid och de vidt skilda olika förhållandena i vårt vidsträckta land, och om man ej så ängsligt fasthållit vid den s. k. historiska grunden. Jag föreställer mig nämligen, att det är denna ängslan, denna pietet, möjligen äfven fruktan för sambandet med staten och kanske äfven hänsyn till 1897 års riksdagsskrivelse, hvilka föranlett kommittén att fastläsa prästerskapet i aflöningshänseende vid de särskilda församlingarna. Denna pietet, denna fruktan har dock egendomligt nog icke hindrat kommittén från att föreslå denna tiondeafskrifning och dess ersättande med statsmedel, hvarigenom kommittén sålunda på sätt och vis dock gjort prästerskapet till ett slags stats-tjänare i indirekt beroende af staten.

Jag har endast velat vidröra detta och denna inkonsekvens, till hvilken enligt mitt förmenande kommittén gjort sig skyldig, ehuru jag för min del icke hyser någon panisk förskräckelse för den fara för kyrkans bestånd, som enligt mångas förmenande skulle ligga i dess beroende af staten. Om denna fara torde säkerligen nu vara för tidigt att döma; därom får framtiden gifva vittnesbörd.

Tyvärr har Kungl. Maj:t såväl som utskottet fasthållit vid

boställsväsendet, ehuruval bådadera genom införande i lagen af bestämmelser om obligatorisk utarrendering vidtagit, enligt mitt förmenande, en afsevärd förbättring. Att tanken på boställsindragningens fördelar icke varit främmande för Kungl. Maj:t, det framgår såväl af 1904 års kungl. bref som äfven af nuvarande departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, då han säger, att ur principiella grunder icke kan »uppvisas nödvändigheten däraf, att för prästerskapets vidkommande mer än i fråga om andra tjänstemän bibehålles den enligt senare tidens åskådning olämpliga aflöningsformen med jordbruksboställen.» Äfven särskilda utskottet erkänner det vara »obestridligt, att genom försäljningen en tillfällig fördel understundom skulle kunna tillskyndas pastoratet eller dess prästerskap», och utskottet delar vidare »i allo de betänkligheter, som ej mindre i statsrådsprotokollet än i först omförmälda motioner» — däribland äfven den af mig väckta — »anförts mot jordbruksboställen såsom form för prästernas aflöning.» Utskottet påvisar dels boställsväsendets menliga inflytande på ett behörigt fullgörande af det prästerliga kallet och dels frågans national-ekonomiska betydelse, då det för landet i dess helhet ej kan vara likgiltigt, säger utskottet, huruvida skötseln af denna jord bedrifves på ett rationellt sätt eller icke, och utskottet tyckes draga i tvifvelsmål, huruvida den prästerliga boställshafvaren eller den af honom enskildt antagna arrendatorn alltid kan drifva ett rationellt jordbruk.

Detta är nästan ordagranna citat ur utskottets motivering — för hvad? Jo, för afslag å min motion och den af herr Ström och mig afgifna reservationen till förmån för möjligheten af en partiell försäljning af boställena. Det förefaller mig snarare, som om denna betovivering skulle vara särdeles välvillig gent emot frågan om försäljning, helst då vi framställt vårt förslag i den anspråkslösa formen, att man endast skulle försöka att möjliggöra en försäljning, där omständigheterna därtill särskildt föranleda.

Jag för min del har inga principiella betänkligheter, såsom herr statsrådet synes hafva haft, mot försäljning i allmänhet, men jag medgifver eller, rättare sagdt, jag har under frågans behandling i utskottet kommit till den uppfattningen, att omständigheterna äro så vidt skilda i vårt land, att hvad som på det ena stället är nyttigt och nödvändigt, det förhåller sig på ett alldeles motsatt sätt i ett annat stift eller ett annat län. Om så är förhållandet, finner jag ingen anledning, hvarför man icke skulle försöka att anpassa denna aflöningslag, så att den såvidt möjligt lämpar sig efter de olika ortsförhållandena.

Men, säger utskottet, vi måste afstyrka förslaget. Och hvarför? Ja, jag kan icke finna något annat egentligt motiv anfördt än detta, att jordvärdet har tendens att stiga och att den förmån, som vinnes genom värdestegring å ecklesiastikjord, bör, enligt utskottets förmenande, icke komma någon annan till godo

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*
(Forts.)

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*
(Forts.)

än kyrkan. Jag skall icke inlåta mig på den ekonomiska frågan, huruvida värdet af all svensk jord kommer att stiga; jag skall endast be att få påvisa, hvilken kritik detta innebär af Riksdagens tillvägagångssätt i fråga om domänerna, då Riksdagen beslutat att afhända staten de mindre domänerna. Om detta är sanning utan undantag, så kan Riksdagen åsamka staten en förlust genom dylik försäljning, likaväl som det under alla förhållanden, om detta är sanning, måste för den enskilde vara ekonomiskt mindre fördelaktigt att omsätta en fastighet i kapital.

I min motion liksom i den reservation, som afgifvits af herr Ström och mig, har föreslagits ett tillägg till den nu föredragna paragrafen för att, som jag nyss nämnde, endast möjliggöra en försäljning, där det visar sig svårt att till skäligt pris få bostället utarrenderadt. I de fall, då såväl prästen som församlingen äfvensom nämnden och slutligen Kungl. Maj:t — då, säger jag, dessa fyra myndigheter och instanser äro ense om att en försäljning är nyttig och nödvändig, skulle man genom detta tillägg till lagen hafva möjliggjort en försäljning. Det oaktadt har utskottet hemställt om afslag å förslaget. Jag måste för min del vidhålla detta förslag, och därför anhåller jag, herr grefve och talman, att få yrka bifall till den af herr Ström och mig afgifna reservationen, innebärande ett tillägg till punkt 5 i den nu föredragna paragrafen.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Med anledning af den siste talarens anförande vill jag säga, att jag icke skulle hafva haft något emot, om hans motion hade vunnit utskottets tillstyrkande, ty det förekommer verkligen icke så få fall, då man finner, att boställena äro antingen så illa belägna eller så dåliga, att det vore en fördel att få sälja dem. Men jag vill på samma gång erinra därom, att det äfven under nuvarande förhållanden finnes en utväg att komma ifrån den svårighet, som är förenad med ett dylikt dåligt boställe, nämligen den, att vederbörande församling ingår till Kungl. Maj:t och begär tillåtelse att få utbyta bostället, sälja det dåliga, olämpligt belägna bostället och inköpa ett annat, bättre beläget och af bättre beskaffenhet. Detta har under min ämbetsverksamhet förekommit en och annan gång. Ett sådant ärende pröfvas naturligtvis ytterligt noga, för att man icke skall på något vis inkräkta på kyrkans rättigheter, men det har emellanåt bifallits, när det befunnits vara nödvändigt.

Nu kan man säga, att det vore lättare och lämpligare, att Kungl. Maj:t finge den rättigheten att, när alla myndigheter funnit det nyttigt att försälja ett dåligt boställe, medgifva sådan försäljning. Det vill jag visst icke förneka. Hade därför utskottet velat tillmötesgå motionen, så skulle jag för min del icke hafva motsatt mig densamma, men jag tror icke, att det i praktiken kommer att vara af så särdeles stor betydelse.

Herr Bellinder: Med afseende på herr Olof Jonssons reservation vid 6 § skulle jag kunna inskränka mig till att återopå de principiella skäl, som jag anförde för afslag å hans reservation vid 5 §. Jag skall blott tillägga några ord.

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapet af-
löning m. m.*

Han sade, att reservationen afsåge så få undantagsfall, att det vore icke mycket att fästa sig vid, om hans reservation blefve antagen. Det är icke lätt att säga, hvilken räckvidd reservationen kunde få, ty, såsom han själf anförde, är det mycket svårt att på förhand afgöra, af hvilken natur ett boställe är, huruvida det af menighet anskaffats, af enskild donerats eller tillhandahållits församlingen af kronan. Det kan hända, att en blifvande utredning kan göra undantagen betydligt talrikare, än hvad det nu vill synas. Vidare påstod den ärade talaren, att man skulle komma ifrån en del af svårigheterna att bestämma, af hvilken natur ett boställe vore, om man bifölle hans reservation. Jag tror icke, att detta blir fallet. Visserligen sade han, att det icke vore så viktigt, huru det förhölle sig med denna sak, då det gällde ej hela, utan blott en del af ifrågavarande boställens skogsafkastning. Men det gör ju i sak ingen skillnad, afgörandet af denna fråga blir i alla fall principiellt lika viktigt. Jag anhåller alltså, herr talman, att få yrka afslag å herr Jonssons reservation vid 6 §.

(Forts.)

Hvad herrar Ros' och Ströms reservation vid samma paragraf beträffar, har redan herr Ros själf anført de viktigaste af utskottets skäl för afstyrkandet af hans motion, nämligen att det är vida förmånligare att såsom tillgång för kyrkan behålla sina fastigheter än att förvandla dem i rörliga penningar. För öfrigt kan jag, med hänvisning till hvad herr statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet nämnde, tillägga, att jag tror icke det vinnes så mycket därpå, om Riksdagen skulle bifalla herr Ros' reservation, ty här blefve i alla händelser icke fråga om att sälja andra boställen än sådana, hvilkas försäljning församlingarna anse synnerligen förmånlig, och som de därför gärna önska försälja, och, såsom vi veta, hafva sådana försäljningar redan förekommit. Men de äro undantag och bero på ett särskildt beslut af Kungl. Maj:t, hvarvid dock principiellt hållits på, att boställen i regeln icke böra säljas. Jag tror, att det i afseende på denna reservation liksom med afseende på herr Jonssons, är bäst att hålla fast vid den ståndpunkt, som utskottet intagit, nämligen att i princip och, såvida icke särskilda viktiga omständigheter förekomma, böra kyrkan och församlingarna icke afhända sig sina fastigheter.

Jag yrkar därför, herr talman, liksom jag förut gjort å herr Jonssons, afslag å herrar Ros' och Ströms reservation.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att beträffande förevarande paragraf yrkats, för-

*Lagförslag
om reglering
af präster-
skapets af-
löning m. m.*

(Forts.)

utom ett af herr *Ros* föreslaget tillägg, hvartill han ville återkomma efteråt, dels att paragrafen skulle godkännas enligt utskottets förslag, dels ock, af herr *Jonsson*, att åt paragrafen skulle gifvas den lydelse, hans vid densamma afgifna reservation utvisade, med den ändring, att sista delen af tredje stycket näst efter orden »från kyrkofonden» utbyttes mot »dock ej till större belopp än hvad till lönefyllnad erfordras, efter det annan afkastning af bostället samt hälften af det högsta belopp, hvartill församlings afgift enligt nästföljande § 7 får beräknas, först tagits i anspråk såsom aflöning».

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på godkännande af utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Vidare yttrade herr talmannen, att af herr *Ros* vore framställt yrkande om tillägg i enlighet med hans vid förevarande paragraf afgifna reservation af en ny punkt 5 i nämnda paragraf.

Sedermere gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till nämnda yrkande samt vidare på afslag därå, och förklarade sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Ros* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller herr *Ros*' yrkande om tillägg i enlighet med hans vid 6 § af lagförslaget under C) i första särskilda utskottets utlåtande n:o 2 afgifna reservation af en ny punkt 5 i nämnda paragraf, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås nämnda yrkande.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—30;

Nej—73.

Öfriga delar af lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets i punkten 3 gjorda hemställan.

Bifölls i hvad den ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

Punkterna 4—6.

Det af utskottet i hvarje punkt framställda författningsförslag godkändes, och utskottets där gjorda hemställan bifölls i hvad densamma ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande kl. 7 på aftonen.

Upplästes ett ingifvet läkarintyg af följande lydelse:

Att presidenten herr friherre *L. Åkerhielm* på grund af akut bronchit är förhindrad att under närmaste tiden deltaga i Riksdagens förhandlingar, intygas. Stockholm den 19 maj 1908.

Frith. Odenius.

Leg. Läk.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets den 13 och 15 i denna månad bordlagda utlåtande, n:o 3, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ecklesiastik boställsordning, dels vissa inom Andra Kammaren i ämnet väckta motioner.

*Förslag till
ecklesiastik
boställsord-
ning.*

I en till Riksdagen aflåten, till utskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, n:o 84, hade Kungl. Maj:t, med åberopande af propositionen bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden och af ett i högsta domstolen fördt protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga ett vid propositionen fogadt förslag till ecklesiastik boställsordning.

I sammanhang med propositionen hade utskottet till behandling förehaft, bland annat, en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 291, i hvad densamma berörde boställsordningen, i hvilken motion herrar *J. A. Jonsson* i Hökhult, *W. Bengtsson* i Häradsköp och *Carl Johansson* i Aflösa hemställt, att Riksdagen behagade besluta, att de i åberopade Kungl. Maj:ts proposition framlagda lagförslag ändrades därhän,

Förslag till ecklesiastik boställsordning.
 att för sätesbyggning å bostadsboställe af andra klassen måtte föreskrifvas minst fem och högst sju boningsrum;
 att för sätesbyggning å bostadsboställe af tredje klassen måtte föreskrifvas minst fyra och högst fem boningsrum;
 (Forts.)

— — — — —
 dels ock att å andra och tredje klassernas bostadsboställen på landet skulle prästens alla laga hus nybyggas och underhållas af pastoratet.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att Riksdagen — under förutsättning att Riksdagen för sin del antog det af utskottet i utlåtande n:o 1 tillstyrkta förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning — med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till ecklesiastik boställsordning icke kunnat oförändradt antagas, måtte i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande proposition och den af herrar J. A. Jonsson m. fl. i ämnet väckt motion, n:o 291, för sin del antaga förslag till ecklesiastik boställsordning af den lydelse, utskottets utlåtande utvisade.

Vid föredragning af utlåtandet begärdes ordet af

Herr Sjöcrona, som yttrade: Jag tillåter mig hemställa, att först föredrages lagförslaget paragrafvis, därefter ingress och rubrik samt utskottets hemställan;

att vid behandling af första paragrafen öfverläggningen må omfatta förslaget i dess helhet;

att uppläsandet af de särskilda paragraferna icke må erfordras i annat fall, än då sådant af någon kammarens ledamot yrkas;

att, därest en eller annan del af författningsförslaget återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i afseende å de delar, som blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledes.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Utskottets förslag till ecklesiastik boställsordning.

1—45 §§ samt öfverskrifterna till I—VIII kapitlen.

Godkändes.

46 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

Minst sex veckor före besiktningen skall *ordföranden* om

tiden därför underrätta domkapitlet, hvilket förordnar vederbörande kontraktsprost eller annat ombud att å domkapitlets vägnar vid besiktningen närvara. Inom lika tid åligger det *ordföranden* att, när församlings rätt ifrågakommer, hos vederbörande kyrkostämmodförande påkalla kyrkostämma för utseende af ombud för församlingen att vid besiktningen bevaka dess rätt. Om mottagandet af underrättelse, hvarom nu är sagdt, skall bevis genast af vederbörande tillställas *ordföranden*. Öfriga parter skola minst fjorton dagar före besiktningen till densamma af förrättningsmannen kallas.

*Förslag till
ecklesiastik
boställsord-
ning.
(Forts.)*

Herr Sjöcrona: Beträffande denna paragraf anhåller jag endast att få rätta ett tryckfel eller skriffel, som insmugit sig. I sista punkten står ordet: »förrättningsmannen», men det skall vara: »ordföranden».

Jag hemställer, att paragrafen måtte godkännas med den förändringen.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter förevarande paragraf godkändes med iakttagande däraf, att det näst sista ordet »förrättningsmannen» utbyttes mot ordet »ordföranden».

Öfriga delar af förslaget.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Bifölls i hvad den ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande första särskilda utskottets den 13 och 15 innevarande maj bordlagda utlåtande, n:o 4, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet till svenska kyrkan samt hennes prästerskap och betjäning m. m.

Med föranledande af Kungl. Maj:ts i proposition n:o 85 till 1908 års Riksdag därom gjorda framställning hade utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt, att Riksdagen måtte

1:o) antaga de i den kungl. propositionen framlagda förslag till

a) lag angående lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet till svenska kyrkan samt hennes prästerskap och betjäning;

b) lag angående ändrad lydelse af § 35 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862;

c) lag angående ändrad lydelse af § 37 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863;

d) lag angående ändrad lydelse af § 5 i förordningen angående allmänt ordnande af klockarnes löneinkomster den 2 november 1883; samt

e) lag angående sättet för organistlöns utgående; och

2:o) lämna medgifvande därtill, att, när inom någon till svenska kyrkan hörande församling medlemmar af sådan i riket befintlig församling af främmande kristna eller mosaiska trosbekännare, hvilken äger rätt till offentlig religionsöfning, böra, i enlighet med hvad därom i den föreslagna lagen angående lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet till svenska kyrkan samt hennes prästerskap och betjäning är stadgadt, komma i åtnjutande af lindring vid utgörande af de afgifter till svenska kyrkan samt hennes prästerskap och betjäning, som å dem belöpa för inkomst af kapital eller arbete, och det afgiftsbelopp, från hvilket befrielse sålunda åtnjutes, för året uppgår till sammanlagdt minst femtio kronor, den till svenska kyrkan hörande församlingen må af allmänna medel undfå ersättning med motsvarande belopp.

Reservationer hade afgifvits

1:o) af herr *Sjöcrona*, som anförde:

»Utskottets hemställan i punkten 2:o) har jag icke kunnat biträda. Jag har nämligen med bästa vilja icke kunnat finna något giltigt skäl, hvarför staten skulle anses pliktig till en kommun gifva ersättning för ett afgiftsbelopp, som kommunen enligt gällande af statsmakterna i vederbörlig ordning antagen beskattningsslag icke är berättigad åtnjuta.

På grund häraf hemställer jag, att Riksdagen måtte finna Kungl. Maj:ts framställning i denna del icke kunna bifallas.» ;

2:o) af herr *Petersson, Lorentz*, som ansett, att den ifrågasvarande lindringen i skattskyldighet till svenska kyrkan borde tilldelas de lagligen erkända främmande *trossamfundet* på det sätt en af de hörda myndigheterna föreslagit, att, sedan alla skatter för statskyrkliga ändamål erlagts såsom hittills, en partiell restitution skedde genom statsverket till dessa samfund i förhållande till hvad medlemmarne förut faktiskt utbetalt; och att lindringen, som visserligen kunde bestämmas till hälften af de till statskyrkan erlagda beloppen men icke finge öfverstiga det belopp, som medlemmarna erlagt till det egna samfundet, torde böra beräknas icke blott för hvad å inkomst af kapital och arbete utan äfven för hvad å fastighet till statskyrkliga ändamål uttaxerats.

*Punkten 1.**Mom. a).*

*Lagförslag
angående
lindring i
främmande
trosbekännare
res skatt-
skyldighet till
svenska kyr-
kan m. m.*

Herr Ekman: Dissenterskattefrågan är en af dessa frågor, som icke kunna afvisas, utan som förr eller senare måste lösas. För närvarande äro främmande trosbekännare, likaväl som anhängare af den evangelisk-lutherska läran, skyldiga att deltaga i kostnaderna för upprätthållande af de statskyrkliga inrättningarna. Endast i fråga om afgifter för särskilda kyrkliga förrättningar, de s. k. jura stolæ, åtnjuta främmande trosbekännare enligt lag en befrielse, som dock i de flesta fall faktiskt icke kommer dem till godo.

Vid 1872 års riksdag väcktes första gången fråga om en vidsträcktare skattebefrielse för dissenters. På olika sätt formulerade yrkanden hafva sedermera gång på gång vid riksdagarna framkommit, senast år 1905, men utan att kamrarna kunnat enas om en lösning.

Det nu framlagda kungl. förslaget åsyftar en mycket moderat och tillika klart begränsad skattelindring.

Gifvet är, att den föreslagna skattenedsättningen kommer att medföra minskning af den kyrkliga kommunens inkomster. Denna minskning blir dock i regeln ytterst obetydlig. Endast i 30 församlingar, däraf 11 landsförsamlingar och 19 stadsförsamlingar, skulle den komma att uppgå till 50 kr eller däröfver. Hela antalet främmande trosbekännare i vårt land, vare sig de utträdt ur svenska kyrkan eller icke, uppgår till omkring 81,000 personer eller cirka $1\frac{1}{2}$ % af rikets hela folkmängd. Lagligen utträdda eller eljest icke tillhörande svenska kyrkan äro endast omkring 17,000 personer. De flesta äro dock fullständigt obemedlade, så att antalet personer, hvilka enligt det nu föreliggande förslaget skulle komma i åtnjutande af skattelindring, icke uppgår till mer än omkring 2,000 personer, fördelade på omkring 150 församlingar. Den i följd af skattelindringen uppkommande bristen i dessa församlingars budget, beräknad efter förhållandena år 1904 och med iakttagande af de föreslagna nya grunderna för prästerskapets aflöning, skulle komma att uppgå till omkring 16,000 kronor pr år, däraf staten skulle tillskjuta något öfver 14,000 kronor.

Skattenedsättningen hvilar nämligen, enligt Kungl. Maj:ts förslag, på den förutsättningen, att staten skulle täcka den hufvudsakliga bristen. Någon skyldighet därtill från statens sida föreligger naturligtvis icke. Tvärtom! Dissentersskattekommittén säger uttryckligen, att i vårt land sedan gammalt prästerskapet aflönats och kyrkliga utgifter bestridts af församlingarna själfva och att, då statsanslag förekommit, dessa hufvudsakligen varit af subsidiär art. Men just af sådan karaktär skulle det anslag blifva, hvarom

*Lagförslag
angående
lindring i
främmande
trosbekännan-
res skatt-
skyldighet till
svenska kyr-
kan m. m.*

här är fråga. Genom skattelindringen främjas ett intresse, hvilket kan sägas beröra ej ensamt de inom församlingen boende främmande trosbekännarne, utan jämväl samhället i dess helhet. Lindringen skulle dessutom komma att ganska ojämnt drabba de olika församlingarna, hvadan äfven ur denna synpunkt en utjämning genom statens mellankomst måste anses önskvärd.

(Forts.)

Om, såsom ju kan antagas, de främmande trosbekännarne i följd af skattelindringen komma att i större antal, än nu är förhållandet, utträda ur statskyrkan, blir naturligtvis kostnaden större. Den skulle dock, såvidt nu kan bedömas, icke uppgå till något mera afsevärdt belopp. Om man tänkte sig, att hvar och en af de 81,000 främmande trosbekännare, som finnas i vårt land, utträdde ur kyrkan eller eljest komme i åtnjutande af den skattelindring, som nu föreslås, skulle i allt fall statsbidraget till de svenska kyrkoförsamlingarna, enligt kommitténs beräkningar, icke uppgå till högre belopp än omkring 42,000 kronor.

I en vid utlåtandet fogad reservation har uttalats, att skattelindringen borde beräknas äfven å fastighetsavgifterna. Med afseende härå ber jag få nämna, att på de främmande trosbekännare, hvilka enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle komma i åtnjutande af skattelindring, belöper i fastighetsavgifter, enligt kommitténs beräkningar, sammanlagdt omkring 9,200 kronor, hvadan en befrielse till hälften skulle medföra en brist för hela riket af allenast 4,600 kronor att gäldas af församlingarna eller statsverket.

Emellertid har hittills icke varit från vare sig regeringens eller enskilda motionärers sida, annat än mera i förbigående, ifrågasatt, att lindring i fråga om fastighetsavgifter skulle äga rum. Hvarken hänsynen till den främmande trosbekännarens religiösa känslor eller omsorgen om att han icke skall betungas med dubbel skatteplikt för religiösa ändamål, kräfvat hans befriande från fastighetsavgifter. Dessa tagas nämligen i beräkning, då priset på fastigheten bestämmes, och drabba sålunda ej på samma sätt som avgifterna för inkomst af kapital och arbete. Och förpliktelsen till deras utgifvande är närmast bunden vid fastigheten och sålunda ej af den personliga karaktär som skyldigheten att skatta för inkomst.

Hvad slutligen angår frågan, huruvida öfver hufvud skattelindring för dissenters bör medgifvas eller ej, så har, som bekant, lagutskottet upprepade gånger uttalat, att så länge den evangelisk-lutherska kyrkan är en statsinstitution, torde hvarje svensk medborgare vara skyldig att bidraga till densammas upprätthållande, likaväl som en hvar af statens medlemmar måste bidraga till statens öfriga institutioner.

Jag vill icke bestrida, att icke detta resonemang i viss mån kan vara riktigt. Men i en fråga som denna får man icke ställa sig på en alltför markerad teoretisk ståndpunkt. Det kan dock icke förnekas, att det alltid måste bjuda den religiösa känslan

emot att personligen bidra till upprätthållandet af en religionsform, som man icke gillar. Det kan icke heller förnekas, att den insats, de främmande trossamfundet inom sitt område göra i den religiösa och sedliga utvecklingen, är af den betydelse jämväl för staten i dess helhet, att det måste framstå såsom en obillighet, att deras medlemmar skola för religiösa ändamål betungas utan inskränkning med dubbel skattskyldighet, nämligen dels till statskyrkan och dels till det egna samfundet, låt vara att denna skattskyldighet beträffande det egna samfundet är af öfvervägande frivillig natur.

Jag förbiser icke, att man vid bedömandet af denna fråga icke får fästa sig uteslutande vid individernas religiösa känslor och vid hänsynen till denna dubbla skatteplikt, utan att man äfven måste taga i betraktande, att Sveriges grundlagar häfda såsom en satsangelägenhet den lutherska kyrkans upprätthållande, och att staten ålagt det svenska prästerskapet mångfaldiga rent borgerliga bestyr, som komma jämväl främmande trosbekännare till godo. Men de anspråk, som i följd häraf kunna ställas på de främmande trosbekännarna, torde kunna anses fullt tillgodosedda, då dessa ju fortfarande skola betala hälften af de för inkomst af kapital och arbete belöpande afgifterna och därjämte fulla fastighetsavgifter.

Jag ber än en gång få uttala, att jag anser dissentersskattefrågan vara af den beskaffenhet, att den förr eller senare måste lösas; och en mera moderat lösning, än den Kungl. Maj:t föreslår, kan man knappast tänka få genomförd.

Jag anhåller alltså, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts af utskottet förordade förslag.

Herr Petersson, Lorentz: Den nu föreliggande frågan kan icke sägas vara någon stor fråga, — det har den utredning, som föregått, nogsamman gifvit vid handen —, men i likhet med den föregående talaren är jag af den meningen, att frågan bör lösas och röjas ur vägen. Jag har icke något att invända i själfva saken, att lindring meddelas främmande trosbekännare, men jag har reserverat mig, därför att jag icke anser det vara det lämpligaste sättet, som nu föreslagits. Jag har den uppfattningen, att i afseende å lindringen åt främmande trosbekännare man bort gå till väga så, att, sedan alla afgifter till statskyrkliga ändamål blifvit erlagda, man beviljade en partiell restitution genom statsverket åt de lagligen erkända samfundet, och just åt *samfundet*, såsom understöd till deras verksamhet. Detta understöd kunde ju meddelas efter hvad deras medlemmar faktiskt utbetalat till statskyrkliga ändamål, men icke blott därefter utan äfven med hänsyn till hvad de betalat till det egna samfundet, detta senare såsom bevis på att dessa samfund äro *verksamma*, religiösa samfund.

*Lagförslag
angående
lindring i
främmande
trosbekännare
skatt-
skyldighet till
svenska kyr-
kan m. m.
(Forts.)*

*Lagförslag
angående
lindring i
främmande
trosbekänna-
res skatt-
skyldighet till
svenska kyr-
kan m. m.
(Forts.)*

Och jag har också haft den meningen, att man borde öfverlåta åt Kungl. Maj:t att i de särskilda fallen pröfva de ansökningar om skattelindring, som de främmande trossamfunden ägde att inlämna, hvarvid det gällde för dem att själfva styrka de uppgifter, som skulle berättiga dem att erhålla den begärda lindringen.

Vidare har jag icke kunnat finna det annat än orättvist, att lindringen icke skulle tillgodokomma jord eller fastighet öfver hufvud, utan enligt förslaget endast beviljas efter hvad som uttaxerats å inkomst af kapital och arbete. Det är ju meningen att i framtiden, då denna lag kommer till full tillämpning, icke blott alla personliga afgifter till prästerskapet skola afskaffas, utan äfven att tionden skulle varda indragen. Då bör det, synes mig, knappast finnas något hinder för att vid lindringen full likställighet göres gällande.

Då mina åsikter i antydda riktning icke vunno något som helst understöd inom utskottet, ansåg jag det icke lönt att väcka en motion och kan därför icke nu komma med något positivt yrkande. Men jag har ansett mig böra tillkännagifva, att jag icke och *hvarför* jag icke kunnat vara med om de föreliggande förslagen.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande moment hemställt.

Mom. b)—e).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Om ersätt-
ning af staten
åt svenska
kyrkoförsam-
lingar för
vissa afgifts-
belopp.*

Punkten 2.

Herr Sjöcrona: Som kammaren behagade inhämta af utskottets betänkande, har jag afgifvit reservation mot denna punkt och ansett, att det begärda medgifvandet icke borde lämnas. Denna fråga kan ju anses tämligen obetydlig, då enligt hvad statsrådsprotokollet gifver vid handen här icke kan vara fråga om en större utgift än omkring 14,000 kronor om året, hvilket belopp dock kan komma att icke så obetydligt växa, särskildt om med anledning af de nu antagna lagarna flera dissenters komma att utgå ur svenska kyrkan och ansluta sig till enskilda erkända trossamfund. Men denna fråga har, åtminstone enligt min uppfattning, en ganska stor både principiell och praktisk betydelse, och jag vågar därför anhålla, att kammaren ville ägna en kort stunds uppmärksamhet däråt.

Enligt den antagna lagen skall fastighet fortfarande som hittills deltaga i utgifterna för kyrkliga ändamål. Fastighet skall i denna fråga intaga samma ställning, som fastighet fortfarande intager i vårt skattesystem. Däremot skall af hvad som för kyrk-

liga ändamål belöper på inkomst af kapital och arbete främmande trosbekännare icke erlægga mer än hälften. Denna hälft anses motsvara de förmåner, som främmande trosbekännare, ehuru de utgått ur svenska statskyrkan, fortfarande åtnjuta af de kyrkliga anordningarna, såsom exempelvis kyrkobokföring, lysning, statistiska uppgifter och hvarjehanda andra funktioner, som prästerna hafva äfven för främmande trosbekännare. Den andra hälften åter motsvarar sådana kyrkliga anordningar som själavård och kyrkobyggnad, hvaraf främmande trosbekännare hvarken kunna eller vilja begagna sig.

Om ersättning af staten åt svenska kyrkoförsamlingar för vissa afgiftsbelopp.
(Forts.)

Antages nu denna lag, måste det ju anses, att statsmakterna därigenom hafva erkänt, att det varit rättvist, att främmande trosbekännare icke erlægga afgifter för dessa senare delar af de kyrkliga anordningarna eller, om vi vända om det, hafva statsmakterna sagt, att det har varit och är orättvist, att dessa främmande trosbekännare skola erlægga sådana afgifter. Är nu detta riktigt, och det lär väl knappt någon vilja bestrida, kan det väl icke vara rätt logik i att säga, att staten skall betala en kommun eller församling ersättning för att den icke fortfarande får taga ut en orättvis afgift, som den icke har någon som helst rätt att vidare taga ut. Detta medgifvande måste således hvila på fullkomligt ohållbar grund, och det är lätt att visa, som alltid när så är fallet, att det kan gifva anledning till ganska konstiga förhållanden.

Låt oss antaga, att en främmande trosbekännare är så förmögen, att på hans inkomst af kapital och arbete skulle belöpa 100 kronor. Då skall han icke betala mer än 50 kronor för de förmåner, han fortfarande åtnjuter, men slippa ifrån de andra 50 kronorna. Då blir han debiterad för dessa 50 kronor, men innan uppbördsstämman inträffar, har han gjort konkurs och blifvit utfattig, så att församlingen får icke ett öre af dessa 50 kronor, som församlingen är berättigad till, men församlingen får i alla fall af staten 50 kronor för den andel, som ansetts orättvist att han skall betala och som församlingen icke hade kunnat få i alla fall, äfven om han varit skyldig betala dem, emedan han saknade förmåga att betala. Är icke detta högst besynnerligt?

Låt oss nu antaga i stället, att han betalar ett eller flera år och sedan flyttar han från församlingen. Då går församlingen miste om icke blott hälften för de kyrkliga anordningarna utan äfven hans andel i församlingens utgifter för skolor, fattigvård och annat och naturligtvis också om denna hälft, från hvilken han var befriad. Således skulle statens skyldighet att utgifva ersättning till församlingen vara beroende på huru personer flytta från och till. Detta ur den mera rättsliga synpunkten, hvilket synes mig vara ganska öfvertygande skäl.

Låt oss nu tänka på det som man så ofta under riksdagen hör talas om, nämligen konsekvenserna. Man hör ibland talas

*Om ersätt-
ning af staten
åt svenska
kyrkoförsam-
lingar för
vissa afgifts-
belopp.*

(Forts.)

om att i fall man gör så eller så, drar det med sig den eller den konsekvensen. När man ifrågasatte en mycket, mycket liten modifikation i den kommunala rösträtten, svarade man: Nej, låt oss icke göra det, det drar med sig farliga konsekvenser. Samma förhållande var det med census till Andra Kammaren. Då var man rädd för att det skulle gå vidare till allmän rösträtt. Ja, därom hafva vi ju redan beslut. Föreslår man politisk rösträtt för kvinnor, säger man: Nej, det går icke an, ty då kommer valrätten att följa med. Jag har aldrig kunnat vara med om ett sådant resonemang. Jag har alltid tyckt, att om man gör hvad man anser vara fullkomligt rätt, skall man icke därför vara tvungen att frandeles göra hvad man anser vara orätt. Men om staten af något slags billighets- eller beskedlighetsskäl beviljar en förmån för vissa, synes mig konsekvensen obetingadt fordra, att staten beviljar samma förmån i likartadt fall.

Nu kan ju hända och särskildt när vi få en annan samsättning af kamrarna, än hvad nu är förhållandet, att här uppkommer förslag att höja existensminimum exempelvis från 500 kronor till 1,000 kronor och att höja det bevillningsfria afdraget från 450 och 300 kronor till 900 respektive 600 kronor. Herrarna inse alltför väl, att detta skulle komma att utöfva ett högst väsentligt inflytande på den kommunala beskattningen.

En motvikt mot att sådana förslag kunna framkomma och bifallas ligger just däri, att man går miste om betydliga bidrag för den kommunala beskattningen. Men här kommer nu Kungl. Maj:t och — om Riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts förslag — Riksdagen och anvisar en utväg, hur man skall komma ur den svårigheten. Man bara beslutar, att kommunerna skola hafva ersättning för hvad de mista därigenom att de skattskyldiges bevillingstaxerade inkomster minskas. Jag undrar, om icke häri ligger en ganska stor fara.

Jag ber nu att få fästa uppmärksamheten på den mera praktiska sidan af saken. För att pröfva dessa framställningar från kommunerna om att få detta statsbidrag — jag vet icke, om meningen är, att de skola gå direkt till Konungen för pröfning, eller om meningen är att Kungl. Maj:ts befallningshafvande hvar i sitt län får pröfva den — men det är icke af så stor vikt — för denna pröfning skall emellertid lämnas in förteckning på alla främmande trosbekännare, bevis om att de hafva inom den föreskrifna tiden, så länge det är sagdt i lagen, varit utträdde ur svenska församlingen och ingått i en främmande, och vidare utdrag ur kommunens inkomst- och utgiftsförslag, som visa huru mycket som skulle belöpa på dem, om de betalade hela inkomstbeloppet, och således huru mycket, som utgör hälften, och om denna hälft uppgår till minst 50 kronor. Kan det vara lämpligt, att vi skola i alla världens tider framåt hafva sådana pröfningar hvarje år för att bestämma, om en kommun skall få dessa egent-

ligen ganska små belopp. Det kommer då att fortsättas i alla tider, sedan man länge sedan glömt, att det någonsin varit på annat sätt. Vi hafva åtskilliga sådana där saker ännu, som äro ganska ledsamma. Det finns t. ex. ännu ersättningar till följd af strafflagens införande, som utgå till rådstufvurätter och stadsfiskaler och som nu utgått i öfver 40 år och ännu icke blifvit afskaffade.

Om ersättning af staten åt srenska kyrkoförsamlingar för vissa afgiftsbelopp.
(Forts.)

Nu kan man säga, att om det inom en kommun finnes en mycket rik man, som är främmande trosbekännare, skulle det vara mycket kännbart för kommunen, om den skulle gå miste om hans bidrag, hälften nämligen. Det kan icke nekas. Men, mina herrar, vi få väl besinna, att först och främst kostnaderna för de kyrkliga ändamålen äro icke den mest betydande delen af de kommunala utgifterna, utan det är skolväsendet och fattigvården. Skall då, därför att en kommun har den stora fördelen att hafva inom sitt område boende en millionär, som betalar så mycket, att de andra hafva försvinnande obetydliga utgifter, detta föranleda därtill, att de skola nödvändigt hafva ersättning för den hälft, som belöper på de kyrkliga anordningarna? Jag kan icke finna detta. Nog har man hört, särskildt vid denna riksdag, framställas anspråk på bidrag från staten till kommunerna, när deras utgifter blifva alltför betungande, och det kan ju i många fall vara skäl därtill. Vi hafva för några dagar sedan återremitterat till vårt tillfälliga utskott, som förresten redan afgifvit betänkande, en framställning i riktning att staten bör vidtaga åtgärder för att kunna hjälpa kommuner, som äro för hårdt betungade. Men ännu har jag aldrig hört talas om, att staten skall gifva ersättning för att en kommun har för små inkomster. Det är väl någonting alldeles nytt, och jag tror, att det är en ganska farlig väg att slå in på. Har man en gång börjat, kan det hända, att det nästa gång kan anses billigt att de få ersättning äfven för andra bidrag de gå miste om, därigenom att t. ex. en rik man flyttar ifrån dem.

På grund af hvad jag således anført tillåter jag mig yrka, att kammaren behagade finna Kungl. Maj:ts framställning i denna del icke kunna bifallas.

Grefve Wachtmeister, Hans: Man kan visserligen icke säga, att någon egentlig *rättsgrund* finnes för förslaget att staten skall lämna ersättning för den inkomst, som frångår den kyrkliga kommunen därigenom att främmande trosbekännare inom vissa gränser befrias från sin skattskyldighet till församlingen, men jag tror att starka billighetsskäl finnas härför. Dessa billighetsskäl grunda sig enligt min uppfattning därpå, att den kyrkliga kommunen, församlingen, så länge statskyrkan består, icke är en frivillig förening utan, liksom den världsliga kommunen, en tvångssammanslutning. Den *skall* finnas och den *skall* be-

Om ersättning af staten åt svenska kyrkoförsamlingar för vissa afgiftsbelopp.
(Forts.)

strida vissa utgifter. För att bestrida dessa utgifter är den lik-som den världsliga kommunen hänvisad att lägga skatt på de fastigheter och på den inkomst af kapital och arbete som finnas inom kommunen. Hvad nu fastigheterna beträffar, är det med rätta icke ifrågasatt att någon befrielse från skattskyldighet för dem skall medgifvas främmande trosbekännare, skatten för dem är en fastighetsskatt, som utgår för jorden utan afseende på ägarens förhållanden. Det är likgiltigt, huruvida ägaren har inkomst af fastigheten, om han är skuldsatt eller icke, och det kan då också vara likgiltigt, om han främmande trosbekännelse eller icke. Hvad beträffar inkomst af kapital och arbete, skall enligt förslaget främmande trosbekännare befrias från halfva skatten för sådan inkomst. Härigenom beröfvas kommunen en del af de inkomster den påräknat för bestridande af sina utgifter. Nu kan man ju säga, att det ju dagligen händer, att kommuner gå miste om inkomster som de påräknat. De skattdragande kunna ju dö eller flytta ut eller förlora sina inkomster. Men här är förhållandet ett annat. Staten fordrar att kommunen skall bestrida vissa utgifter, och nu beröfvar staten kommunen en del af därtill påräknade inkomster. Staten gör det för att främja ett af sina syftsmål, som staten anser rättvist, men den kyrkliga kommunen, församlingen, har icke något intresse häraf och får däraf ingen fördel. Det kan då icke förefalla mig annat än i sin ordning, att staten lämnar kommunen ersättning för den inkomst som staten för sina ändamål beröfvar kommunen. Jag tror icke att de olägenheter, som den föregående ärade talaren framhöll, skola inträffa. Han framhöll, att det kunde inträffa, att en person, som är främmande trosbekännare och som skulle betala 50 kronor till kommunen, blir insolvent och icke kan betala, men staten skulle ända bereda kommunen ersättning därför. Jag tror icke att detta är farligt. När Kungl. Maj:t meddelar föreskrifter om sättet för beredande af denna ersättning, skall Kungl. Maj:t nog formulera dessa föreskrifter så, att församlingen får ersättning för den inkomst, som frångått den genom att främmande trosbekännare befriats från skattskyldighet på den grund att han är främmande trosbekännare, men icke för sådan, af hvilken församlingen i alla händelser gått miste därigenom att den främmande trosbekännaren blifvit insolvent. Jag tror nog att detta kan ordnas. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på afslag därpå, och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning af första särskilda utskottets den 13 och 15 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 5, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 13 § i förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning den 31 oktober 1873, samt

n:o 6, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 1 § i förordningen angående mosaiska trosbekännares skyldigheter och rättigheter här i riket den 30 juni 1838,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 16 och 19 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 68, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne jämte i ämnet väckta motioner.

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrland och
Dalarne.*

Genom en den 28 februari 1908 dagtecknad proposition, n:o 68, hvilken blifvit af båda kamrarna till lagutskottet hänvisad, hade Kungl. Maj:t under återopande af propositionen bilagdt, i statsrådet fördt protokoll föreslagit Riksdagen antaga vid propositionen fogadt förslag till lag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att Riksdagen, med tillkännagifvande, att det i Kungl. Maj:ts förevarande proposition innefattade lagförslag icke kunnat i oförändradt skick af Riksdagen godkännas, måtte i anledning af den kungl. propositionen för sin del antaga förslag till lag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne, af den lydelse, utskottets utlåtande utvisade.

Vid föredragning af utlåtandet begärdes ordet af

herr Trygger, som yttrade: Herr grefve och talman! Mina herrar! Jag hemställer *att* vid föredragningen af föreliggande förslag början göres med § 1, därvid öfverläggningen må röra sig om förslaget i dess helhet; *att* paragraferna därefter föredragas i följd efter hvarandra; *att* paragraferna icke behöfva uppläsas i annat fall än att uppläsning af någon paragraf begäres och *att* i händelse någon, flera eller färre, af paragraferna skulle blifva till utskottet återremitterad, utskottet må hafva rättighet att föreslå de jämkningar i redan behandlade paragrafer, som möjligen kunna af ett senare utlåtande föranledas.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Utskottets förslag till lag i ämnet.

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

1 §

Denna paragraf lydde sålunda:

Arrendeafstal skall upprättas skriftligen, och varde i afhandlingen upptagna samtliga villkor, som betingas. Ändring eller tillägg, som ej affattas skriftligen, vare utan verkan.

Brukar någon mot lega jord, som i denna lag afses, och har skriftlig handling därom ej upprättats, vare jordägaren pliktig att, där brukaren sådant åskar, genom skriftlig handling bekräfta den brukaren sålunda tillkommande arrenderätt. Vill jordägaren ej utgifva sådan handling, må domstol på yrkande af brukaren stadfästa arrenderätten sådan densamma, enligt hvad om aftalet kan utredas och med denna lag öfverensstämmer, finnes böra lagligen bestämmas. Sådant beslut af domstol medför samma verkan som skriftligt, af vittnen styrkt arrendekontrakt, dock att, där in-teckning sökes på grund af beslutet, ansökningen ej må bifallas, innan beslutet vunnit laga kraft.

Herr Herdin: Vid nästlidne års riksdag talades mycket både för och emot en särskild arrendelag för vissa delar af Norrland och Dalarne. Det kan icke bestridas, att skäl med anspråk på giltighet kunna anföras emot en sådan lagstiftning som den ifrågavarande, hvilken särskildt är riktad emot en viss klass i samhället och således liksom Norrlandslagen är att betrakta såsom en undantagslag. Samma skäl som anfördes för antagande af Norrlandslagen kunna likväl, synes det mig, åberopas för antagande af den särskilda arrendelagen, som likasom häfdelagen är en länk i en sammanhängande kedja af lagar, hvilkas syfte är att ytterst gagna samhället i dess helhet.

Riksdagen har en gång slagit in på denna väg, som har till mål att vidmakthålla och stärka den jordbrukande befolkningen i Norrland och Dalarne samt befrämja jordbruksnäringen i dessa landsänder.

Ett af hufvudskälen för Norrlandslagens antagande var, att befolkningen i dessa traktar vore fast öfvertygad om behofvet och nödvändigheten af ett skydd mot det mäktiga bolagsintresset. Om detta skäl var berättigadt, när det gällde den själfägande jordbrukarebefolkningen, så har detta skäl ock sin giltighet, när det är fråga om arrendatorerna. Också ha, på sätt den kungl. propositionen utvisar, landstingen i Jämtlands, Västernorrlands och Västerbottens län hos Kungl. Maj:t hemställt om förnyadt framläggande vid denna riksdag af arrendelagsförslaget.

Herr greve och talman! Jag yrkar bifall till den nu föredragna paragrafen.

Herr Enhörning: Herr greve och talman! Mina herrar! Då utskottets sammanjämningsförslag beträffande lagen om

arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne vid förlidet års riksdag förelåg, anförde jag till kammarens protokoll, att det säkerligen varit lyckligast om § 22 uteslutits och i stället § 11, sådan den fanns i utskottets förslag, fått kvarstå helt och hållet orörd. *Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.*

Då jag fortfarande är af samma åsikt, så är det min oafvisliga skyldighet att äfven vid denna riksdag taga till ordet för att häfda denna min uppfattning. (Forts.)

Utskottet har icke nu godkänt Kungl. Maj:ts förslag beträffande § 11 utan uteslutit rätten för arrendatorn till nyodling utan jordägarens medgifvande. Ehuru denna tanke är principiellt — äfven enligt min åsikt — fullt riktig, så anser jag dock, att det varit viktigare och lyckligare, om Kungl. Maj:ts förslag fått oförändradt kvarstå och i stället § 22 rörande betesrätten helt och hållet fått utgå. Någon så stor fara ligger väl ej däri, att arrendatorn äger rätt att nyodla den jord, som möjligen därtill finnes lämplig, då han dels skall anmäla denna sin afsikt för jordägaren och dels äfven genom intyg af behörig person styrka, att området lämpar sig för odling. Under sådana förhållanden låter det väl tänka sig, att någon arrendator icke odlar annat än därtill lämplig jord, ty i annat fall får han ju själf skörda den frukt, som ett sådant tilltag förtjänar. Hemman tillhörande bolag böra väl äfven fritt utveckla sig och genom kulturer skänka inom sin hank och stör utkomst åt så många som jorden godt kan föda.

Annorlunda förhåller det sig med betesrätten, som enligt fackmännens samstämmiga åsikt är till verklig skada för skogens årliga naturliga förnygring.

I regel är det sena vårar i Norrland — i år kvarligger ännu snön i skog och mark — och då kreaturen hafva fått stå inne sedan oktober, kan man väl tänka sig, huru fodertillgången på sina ställen — hvilka i år äro så många flera till följd af missväxten förlidet år — har varit under våren. Ja, det är beklagligt nog oss allom bekant! Detta gör att boskapen måste — redan då den första torfvan började blifva bar — släppas ut, och då förtär den med begärlighet de nyuppkomna plantorna och årsskotten på äldre sådana, hvilka därigenom blifva för all framtid förstörda.

Om nu detta är händelsen, så att säga år från år, huru går det då med skogens förnygring? Ja, herrarna kunna själfva tänka sig det.

Man har talat — och det icke utan anledning — om rofhuggning äfven i de norrländska skogarna. Om nu detta tal här och där ägt fog för sig, så är ju nödvändigt att lagstiftningen i stället tillser att detta missförhållande rättas genom ett intensivare skogsbruk, men i stället synes lagstiftningen nu vilja gå i en motsatt riktning mot den åsikt, som under de senaste årtiondena gjort sig gällande. Man har sträfvat efter mulbetsrättigheternas inskränkande och senast har skogskommittén, såsom jag också förlidet år framhöll, i sitt år 1899 afgifna utlåtande påpekat, att

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne. (Forts.)

icke skogskulturen, utan äfven skogens naturliga föryngring lider stort men af mulbetsrättigheterna samt att det är *en af skogshushållningens viktigaste* uppgifter att söka begränsa redan gällande servitut äfvensom att bereda skogsägarna möjlighet att söka aflösa de samma. Nu vill man helt enkelt frågå denna riktiga uppfattning och man drager icke ens i betänkande att formligen etablera nya servitut för mulbetsrättigheter. Och dock har förhållandet, sedan skogskommittén afgaf sitt betänkande, ändrat sig högst betydligt och allt talar nu för ett hastigare aflösande af dylika rättigheter, ty det är obestriddligt att dimensionerna på sågtimmer sedan dess — 1899 — nedgått icke obetydligt. Man tillgodogör sig nu således yngre skogsbestånd än förr. Dessutom har under dessa år en mycket storartad cellulosaindustri fått rotfäste i Norrland. Den har under dessa år utvecklat sig högst betydligt. Denna industri kan betydligt fördelaktigare än sågverken tillgodogöra sig mindre dimensioner, ja, den omöjliggör för sågverken helt enkelt all konkurrens i dylika dimensioner, synnerligast af gran, och den kräver äfven stora kvantiteter. Under sådana förhållanden synes det mig, att det är en oafvislig skyldighet från statsmakternas sida att med alla till buds stående medel värna om den naturliga årliga skogsföryngringen. Vårt land är numera beroende af såväl exporten af trä som trämassa för utjämning i någon mån af handelsbalansen, och under sådana förhållanden bör väl lagstiftningen gå i den riktningen, att den skyddar den växande råprodukten — jag menar här först och främst den naturliga skogsföryngringen, som ännu med få undantag är tillräcklig för tillgodoseende af återväxten i Norrland.

Förhållandena i Norrland hafva, såsom jag nyss nämnde, förändrat sig betydligt under sista årtiondena.

Mer och mer får man nu afsättning för ladugårdsprodukter äfven under sommaren och därigenom finner man det förmånligare på sina ställen att hålla nötkreaturen hemma i stället för att sända dem miltals till skogs, hvarifrån det är helt enkelt omöjligt att dagligen hemfrakta den försäljningsbara mjölken. Här och där har man därför redan börjat öfvergifva fäbodstugorna på utmarken och inrätta betesmarker på närmaste håll, på samma gång man genom en tillsats kraftfoder kan utvinna ett större mjölkutbyte. Detta är ju alldeles riktigt, men denna omkastning försiggår alltför långsamt. Skulle lagstiftningen ingripa i detta afseende, skulle helt säkert det betyda ett återuppvaknande af såväl jord- som skogsbruksintresset i Norrland. Och detta skulle helt säkert få en mycket stor betydelse för dess befolkning och äfven för landet i dess helhet. Men, mina herrar, i så fall bör det stiftas en lag, som icke gäller endast en viss klass af hemman i Norrland utan gäller lika för alla. Likhetstecknet inför lagen är i detta afseende alldeles oundvikligt, och jag vågar nu lägga vår lifskraftiga regering på hjärtat att taga sig an ett lagförslag,

baseradt på skogskommitténs redan 1889 gifna utlåtande. Med en lämplig öfvergångstid tror jag, att det icke skall möta det motstånd man föreställer sig, ty redan ha ju en del byalag, som insett vikten af skogens naturliga föryngring, öfvergifvit mulbetet å skogsmarker eller också inskränkt det, så att skogsföryngringen därigenom skall lida minsta möjliga skada. Men någon allmän fart blir det dock icke, förrän en lag härom väcker allmänheten upp ur denna mer än tusenåriga dvala.

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

Frågan är nu om rätten till mulbete å skogsmark är så synnerligt värdefull. För min del tror jag det icke. Utan tvifvel fasthåller man vid gamla bruk och sedvänjor utan att göra klart för sig, om någon verklig fördel är förenad därmed eller icke.

Jag har här framför mig en liten utredning om »bete eller skog», som jag funnit i en priskurant från Ranviks plantskolor, och hvilken är tagen ur »Det praktiske Skovbrug» i Danmark. Då den är af ett visst intresse i denna fråga, skall jag taga mig friheten citera densamma:

»Då i vårt land betesintressena tyvärr merendels ställas hindrande i vägen för skogsintressena, torde det vara af stort värde att taga del af nedanstående på långvariga, noggranna undersökningar grundade erfarenhetsrön från Danmark, där sedan länge såväl jordbruk som skogsbruk stått i nivå med det bästa i världen.

Å stenbunden, kuperad, något lerhaltig sandjord — alltså likartad med vår vanliga goda skogsmark — beräknas betet hafva ett värde af 2 kronor per tunnland.

Samma mark, använd uteslutande till skogsbruk och skogsodlad med gran, 5,000 plantor per tunnland, för en kostnad af 40 kronor per tunnland, redovisas sålunda:

Utgifter (under 40 år).

Skogsodlingskostnader, 40 kr. per tunnland, med 4 %	
ränta på ränta under 40 år	192: —
Förlorad årlig inkomst af bete, 2 kr. per tunnland, med	
ränta på ränta i 40 år	190: —
Summa utgifter	382: —

Inkomster (under 40 år).

Vid 25 år 1:sta hjälpgallringen, 1,000 mindre stammar (640 kub.fot) beräknas i värde till 101 kr. som med	
15 års ränta är	183: —
Vid 28 år 2:dra gallringen, 720 stammar (670 kub.fot) värderade till 107 kr. och med 12 års ränta på	
ränta	171: —
Transport	354: —

Lagförslag om arrende af riss jord å landet inom Norrlund och Dalarne. (Forts.)	Vid 32 år 3:dje gallringen, 640 stammar (900 kub.-fot)	Transport	354: —
	värd 144 kr. eller med 8 års ränta på ränta		197: —
	Vid 36 år 4:de gallringen, 430 stammar (870 kub.-fot)		
	med ett värde af 139 kr. ökadt med 4 års ränta på ränta till		163: —
	Vid 40 år slutafverkning, 1,400 stammar (6,880 kub.-fot)		
	värda		1,101: —
		Summa inkomster	1,815: —

Nettovinst per tunnland 1,433 kr., motsvarande ett ursprungs-
värde af 12 kr. per tunnland, d. v. s. *sex gånger markens af-
kastning som betesmark.*

Då härtill kommer, att marken under detta 40-åriga skogs-
bruk vunnit högst betydligt i bördighet, medan den däremot under
betesbruk helt visst kommit att årligen försämrast och slutligen
öfvergå till värdelös ljungmark; och vidare då granen i Sverige
ej besväras af rotrötan i lika hög grad som i Danmark och därför
hos oss kan lämna, i stället för 40 år, en omloppstid af 50—60—80
år, hvarigenom värdetillväxten stegrast *högst betydligt* och slut-
resultatet därför ställer sig *ännu gynnsammare*, torde det ligga i
öppen dag att *skogsintressena böra gå långt före betesintressena.*

Häraf framgår med all tydlighet, huru lönande skogsbruket
är, och då man i Norrland i regel icke behöfver verkställa skogs-
sådd, än mindre skogsplantering, utan endast företaga markför-
bättringar, upprensningar af bäckar och aflopp samt möjligen
någon dikning, så bör resultatet blifva många gånger mer lönande
än bibehållandet af rätten till bete å sådan skogsmark, hvarå
föryngringen behöfver skyddas. Äfven om de fyra hjälpgallingarna
icke hos oss skulle lämna något öfverskott till följd af dyrare
arbetskostnader och möjligen mindre skogsvärde på grund däraf
att afsättningsmöjligheterna hos oss till följd af mindre goda
kommunikationer icke allestädes äro de bästa — för så små
dimensioner som erhållas vid de första utgallingarna — så lämnar
det dock ett många gånger bättre resultat, än om marken användes
till bete.

Af hvad jag nu haft äran anföra framgår tydligt och klart
huru viktigt det är att skydda den årliga skogsföryngringen och
bedrifva ett intensivare skogsbruk, hvilket torde för Norrland vara
fullt ut af lika stor betydelse som ett intensivt jordbruk. Dessa
näringer böra emellertid i Norrland ovillkorligen gå hand i hand,
och vågar jag nu, herr talman, uttala den förhoppningen, att stats-
makterna och regeringen skola genom väl afpassade lagar stödja
dem, så att icke den ena näringen — skogsbruket — skall gå
under eller hämmas i sin utveckling i alltför hög grad på grund
af jordbrukets kraf på mulbetesrättigheter å skogsmarken.

Inom en ej alltför aflägsen framtid kommer vårt land helt visst att få — så framt man ej skyddar skogsföryngringen — dyrt betala följderna af ett tillbakasatt skogsbruk genom en förminskad export af trä och cellulosa, hvilket, jag behöfver ej nämna det, kommer att alltför menligt inverka på vårt lands finansiella ställning.

Herr grefve och talman! Jag har nu intet särskildt yrkande att göra.

Herr Fahlén: Inom utskottet har jag med min röst bidragit till det förslag, som utskottet här framlagt. I sak har jag alltså intagit samma ställning till frågan som sistlidet år. Jag anhåller emellertid att få yttra några ord om de skäl, som gjort, att jag icke kunnat biträda den vid utskottets betänkande fogade reservation, hvilken afgifvits från förstakammarledamöternas sida, särskildt beträffande § 22, om hvilken paragraf också den föregående talaren hufvudsakligen yttrade sig.

Det är uppenbart, att hvar och en, som har intresse för skogsvård, vill och bör göra allt för att främja denna och att i möjligaste mån förhindra ett för skogsvården skadligt bete af kreatur. Men man får icke anses sakna det rätta intresset för skogsvården, om man också icke, på sätt här föreslagits, vill betaga en arrendator på ett sådant hemman, som det här är fråga om, rätt till mulbete för kreatur.

Om man skulle förfara på sätt här föreslagits dels af reservanterna, dels af den föregående talaren — grundtanken i hans anförande var väl också att taga bort 22 paragrafen — hvad skulle man då egentligen vinna i skogsvårdshänseende? Vi veta väl, hurusom den nuvarande lagstiftningen tillstodjer gemensamt mulbete å byalags skogsmark, där icke skogsmarken är inhägnad. Om nu på ett hemman, hvarest arrendatorn blifvit betagen sådan rätt, hans kreatur icke komma att beta å skogsmarken, hvad har händt med det? Såvidt jag förstår, synnerligen litet, ty andras kreatur komma ju ändå att ströfva omkring i bete, och det resultat, som ur skogsvårdssynpunkt framkommer genom lagstiftningens restriktioner, tror jag kommer att bli mycket litet.

Jag tror mig något känna förhållandena i Norrland, och med den kännedom jag har därom, måste jag säga, att mulbetesrätten under nuvarande förhållanden är på många orter oundgänglig för jordbruket. Jag vet väl, att i nedre delen af landet, särskildt i kustlandet och i nedre skogsregionen, man börjar gå ifrån mulbete på skogsmark och det s. k. gamla fäbodsystemet, detta beroende därpå, att man, såsom också den föregående talaren antydde, skaffat sig bättre afkomst af ladugårdsprodukter. Man anser det vara förmånligare att behålla kreaturen hemma under sommaren. Men sådana förutsättningar för att få gagn af sin

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

ladugård finnas icke i de stora vidder, som ligga inom öfre skogsregionen och i fjälltrakterna. Där är man ovillkorligen hänvisad till att på sommaren släppa ut kreaturen på skogsmarkerna för att få bete åt dem. Jag tillåter mig också påpeka, att, såvidt jag kan läsa detta lagförslag, den af reservanterna föreslagna restriktionen i fråga om arrendators rätt till bete kan tillämpas allenast för den händelse icke det arrenderade området inom sig sluter erforderlig betesmark. Om däremot hela hemmanet, såväl inägorna som skogsmarken, är upplåtet till arrendatorn, har han naturligtvis full betesrätt, oafsedt om 22 paragrafen står kvar eller icke.

Frågan om mulbete å skogsmark är ofantligt viktig, men jag får säga, att jag tror icke det är rätta vägen att börja reglera den saken genom en detaljbestämmelse af så ringa omfång och räckvidd som det här föreliggande förslaget. Nej, frågan bör tagas under ompröfning i hela sin omfattning på en gång. Denna fråga är också hos skogsvårdare och skogsintresserade i allmänhet så aktuell, att den nog kommer att tränga sig fram till lösning, men man bör icke glömma, att här föreligger en konkurrens mellan stridiga intressen, hvilka man alltså måste väga emot hvarandra; å ena sidan skogsvårdsintresset, å andra sidan betesintresset.

Jag vill då säga, att den skada, som mulbetet, om denna lag skulle gå igenom, kan komma att göra, enligt mitt förmenande är så liten, jämförd med de stora skador, som ske i skogarna bland annat till följd af den omständigheten, att intensiv och rationell skogsvård ännu icke i större omfattning börjat tillämpas i de norrländska skogarna, att man näppeligen kan säga, att här föreligger något stort och tungt vägande intresse. Det är af det skälet, som jag för min del icke kunnat annat än instämma med utskottets flertal i fråga om bibehållandet af bestämmelsen uti den 22 paragrafen.

Den föregående talaren framhöll enligt de anteckningar jag gjorde under hans anförande, att skogsintresset borde gå före betesintresset, och han anförde till stöd för den meningen en vidtomfattande och på siffror byggd utredning. Det kan ju hända, att den utredningen var sann — och jag är för öfrigt böjd för att instämma med talaren i hans allmänna och principiella uttalanden — men jag kan icke vara med om det uttalandet, i händelse han vill gå så långt, att det ena intresset ovillkorligen och helt och hållet skall vika för det andra intresset. Åtminstone tror jag, att man i det fallet får följa förhållandenas gång och utveckling; jag tror att man får se till, att, då man gagnar det ena intresset, man icke skadar det andra.

Herr talman, jag har intet annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren godkände den föreliggande paragrafen.

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

2 §.

Nu föredragna paragraf hade denna lydelse:

2 §.

Upplåtelse på arrende skall ske för viss tid, ej understigande tio år, eller ock för arrendatorns lifstid; dock att aftal för viss tid, hvilket varit gällande tio år, må förlängas jämväl för kortare tid. Är icke arrendetiden så bestämd, som nu sagts, skall aftalet anses ingånget för en tid af tio år.

Herr Rogberg: I proposition till föregående års Riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit, att upplåtelse på arrende skall ske för viss tid, ej understigande 20 år. De skäl, som Kungl. Maj:t anfört för detta sitt förslag, finner jag fortfarande äga giltighet. Jag anser mig knappast böra upptaga kammarens tid med att här åter anföra dem, utan jag vill endast inskränka mig till att yrka, att i förevarande paragraf orden »tio år» måtte på alla ställen ändras till »tjugu år». Jag yrkar med andra ord bifall till den af herrar Zetterstrand m. fl. afgifna reservation.

Herr Trygger: Jag ber blott att få yrka bifall till utskottets förslag. Som skäl därför vill jag särskildt åberopa, att om arrendetiden ovillkorligen bestämmes till minst 20 år, så uppstå svårigheter att inom rimlig tid nå det mål, som väl ändå är det mest eftersträfvansvärda härvidlag, nämligen att ifrågavarande jordbrukslägenheter så småningom måtte kunna förvärfvas med full äganderätt.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende å förevarande § yrkats, dels att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag, dels ock, af herr Rogberg, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att de på tre ställen i paragrafen förekommande orden »tio år» utbyttes mot »tjugu år».

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på godkännande af utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

3—10 §§.

Godkändes.

Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)

11 §.

Ifrågavarande paragraf hade följande lydelse

enligt Kungl. Maj:ts förslag:

enligt utskottets förslag:

Har arrendatorn genom nyodling eller annan jordförbättring än sådan, som afser bättrande af brister efter ty i 8 § tredje stycket sägs, på ett varaktigt sätt förökat fastighetens värde, njute han ersättning därför af jordägaren, när fastigheten afträdes; dock att ersättning för nyodling ej utgår med mindre jordägaren lämnat skriftligt samtycke till nyodlingen eller arrendatorn före dess företagande hos jordägaren anmält sin afsikt att odla samt därvid angifvit platsen och de ungefärliga gränserna för det tillämnade odlingsområdet äfvensom genom intyg af behörig person styrkt, att området lämpar sig för odling. Behörig att utfärda intyg, som nu sagts, är i statens eller hushållningssällskaps tjänst anställd landbruksingenjör, agronom eller jordbrukskonsulent, så ock annan, som Konungens befallningshafvande tillerkänt behörighet därtill.

Ersättning, som nu sagts, skall beräknas efter det ökade värde, fastigheten till följd af nyodlingen eller jordförbättringen kan anses äga, då den af arrendatorn afträdes; dock må ersättningen ej öfverstiga den för arbetets utförande nödiga kostnad.

Har arrendatorn i aftalet tillförsäkrats rätt till ersättning för förbättring i vidare mån än nu är sagdt, vare det gällande.

Har arrendatorn genom nyodling eller annan jordförbättring än sådan, som afser bättrande af brister efter ty i 8 § tredje stycket sägs, på ett varaktigt sätt förökat fastighetens värde, njute han ersättning därför af jordägaren, när fastigheten afträdes; dock att ersättning för nyodling ej utgår med mindre jordägaren lämnat skriftligt samtycke till nyodlingen.

Ersättning, som nu sagts, skall beräknas efter det ökade värde, fastigheten till följd af nyodlingen eller jordförbättringen kan anses äga, då den af arrendatorn afträdes; dock må ersättningen ej öfverstiga den för arbetets utförande nödiga kostnad.

Har arrendatorn i aftalet tillförsäkrats rätt till ersättning för förbättring i vidare mån än nu är sagdt, vare det gällande.

Herr Berggren, Emil: Det finns ett gammalt ordspråk, som säger: »hvad som icke går framåt går tillbaka»; och jag tror, att om denna paragraf bibehålles såsom utskottet föreslagit den, så skall jordbruket å bolagshemmanen i Norrland komma att gå tillbaka, oaktadt man söker att hålla det kvar på den ståndpunkt det intar. Det är enligt denna — jag vill säga — naturlag alldeles nödvändigt, att nyodlingar göras äfven på dessa hemman och lägenheter, om de skola kunna kvarhållas någorlunda i sitt skick, och det är alls icke nog med att bara söka underhålla hvad som är. Det är oberättigade farhågor att tro, att bolagen icke skulle kunna betala den kostnad, som en stackars arrendator kan nedlägga på en nyodling af några tunnland; men det skulle i hög grad slappa intresset för honom att söka drifva upp jordbruket, om han icke äfven hade tillfälle att i någon mån utvidga detsamma, då man vet, att det i de flesta fall är af mycket inskränkt beskaffenhet. Arrendatorn kan ju behöfva odla upp några tunnland för att kunna sätta in några kor till för att kunna bättre föda sitt hushåll. Detta skulle han möjligen kunna få göra redan nu, men utan någon rätt till ersättning för det ökade värde hemmanet därigenom eventuellt vinner.

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

Jag tror icke det är behöfligt att göra några vidare utläggningar af denna fråga, hvarför jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändradt.

Herr Enhörning: Äfven jag anhåller, på grund af det anförande jag nyss här höll, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändradt, d. v. s. afslag på utskottets hemställan.

Herr statsrådet Petersson, Albert: Herr talman, mina herrar! I afseende å denna paragraf ber jag att få yttra några ord.

Den rätt till ersättning för nyodling, som i Kungl. Maj:ts förslag är arrendator tillagd, är otvifvelaktigt en af de mer betydande bestämmelserna i lagförslaget, och den är enligt min uppfattning af den vikt, att om paragrafen skulle antagas sådan utskottet föreslagit den, komme hela lagen därigenom att förlora väsentligt af det värde, man önskar att den skall hafva.

Frågan om rätt för arrendator att njuta ersättning för odling på arrenderad jord var upptagen redan af lagberedningen, då den behandlade förslaget om den allmänna arrendelagen för riket. Därvid erkändes, att mycket talade för att en sådan princip infördes för riket i dess helhet. Det skulle vara, säger lagberedningen, i hög grad ägnadt att höja jordbruket och således för landet i dess helhet verka fördelaktigt, liksom en sådan princip, rätt afvägd, icke skulle ålägga jordägaren någon utgift, som icke motsvarades af ökning i värdet på hans egendom.

Då emellertid lagberedningen ansåg sig icke kunna i den allmänna arrendelagen upptaga en dylik bestämmelse, så var det

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.
(Forts.)

väsentligen därför, att, såsom beredningen säger, den svenska jordägaren i regel icke är kapitalist och utöfver sin jord sällan har tillgångar, som på detta sätt kunna omflyttas och nedläggas i jorden. Det var således ur denna synpunkt, en väsentligen opportunitetssynpunkt, om jag får begagna detta uttryck, som lagberedningen ansåg sig icke böra upptaga ett tvångsstadgande härom.

Nu har Norrlandskommittén i sitt förslag tagit upp denna bestämmelse och motiverar den med två skäl. Först: att från allmän synpunkt är det särskildt önskvärdt, att jordbruket höjes i Norrland. Om man tar hänsyn till det läge, hvari jordbruket där enligt kommitténs på vidlyftiga och grundliga utredningar fotade omdöme befinner sig, kan man icke annat än instämma med kommittén däri, att det är synnerligen önskvärdt, att ett kraftigt tag tages för att hjälpa upp jordbruket ur den lägervall, hvari det nu befinner sig. Ett bland de allra kraftigaste medlen i detta afseende är just den i denna paragraf upptagna rätt till ersättning för odling, som tillagts arrendator.

Vidare anmärka Norrlandskommittén, att de jordägare, som skulle träffas af denna lag, i allmänhet äro i den ekonomiska situation, att de icke kunna hafva någon nämnvärd olägenhet af den ifrågasatta ersättningsskyldigheten. Om detta är sant — och jag tror, att det är så — har därigenom förfallit det skäl, som föranledde lagberedningen att icke taga upp denna bestämmelse i den allmänna arrendelagen.

Bestämmelsen, sådan den affattats i Kungl. Maj:ts förslag, synes mig också vara väl afvägd. Jordägaren kan nämligen aldrig blifva tvingad att betala annan ersättning än den han har full valuta för. Det fordras ju, innan odlingen företages, intyg af kompetent person, att området verkligen lämpar sig för odling. Här finnes således en garanti mot förhastade och olämpliga odlingsföretag. Vidare fordras uppskattning af jordförbättringens värde vid egendomens afträde, och i afseende å denna uppskattning är stadgadt, att ersättningen aldrig får stiga öfver det verkliga jordförbättringsvärdet och ej heller öfver odlingskostnaden.

Med dessa garantier, mina herrar, kan man säga, att jordägaren icke blir betungad med någon ersättningsskyldighet, för hvilken han icke har full valuta i de förbättringar, hvarmed hans egendom blifvit riktad.

Trots att kammaren i fjol antog paragrafen sådan utskottet nu föreslår den, vågar jag på de skäl jag nu anfört hemställa, att kammaren behagade bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Trygger: Förra året beslöt kammaren i öfverensstämmelse med hvad utskottet i år föreslagit. Och detta beslöt kammaren, såvidt jag minnes — jag tror icke, att jag misstagar mig — utan votering. Det var den allmänna uppfattningen här

i kammaren, att man icke borde gå in på det förslag, som då förelåg och som var lika det, som nu förekommer i Kungl. Maj:ts proposition. Man skulle kunna tycka, att frågan sålunda vore afgjord, åtminstone tills vidare, till dess vi komma till en eventuell sammanjämkning, men man har icke slagit sig till ro vid kammarens första beslut, utan man vill försöka förmå kammaren att rifva upp detta beslut, och därför ber jag att få bemöta de skäl, som nu blifvit anförda.

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

För mig och för flera inom utskottet, som icke vilja biträda förslaget om jordägares skyldighet att betala ersättning för nyodling, som skett utan hans samtycke, har det viktigaste skälet varit af principiell art, nämligen att förslaget innebär ett obehörigt och ett våldsamt ingrepp i en ägares ställning. De, som biträda Kungl. Maj:ts förslag, ställa ägaren i den ställningen, att han utan sitt medgifvande kan komma att blifva skuldbelastad. Och han kan icke ens genom en uttrycklig öfverenskommelse med arrendatorn i arrendeaftalet fritaga sig från en dylik skyldighet, ty, såsom herrarne veta, är det i 29 paragrafen stadgad, att »har i arrendeaftalet intagits villkor, som strider mot hvad ofvan i denna lag stadgats, vare det villkor utan verkan.» Nu har emellertid herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet gjort gällande, att det icke är någon så farlig position detta, att arrendatorn kan genom nyodling ådraga jordägaren skuld, då i allt fall jordägaren icke är skyldig att ersätta mera, än jordförbättringen är värd. Det heter i lagen, att han skall ersätta så mycket, som »på ett varaktigt sätt förökad fastighetens värde.»

Hvad är detta för ett värde? Jag tror icke, att det är det allmänna börs- eller saluvärdet på fastigheten, utan det är väl fråga om, att man från ren jordbrukssynpunkt skall kunna säga, att de medel, som blifvit använda för jordförbättringen, gifvit fastigheten en förbättring, som kan anses motsvara ett visst belopp. Men detta är icke för jordägaren tillräckligt betryggande, såvidt jag förstår. Antag till exempel, att jag har en fastighet, som är värd 100,000 kronor vid ett visst tillfälle, att den är utarrenderad och att arrendatorn gör jordförbättringar, som gå upp till ett värde af 10,000 kronor! När tidpunkten inträder, att han skall frånträda arrendet, skall jag betala sistnämnda belopp. Antag då, att fastighetsvärdena sjunkit med 25 procent! Denna fastighet, som var värd 100,000 kronor och som vi kunna antaga, att jag låtit inteckna för 50,000 kronor, den är numera värd 75,000 kronor och intecknad för 50,000 kronor. Alltså äger jag 25,000 kronor i öfverskott. Men så kommer arrendatorn, som gjort jordförbättringar för 10,000 kronor, och då skall jag betala och kanske upplåna äfven dessa penningar. Herrarna förstå alltför väl, att min ekonomiska ställning blifvit betydligt försämrad. Nu har jag bara tagit en siffra bland många, men hvar och en kan se, att det är icke en likgiltig sak för en person, att hans

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne. (Forts.)
skulder ökas, blott därför att han får motsvarande tillgångar. Om man antager, att en person har 2,000,000 kronor i skuld och 2,500,000 kronor i tillgångar, torde hvar och en inse, att det ingalunda är detsamma, som om han hade endast 500,000 kronor i tillgångar, men inga skulder. Sålunda, att blifva skuldsatt utan att själf få bestämma däröfver är af stor betydelse, och äfven om det icke i föreliggande fall rör sig om så stora summor, som jag nu som exempel nämnde, är det dock betänkligt ur principiell synpunkt.

Men man har ett annat skäl: »de rika bolagen!» Ja, det vore lyckligt, om bolagen vore rika här i landet, men man kan icke öppna en tidning i dessa dagar utan att se, huru de stupa till höger och vänster, och äfven hvad trävarubolagen beträffar, hafva vi i dagarna sett, hurusom ett, som såg stort och magnifikt ut, inställt sina betalningar och är af den art, att jag icke tror, att ens de ifrigaste förespråkarna för Kungl. Maj:ts förslag skulle vilja öfvertaga det bolagets tillgångar och skulder. Det är sålunda mycket farligt att vid en lagstiftning draga växlar på en jordägares möjliga framtida ekonomiska ställning, ty det kan mycket väl hända, att, när det afgörande ögonblicket kommer, det visar sig, att ställningen ingalunda är sådan, som man trodde.

Slutligen har man anført som hufvudskäl, att detta är det enda medlet för att hjälpa upp jordbruket i Norrland. Ja, mina herrar, jag tror icke — och det intrycket fick jag, när jag hörde den förste ärade talaren — att det ligger så stor vikt vid denna ersättningsfråga, utan mera däruppå, att arrendatorn äger rätt att nyodla jord utan jordägarens samtycke. Det får han med en viss begränsning enligt 21 § i lagen göra, och gör han kloka och lämpliga nyodlingar, är jag öfvertygad om, att han blir betald för sin möda genom den ökade afkastning, han erhåller. Och kan den icke antagas blifva tillräcklig, kan han nog genom öfverenskommelse med jordägaren få denne att bispringa sig. Men faran af detta förslag, som nu föreligger, är, att arrendatorn skulle komma att göra åtskilliga mindre kloka nyodlingar. Ja, men man har ju dessa myndigheter, som skulle yttra sig! För min del får jag säga, att när det gäller sådana saker som att bedöma hvad ett odlingsföretag verkligen kan tjäna till, har erfarenheten visat mången gång, att äfven de största auktoriteter kunna betydligt missträcka sig.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Grefve Lewenhaupt: Det är icke längre sedan än förra riksdagen, som vi antogo en ny arrendelag, omfattande hela landet. Nu äro vi redan i färd med att taga en annan lag, en undantagslag för en viss landsdel. Det skulle visserligen gå an, om man hölle sig någorlunda till de principer, som i förra årets lag voro gällande, men här vill man införa helt nya. Här vill

man frångå jordägaren rätten att bestämma öfver sin egendom, hvilket är en princip, som genomgår rättsuppfattningen i vår svenska lag. Jag tror, att det är en mycket viktig sak, som vi förra året — se arrendelagens behandling — antogo, nämligen principen att jordägaren utan inskränkning har rätt att bestämma öfver jorden, rätt att bestämma hvilken del, som får uppbrukas och begagnas med åkerbruksredskap, och rätt att bestämma hvad som därifrån är undantaget. Det vet hvar och en, som sysslat med jordbruk, att det är ofantligt lätt för en arrendator, som har fri dispositionsrätt öfver egendomen, att särskildt under de sista åren, som arrendeaftalet gäller, flänga upp gräs- och betesmarker och taga den ena sädesskörden efter den andra ur den uppodlade marken, hvilket naturligtvis i högsta grad försämrar egendomens produktivitet. Det är nämligen icke alls säkert, att den öfriga åkerjorden får den behöfliga skötsel som den fordrar eller den gödsel och näringskraft som kräfvades för dess bibehållande i bördighetsförmåga, därest arbete och kostnad nedläggas på större nyodlingar i syfte att taga ut tillfällig vinst. Jordägaren riskerar att få egendomen utsugen och produktionskraften nedsatt högst väsentligt.

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

Jag tycker, att detta är ett mycket olyckligt förslag, just därför att det lämnar fri dispositionsrätt öfver egendomen åt brukaren. Man säger visserligen, att han skall hafva intyg af vissa myndigheter om att marken är lämplig att odla. Det är säkerligen lätt att få en nämnd, som intygar, att viss mark är lämplig att odla utan att det medför för stora kostnader, som af jordägaren skola en gång ersättas. Men en annan fråga är, om det är lämpligt att odla upp så pass mycket, som här möjligen kan vara fråga om. Det försämrar ju i allt fall de beten och ängsmarker, som äro nödvändiga, för att boskapen skall kunna födas. Ur ren jordbrukssynpunkt anser jag, att detta är en mycket farlig princip att slå in på, hvarför jag vill i allo sluta mig till utskottets förslag jämte det att jag yrkar afslag å Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Juhlin-Dannfelt: Trots mitt lifliga intresse för jordbruket i Norrland och speciellt det mindre jordbruket eller kanske just till följd af detta intresse kan jag omöjligen annat än anse, att ifrågavarande paragraf i utskottets förslag erbjuder väsentliga fördelar framför i regeringens förslag, ehuru jag icke heller fullt kan gilla det förra förslaget. Man har nämligen uti båda dessa förslag satt nyodling liktydig med jordförbättring. Vore det så, att en nyodling alltid är en förbättring af egendomen, vore det riktigt att göra hvad man kan för att förmå arrendatorn att öka åkervidden genom nyodling. Det kan vara förhållandet, och i Norrland är det förhållandet på många ställen, att det finnes

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne. (Forts.) lätt odlingsbara marker, som passa väl till odling, men tyvärr har det förr i hela landet och i Norrland mer än i öfriga delar af landet varit en stor benägenhet att odla upp marker med försummande af de gamla ägorna. Om det vore så, att det i lagen stode jordförbättring och däri inbegrepes nyodlingar, som kunde räknas som verkliga förbättringar af egendomen, hade jag intet mot ett sådant stadgande. Men då detta stadgande, sådant det föreligger, kan blifva ett stöd för en missriktad uppfattning, som på många håll gör sig gällande, nämligen att man bör odla upp nya marker, innan man fått de förut odlade i godt skick, kan jag icke anse det vara någon fördel för det norrländska jordbruket, om regeringens förslag ginge igenom. Jag tillåter mig därför att från ren jordbrukssynpunkt yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas i enlighet med utskottets förslag, dels ock att kammaren måtte godkänna motsvarande paragraf af Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

12—21 §§.

Godkändes.

22 §.

Förevarande paragraf hade denna lydelse:

Finnes ej å den arrenderade jorden erforderligt bete för de hästar och nötkreatur, som kunna vinterfödas därå, och utgör denna jord allenast visst område af en jordägaren tillhörig fastighet, vare arrendatorn berättigad till nödigt bete jämväl å öfrig skog eller utmark, som hör till fastigheten; dock att därvid må af jordägaren undantagas mark, hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång.

Vid nu föredragna paragraf hade reservationer anförts af herrar Trygger, Ridderbjelke, Gustaf Andersson, af Ekenstam och Carl Nyström, hvilka ansett, att nämnda § bort ur lagen utgå samt i följd däraf efterföljande §§ erhålla ändrad nummerbeteckning;

samt af herr Lilliesköld, som ansett, att ifrågavarande § bort erhålla följande lydelse:

22 §.

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrland och
Dalarne.*

(Forts.)

Finnes ej å den arrenderade jorden erforderligt bete för de hästar och nötkreatur, som kunna vinterfödas därå, och utgör denna jord allenast visst område af en jordägaren tillhörig fastighet, vare arrendatorn berättigad till nödigt bete jämnväl å öfrig skog eller utmark, som hört till fastigheten; dock att därvid må af jordägaren undantagas mark, hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång, *äfvensom annan mark, som icke erfordras för beredande af nödigt bete.*

Herr Herdin: Jag har visserligen icke i utskottet deltagit i behandlingen af förevarande paragraf, men om så skett, skulle jag hafva biträdt den af herr Lilliesköld afgifna reservationen, och som herr Lilliesköld denna dag är förhindrad att närvara i kammaren, anhåller jag att få yttra några ord.

Såsom hufvudsakligt skäl för afslag å paragrafen har framhållits, att betande kreatur skulle göra skada å skogens återväxt. Emellertid har vid den under förra årets riksdag förda diskussionen om denna paragraf från fullt sakkunnigt håll betonats, att någon skadegörelse af betande kreatur icke vore att befara i andra fall, än då kreaturen släpptes på bete så tidigt på försommaren, att gräsbete saknades. Denna uppfattning gillades äfven af 1903 års Riksdag, som då, under framhållande af att faran för skogens återväxt genom betning kunde i högst betydlig grad förminskas, om betesrätten inskränktes till den tid af året, då kreaturen hade verkligt gräsbete, i 12 § af 1903 års skogslag införde den bestämmelsen, att Konungen må äga att efter landstings och hushållningssällskaps börande meddela särskilda föreskrifter, där det pröfvas för skogsåterväxtens skyddande inom visst län erforderligt, att rätt till bete å skogsmark varder för viss tid af året inskränkt. Någon användning af detta lagrum har emellertid, såvidt känt är, ännu icke påkallats ens i Norrland, och att landstingen själfva icke befara någon skada genom en utsträckt betesrätt, framgår med all önskvärd tydlighet däraf, att, som jag vid behandlingen af första paragrafen nämnde, trenne landsting hos Kungl. Maj:t hemställt om förnyadt framläggande för denna Riksdag af arrendelagsförslaget. Men äfven om jag sålunda hyser den uppfattningen, att någon fara genom betning icke föreligger, kan jag å andra sidan icke förneka, att lagförslaget i denna del måhända går längre, än verkliga behovet kräfver. Genom det tillägg till paragrafen, som innehålles i herr Lillieskölds reservation och som är likalydande med den anmärkning, som vid granskningen af lagförslaget enhälligt framställdes af högsta domstolen, tror jag, att en lycklig moderation skulle vara vunnen. Därigenom göres ingen som helst inskränkning i

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne. den arrendatorn tillförsäkrade rätten till *nödigt* bete för hans kreatur, men gifves däremot större beaktande åt jordägarens intresse. Och näppeligen torde med fog kunna bestridas, att jordägaren bör vara berättigad att från betesrätten undantaga icke blott sådan mark, hvarpå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, utan äfven annan mark, som icke är för betet erforderligt.

På dessa skäl yrkar jag, herr grefve och talman, bifall till herr Lillieskölds reservation.

Herr af Ekenstam: Tillika med fyra reservanter från denna kammare har jag påyrkat, att den nu föredragna 22 § skulle helt och hållet utgå ur lagförslaget, och jag vill erinra herrarne om, att om detta blir kammarens beslut, är det ingenting annat än ett vidhållande af den ståndpunkt, som kammaren redan vid nästlidne riksdag intog. Det är ju helt visst i de flesta ledamöternas minne kvar den ganska utförliga debatt, som då i saken fördes. Jag torde endast behöfva erinra om, att det här skulle gälla att i lagen införa en sådan princip som den, att arrendatorn skulle erhålla en synnerligen vidsträckt förfoganderätt öfver mark, som egentligen icke i arrendeaftalet åt honom upplåtits. Det ligger väl då nära till hands att tro, att, skulle en sådan rätt meddelas, det förhållande, som mellan kontrahenterna komme att uppstå, lätt nog komme att störas och blifva mindre godt. Den missämja, som skulle komma af sådana bestämmelser, skulle tvifvelsutan vara af större betydelse än den förmån, som arrendatorn i följd af en så lydande paragraf skulle äga. Detta vill jag i några få ord klargöra. Det är nämligen så, att denna paragraf har helt visst icke någon praktisk betydelse uti de allra flesta fall, där arrendeaftal nu förekommer. Då de stora marker, som höra till bolagen, äro oskiftade och ohägnade, lär det vara fullkomligt omöjligt att kunna stänga utegående kreatur från mark, som icke kan vara inbegripen i den mark, som är upplåten till arrendatorn. Det är för öfrigt redan vid principdebatten sagdt, att då det nu gäller att besluta något i det hänseendet, som nu är fråga om, bör man noga väga stridiga intressen emot hvarandra. I detta fall ha reservanterna icke kunnat finna, att arrendatorns intresse är af så stort värde, att det kan öfverväga det berättigade och naturliga och af statsmakterna erkända intresse, som jordägaren har. Nyssnämnde talare, som jag återopade, sade, att mulbetesrättigheterna i Norrland äro af den mycket stora betydelse, att de böra i ett sammanhang lösas. Utan att vara närmare bekant med förhållandena i detalj där uppe, skulle jag just med användande af den sats, som han framkastade, vilja påstå, att är förhållandet sådant, så är det väl alldeles oriktigt att genom antagande af en separatbestämmelse gå en sådan lösning af frågan i förväg. Detta skulle helt visst krängla till förhållandena mera än tillbörligt. Jag tror därför, att skyldig

försiktighet kräfver ett upprepande af det beslut, som förra året af kammaren antogs, och bör mana kammaren att följa reservationernas förslag, därtill jag ber att få yrka bifall.

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.
(Forts.)

Herr Enhörning: Den ärade talaren på kopparbergsbänken ansåg, att det kunde förrycka hela lagförslaget, om paragraf 22 utginge, men han medgaf i allt fall, att den kan medföra verklig skada. På grund af hvad han vidare yttrade vill jag anföra, att det är ganska svårt att särskilja skogsmark, där föryngringen försigår på naturligt sätt, från annan, sådan där bestånden äro så långt komna, att de icke skadas af betet. Ätminstone är detta förhållandet i Norrland, där icke trakhuggning utan endast blädning af skogen förekommer. Då emellertid fackmännen påstå, att bete i hög grad bidrager till skogens förödelse och att därigenom den ärliga återväxten äfventyras, kan jag för min del icke vara med om denna paragraf.

På grund häraf vågar jag, herr greffe och talman, yrka, att denna paragraf helt och hållet måtte utgå ur lagförslaget.

Hans excellens herr statsministern Lindman: Jag ber att få yttra ett par ord, därför att jag anser, att denna paragraf är af synnerligt stor vikt och betydelse, och jag kan icke, af hvad som blifvit anfördt mot paragrafen, sådan den är af utskottet och Kungl. Maj:t föreslagen, känna mig på något sätt öfvertygad, att det icke är synnerligen önskvärdt, för att icke säga nödvändigt, att paragrafen antages oförändrad. Såsom den här är föreslagen, blef den äfven föreslagen i fjol, ehuru den då blef förkastad af kammaren med 50 rösters majoritet mot 41. Jag ber att få säga om den paragrafen, att hvar och en, som känner till förhållandena i Norrland, borde kunna tro hvad som af norrlandskommittén enhälligt anfördes, ty, ehuru det var åtskilliga reservationer vid dess betänkande, så var det icke skiljaktigheter annat än i fråga om vissa detaljer. Annars voro reservanterna ense med kommittén. Det fanns bland oss flera, som kände till förhållandena förut. Kommittén gjorde för öfrigt resor och undersökte förhållandena på platsen. Den tog reda på förhållandena och kom till det resultat, att denna betesrätt måste finnas, om det skall vara möjligt öfverhufvud taget för arrendatorerna att reda sig på hemmanen i Norrland. När man har dessa fakta för ögonen, hjälper det icke, att man säger, att i södra Sverige behöfves icke en sådan betesrätt och den är icke heller i Norrland nödvändig. Jag vill påstå, att här har förebragts så stark bevisning, som öfverhufvud taget kan förebringas för nödvändigheten af att denna betesrätt lämnas till arrendatorerna. Om herrarna observera denna paragraf, så är i den undantag gjordt för mark, hvarå i skogsvårdsyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida verkligt intrång. Det är sålunda icke, så som det från början var tänkt

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne. och föreslaget, endast skogsodlingar, utan äfven annan mark, hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som kunna undan- tagas ifrån betesrätten, och enligt min uppfattning är detta till- räckligt. Jag känner lifligt och har en bestämd känsla af, att

(Forts.)

om man skall kunna bevara skogen i Norrland, så måste man göra allt för att främja skogskulturen och skogens återväxt. Men jag kan icke vara blind för, att om det är nödvändigt för arren- datorn, att han får sommarbete till sina kreatur på skogsmark, såsom allmän praxis är, han bör få denna rätt och att om han icke kan få det på annat sätt, måste man antaga denna lagpara- graf, äfven om den skulle medföra några olägenheter. Sådana saker är man icke rädd för på andra håll t. ex. i Tyskland, där man gjort allt på det utmärktaste sätt för skogsvården; och där tillåter man i allt fall, att »rothwildt» får finnas, som dock gör be- tydlig skada på skogsmarken. Det har jag med egna ögon sett, och jag är öfvertygad om, att detta gör större skada än hvad någonsin kreaturen i Norrland komma att göra på skogsmarken därstädes.

Ett annat skäl för att denna betesrätt är behöflig är för öfrigt att hvad som erhålles på inägorna, behöfver arrendatorn till vinterfoder. Det är därför nödvändigt för honom att få an- vända skogsmarken till bete och släppa kreaturen in på den skogs- mark, som ligger utan stängsel mellan skogsskiftena, där de själf- ägande böndernas kreatur skulle få beta, men icke arrendatorns. Hur skall det vara möjligt och praktiskt utförbart att förbjuda arrendatorn att låta sina kreatur beta på skogsmarken, men till- låta bönderna, som äga sina hemman, att göra det. Det är en- ligt min mening praktiskt utförbart att göra på det sättet.

Nu är min tro, att den dag kommer, då det icke är nöd- vändigt att använda betet i skogarna för kreaturen, men min lifliga öfvertygelse är också, att det dröjer länge, och enligt min mening dröjer det både 40 och 50 år, kanske mera. Under sådana förhållanden vill jag icke vara med om, att man stiftar en lag för arrendatorerna, som skall göra det mera omöjligt för dem än förut att kunna reda sig på sina hemman. Att man samtidigt säger till arrendatorn: »ni får icke släppa in edra kreatur i skogen» men låta de själfägande bönderna göra det, det är orimligt, och det är ödesdigert för hela Norrland.

Herr Kinberg: Sedan jag fått åhöra herr excellensen och statsministerns sakrika föredrag, kunde jag afstå från att yttra mig, men eftersom jag har ordet, skall jag be att få säga några ord.

Den här paragrafen är enligt min mening en kärnpunkt i hela lagen. Det är ju så, att skogsbetet är oundgängligt för det norrländska jordbruket. Om inte arrendatorn får tillräcklig och betryggad betestillgång åt sina kreatur, kan han icke ha några kreatur, och utan kreatur, mina herrar, är ett jordbruk icke möjligt,

allra minst i Norrland. Här gäller det icke mindre än ett vara eller icke vara för en ganska stor samhällsklass, arrendatorsklassen i Norrland. Det är sålunda en samhällsangelägenhet, som lagen i detta fall na har att bevara, och därför yrkar jag på det lifligaste bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Ja, jag biträder den siste högt ärade talarens liksom äfven en föregående talares mening därom, att man verkligen kan hafva mycket svårt att fatta, hvarför detta motstånd reses mot Kungl. Maj:ts förslag. Det är ju så, att i Norrland ligga byarnes milsvida skogstrakter ohägnade. När de sålunda ligga ohägnade, dessa kvadratmil, säger stängselförordningen, att de skola anses som gemensamma mulbetesområden. Hvad kunna då bolagen ha för nytta af att afstänga sina arrendatorers få kreatur från de stora gemensamma mulbetesmarkerna, där alla grannar få fritt föra in sin talrika kreatursstock till betning? Jag kan icke begripa det. Det måste vara ett missförstånd eller ett icke tillräckligt aktgifvande på de norrländska förhållandena.

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrland och
Dalarne.*

(Forts.)

Jag vill begagna tillfället att uttala min undran och beundran i fråga om den skogsväxtlighet, som en ärad talare på västernorrlandsbänken här nyss höll fram för kammaren. Om jag uppfattade honom rätt, så yttrade han, att han eller någon annan i Norrland hade skogar där den årliga nettoafkastningen under 40-årigt omdref utgjorde 12 kronor per tunnland. Jag gratulerar honom om han eller andra äga sådana marker, och då är det ingen fara med Norrland och ej heller med bolagens nyss så lifligt betviflade ekonomiska ställning.

Mot ordalydelsen af denna paragraf har jag ej något att erinra. Jag tror, att den ur skogsvårdssynpunkt är väl formulerad och för närvarande tillgodoser alla de fordringar, som skogsvårdens ifrare för närvarande kunna ställa på lagen. Jag säger liksom den föregående högt ärade talaren, att en annan tid kan komma, som behöfver mindre skogsbete för jordbruket men mera beteskydd för skogsbruket, men mina herrar, låt oss lagstifta för den närmaste tiden och icke för den, då sådana idealskogar kunna finnas, som herr Enhörning talade om, ty det tar nog fyrtio å femtio år, innan den tiden kommer. Jag tror, att vi skola lagstifta för den nuvarande tiden och tänka på den nu lefvande ekonomiskt svaga samhällsklass, som här behöfver stöd af lagen. Jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Trygger: Hans excellens statsministern har gjort gällande, att hvar och en, som känner förhållandena i Norrland, måste bifalla denna paragraf och att norrlandskommittén var så godt som enig, utom i fråga om vissa detaljer, i att tillstyrka ett förslag sådant som detta. Jag undrar ändå, om icke den påstådda olikheten i detaljer var af en viss betydelse, ty, om man läser kommitténs betänkande och ser den reservation, som afgafs af

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne. herr Clason, Kempe och hans excellens statsministern själf, så är den skrifven med långt större försiktighet än denna paragraf i den kungl. propositionen. Det heter där:

»Har arrendator ej genom upplåtelsen tillförsäkrats erforderligt bete för de häst- och nötkreatur samt får, som kunna vinterfödas å den utarrenderade jorden, vare han, där det utan märkligt förfång för jordägaren kan ske, berättigad att i mån af tillgång erhålla sådant bete å annan till hemmanet eller lägenheten hörande skog eller utmark».

Det allra viktigaste i denna reservation är, att arrendatorn endast skall hafva rätt att få sig anvisadt bete på en viss plats, under det att däremot enligt Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet tillstyrkt, han på den mark, som han icke arrenderar, äger rätt till nödigt bete, med rätt för jordägaren endast att undantaga visst område, nämligen där i skogsvårdssyfte vidtagits särskilda anordningar. Men fränsetdt detta, har man, när man velat stödja den här paragrafen, i likhet med hans excellens statsministern och den siste ärade talaren i själfva verket åberopat omständigheter, i fråga om hvilka ingen kan vara af annan mening än de ärade talarne. Icke är det väl någon, som tror, att bolagen äro så blinda för sitt eget intresse, att de komma att i kontrakten eller eljest förbjuda sina arrendatorer att låta kreaturen beta på oskiftad mark. Tron verkligen I, mina herrar, det? Nog har jag hört mycket sägas om bolagen, framför allt af dem, som likasom norrlandskommittén haft med dessa frågor att göra, men att tänka sig, att de skulle vara så likgiltiga för sitt eget intresse, att de skulle förbjuda arrendatorerna att njuta af den fördel af bete, som alla de andra delägarne i den oskiftade skogen ha, det är icke gärna tänkbart, utan de äro väl människor med vett och förstånd äfven dessa, som styra bolagen. Och de hafva väl intresse af, att arrendatorn står sig så godt som möjligt, och böra följaktligen vara angelägna att bereda honom alla de fördelar, som icke äro farliga för det stora och viktiga skogsintresset, som de också måste bevaka. Jag känner icke, om det är lätt att få arrendatorer i Norrland, men jag känner förhållandena i mellersta Sverige, och jag vet, att där duger det sannerligen icke att kasta en hacka till arrendatorn och sedan tro, att denne springer efter, utan man får allt gifva arrendatorn ganska goda villkor för att få en bra arrendator. Och skulle det vara annorlunda i Norrland? Mina herrar, det är en grundlig missuppfattning, som gjort sig gällande, när dessa norrlandsfrågor behandlats, att man ansett, att man har att göra med skojare och idioter. Detta är väl en ståndpunkt, som en lagstiftare icke utan tvingande skäl bör intaga.

Men hvad innebär föreliggande förslag? Jo, äfven om jordägaren har skogsmark, som han är mycket rädd om och där visserligen inga särskilda åtgärder vidtagits i skogsvårdssyfte, men

den naturliga återväxten lofvar godt för framtiden, kan han icke intaga i kontraktet en bestämmelse, att på det området få arrendatorns kreatur icke beta. Detta är innebörden af det kungl. förslaget, ty vi hafva en paragraf, som säger, att om i arrendeaftalet intagits villkor, som strider mot hvad ofvan i denna lag stadgas, vare det villkoret utan verkan. Tycka herrarne, att det är obilligt att gifva jordägaren rätt att skydda skogen?

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.
(Forts.)

Man har emellertid sagt, att det blir ett olidligt tvång för arrendatorn. För min del får jag säga, att, om arrendatorn icke vill gå med på ett sådant villkor, får han låta bli att arrendera jorden, och det gör han, om villkoret är för hårdt. Men, om han kan gå in på aftalet, hvarför skall lagstiftaren hindra jordägaren att bevaka sitt legitima skogsintresse. Jag kan icke tro annat, än att det är en missuppfattning, att arrendatorerna i Norrland äro sådana stackare, att de taga hvilket kontrakt som helst och nöja sig med hvilka villkor som helst. De äga utan tvifvel för-måga att i ett fall som detta bevaka sitt eget intresse.

Då det enligt min mening icke är något tvifvel om, att i alla sådana fall, där det utan något märkligt förfång för jordägaren kan låta sig göra, att arrendatorn äger betesrätt på skogsmarken, han också får sådan, kan jag icke annat än förord reservationen.

Hans excellens herr statsministern Lindman: Jag känner mig uppkallad att säga några ord med anledning af den siste ärade talarens anförande. Han ville nämligen i början af sitt anförande liksom göra gällande, att jag hade misstagit mig, när jag sade, att alla norrlandskommitténs ledamöter, sålunda äfven norrlandskommitténs reservanter, voro, såsom jag tror, att mina ord föllo, i hufvudsak eniga om att bete skulle tillerkännas arrendatorerna på skogsmark, att detta var nödvändigt, och att de följaktligen skulle få en sådan rätt.

Väl har jag reda på, att det var skiljaktigheter i afseende å vissa detaljer, men dessa detaljer voro dels skarpare, dels lindrigare i reservanternas förslag än i detta förslag. Hufvudsaken, hufvudinnehållet, som herr Trygger bäst bör kunna tydligt och klart läsa i paragrafen, är dock, att dessa norrlandskommitténs reservanter, som ville i möjligaste mån skydda skogen, hafva verkligen i sitt förslag erkänt det berättigade, ja nödvändiga i att arrendatorn erhåller rätt till bete å skogsmarken.

Detta framgår af den paragraf, som vi föreslagit, och jag ber att få erinra om, att den innehåller icke blott rätt till bete för hästar och nötkreatur, utan där är äfven inrymd rättighet för arrendatorn att beta får på skogsmarken. Tanken på sistnämnda betesrättighet har sedermera bortfallit. Därutinnan voro vi reservanter, såsom herr Trygger anmärkt, således ense — det stod klart för litet hvar af oss — att man måste medgifva arrendatorn

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

betesrättighet. Vi föreslaga därför i vår reservation, att arrendatorn skulle tillförsäkras rätt till sådant bete, där det utan märkligt förfång för jordägaren kunde ske, och att arrendatorn i mån af tillgång skulle vara berättigad att erhålla det å annan till hemmanet eller lägenheten hörande skog eller utmark, därest ej genom upplåtelsen erforderligt bete tillförsäkrats arrendatorn. Följaktligen skulle jordägaren, om på arrendatorns mark det icke fanns tillräckligt bete, se till, att arrendatorn på annan mark fick det bete, som erfordrades. Men det är ju egentligen, hvad som begäres i propositionen. Jag säger där, att bete måste beredas honom, och då måste man se till, att man tillerkänner arrendatorn betesrätt. Men en sådan får han icke, om kammaren följer herr Trygger i den reservation, där han yrkat afslag på hela denna paragraf. Genom denna uteslutning gör han det fullkomligt omöjligt för arrendatorn att kunna erhålla bete för sina kreatur på skogsmarken.

Jag ber på grund häraf, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i denna del.

Herr Enhörning: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag yrkar nu afslag på denna paragraf för att därmed fästa uppmärksamheten på hur nödvändigt det är, att mulbetesrättigheterna så småningom blifva aflösta.

Såsom här redan nämnts, har 1899 års skogsvårdskommitté till regeringen ingifvit förslag i denna riktning. Detta förslag har till och med af högsta domstolen behandlats. Men efter hans excellens herr statsministerns uttalande, torde det komma att dröja mycket, mycket länge, innan ett dylikt förslag framkommer.

I alla fall är det ytterst viktigt, att man icke här inrättar nya servitut för mulbetesrättigheter utan söker att i någon mån bortarbета dem, som redan finnas. Jag medger gärna, att det är omöjligt att göra detta på en gång. En sådan åtgärd måste hafva sin långa och rundliga öfvergångstid — 10, 20 till 30, ja, kanske 40 år — olika allt efter som förhållandena det kräver på olika ställen i Norrland. Men det bör icke möta så stora svårigheter, ty redan finns det byalag i de norrländska bygderna, hvilka funnit med sin fördel förenligt att vårda skogen på det sättet, att de inskränkt sitt mulbete på skogsmarken och i stället bedriva sin ladugårdsskötsel på upparbetade, lämpliga betesmarker i närheten af byarna. Detta är också betydligt mera lönande än att beta kreaturen på skogsmark, ty där blifva de ofta i mer eller mindre grad svältfödda och utbytet blir således äfven särdeles otillfredsställande.

Jag har icke mycket emot denna arrendelag, men på samma gång, vi antaga densamma, måste vi inslå i det allmänna medvetandet, att det är nödvändigt att göra något för aflösandet af ifrågavarande mulbetesrättigheter. Stora kraf ställas nu på de

norrländska skogarna, som också skattas väl så hårdt, icke blott från sågverkens utan äfven från cellulosafabrikanternas sida, och under sådana förhållanden bör lagstiftningen också gå i den riktningen, att skogens årliga förnygring icke äfventyras utan skyddas på det mest effektiva sätt lagstiftningen förmår.

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

Herr Trygger: Med anledning af hans excellens herr statsministerns yttrande vill jag nämna, att jag ingalunda velat göra gällande, att hans excellens skulle ha misstagit sig, när han yttrade sig angående norrlandskommittén. Men jag ville endast fästa uppmärksamheten vid, att hvad han nu betraktar som en skiljaktighet i detaljer för mig innebär skiljaktighet i hufvudsak. Det heter i de särskilda motiven till de paragrafer i de tre reservanternas lagförslag, som i väsentligare mån afvika från kommitténs, § 6 sid. 513: »Om man i arrendelagen i många fall kan uppställa stränga fordringar på de jordägende skogsbolagen, finnes dock ett område, där möjlighet ej må förmenas dem att genom aftal skydda sig, nämligen beträffande skötseln af skogsmarken. — — Att i lagen intaga någon bestämmelse, som till exempel försvårar skogens kultur genom att prisgifva de unga plantorna åt betande kreatur eller utsätta dem för nedtrampning, skulle vara oklokt.

Däremot böra icke hinder i öfrigt uppställas för utlämnandet af bete äfven på den del af hemmanet, hvartill den utarrenderade jorden hör, om detta kan ske utan märkligt förfång för jordägaren och i den mån tillgång därtill finnes.» — —

Detta är något ganska annat än att såsom i Kungl. Maj:ts proposition ge arrendatorn ovillkorlig rättighet till nödigt bete för kreaturen. I stället föreslås i reservationen sådan rättighet blott om detta kan ske utan märkligt förfång för jordägaren, och därvid får arrendatorn låta kreaturen beta på mark, som af jordägaren anvisats honom. Det är klart, att med ett dylikt stadgande det får stor betydelse, om i ett aftal intages en bestämmelse, där jordägaren säger: enligt min uppfattning skulle det vara till märkligt förfång för mig att beta på den eller den marken — och arrendatorn då går in därpå.

Hans excellens sade, att om man nu också skulle kunna rikta den anmärkningen mot Kungl. Maj:ts förslag, att det gick för långt, måste man likväl emot reservationen anmärka, att arrendatorn därigenom alltid blefve utan betesrätt. Med anledning häraf ber jag att få upprepa, hvad jag redan haft äran att säga, nämligen att jordägarens eget intresse med nödvändighet måste drifva honom till att icke förmena eller vägra sin arrendator betesrätt i andra fall än då det skulle, såsom reservanterna i norrlandskommittén yttrat, »lända honom till märkligt förfång». Sålunda, om denna paragraf utgår, blir, såvidt jag kan förstå, arrendatorn likväl icke utan betesrätt.

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

Herr Berg, Lars: Då ingen ojäfvig norrländing svarat på den fråga, föregående talare i sitt näst sista anförande framställde, anser jag mig böra med några ord besvara den.

Han frågade: äro jordägarne — de exporterande sågverksbolagen i Norrland — i allmänhet skojare eller idioter? Det är just icke en mycket grannliga fråga detta, och svaret bör stå i samma kasus. Jag vill naturligtvis icke döma någon och allra minst de mycket aktade medborgare, som bedrifva skogsförädling, men det finns ett betydligt antal skogsägare, som äro förädlare af skogen på det sättet, såsom vi väl känna till, att de nämligen äro sköflare däraf, antingen sådana, som redan hafva sköflat skogen eller också vänta på att göra det. Ifrån den synpunkten menar jag, att man, i synnerhet om i försäljningsaftalet angående dessa rika skogar det villkoret intagits, att arrendatorn, som vanligen är den förre ägaren, vid sin betesrätt skall vara beroende af jordägarens bestämmelse, eller, såsom vanligen ofta inträffar, det icke finnes annat än muntliga öfverenskommelser om denna rätts begränsning, kan finna fog för påståendet, att arrendatorn har den ställningen, att hans, den jordbrukandes, intressen komma i skarp kontrast mot skogsbrukets intressen, ty bolagsmannen, exportören, han har naturligen intet intresse för hela jordbruket, han vill icke alls drifva något jordbruk utan låter hellre husen ruttna ner och åkrarna växa igen med skog.

Under sådana förhållanden är det tydligt, att en skarp kontrovers uppstår, och att exportören i regel motsätter sig alla nyodlingar med ökade kreatur och beten och genom hvad som för en utomstående ter sig som kitslighet, gör det omöjligt för arrendatorn eller åtminstone olidligt för honom att bo kvar. Det kan anföras icke så få utan tvärtom ganska talrika exempel från flera platser i Norrland, att sådana förfallna, ödeliggande eller på gränsen till ödesgårdar varande hemman förekomma. Det är just för att undvika dessa sorgliga och beklagliga företeelser, som en sådan paragraf, hvilken nu här föreligger, icke blott är nyttig utan rent af nödvändig. Det är dock kronan, som genom sin storartade gåfva, en ren donation till dåvarande ägare, gjort så stora offer för Norrland i tanke att därigenom kraftigt befördra kolonisationen och detta med stöd af dittills vunnen erfarenhet. Det var en storslagen tanke och efter dåvarande förhållanden verkligen fullt berättigad, den tanken nämligen att utskifta kronans stora egendomar för att på jämförelsevis kort tid få en stor befolkning till stånd! Man hade nämligen då redan 5 å 600,000 människor, som kommit till och voro burgua i Norrland, och denna befolkning hade skapats genom jordupplåtelser på det sättet, att man var berättigad att hoppas, att om det fortsatte på samma väg, kolonisationsfrågan skulle kunna lösas. Men så kommo de stegrade konjunkturerna på världshandelns marknader med de höga virkesprisen och slog ned detta hopp. När så en stor

del af dessa nya skogsägare, exportörerna, skyndade sig att skattelösa de förra nybyggarehemmanen, hvarigenom kronans kontrollrätt gick förlorad, och när nu kronan vid detta tillfälle icke tillvaratog sin rätt, är det ju klart, att då nu stora vidder hota att åter bli ödemarker igen i Norrland, man måste finna, att man står inför ett undantagsförhållande och att statens intresse fordrar att, såvidt möjligt är, åtminstone den befolkning och odling bibehålles, som likväl fanns, när skattehemmanen en gång öfvergingo från jordäggande bönder till stora exporterande bolag, som disponerade, ofta utländska, penningar. Dessas ledande män äro visst icke skojare och idioter, men det finns bland dem en del folk, som sköfla eller tänka att sköfla skogen, personer, som befinna sig i och bebo främmande länder, och som icke vilja något annat än att få vara gentila exportörer men icke bönder, och som därför låta åkrarna växa igen för att kunna få exportera så mycket mera skog. Detta är förklaringen, åtminstone är det en förklaring till de många vanskötta skogshemmanen och till intressestriden emellan jordbruket och, såsom det med orätt heter, skogsbruket i Norrland, där ett rationellt skogsbruk icke kan sägas förefinnas annat än såsom undantag.

Därför är det ock af nöden, att den föreslagna lagparagrafen antages, hvartill jag yrkar bifall.

Herr Afzelius: Blott ett par ord! Jag yttrade mig förra riksdagen om denna lag i allmänhet, och jag sade då, att af hela norrlandslagstiftningen, hvartill förslag förelagts Riksdagen, ansåg jag icke någon lag vara mer otvetydigt nyttig och nödvändig än denna arrendelag. Detta icke därför, att jag vill betrakta lagen som ett vapen vänt mot bolagen, eller en anklagelse, som man riktar mot dem för vare sig det ena eller det andra, som herr Trygger nämnde, utan helt enkelt därför, att det är i Norrland tvänne stora intressen, som kämpa med hvarandra, icke för stridens skull men på grund af sakens natur. Det ena är jordbruksintresset, det andra är industriintresset, representeradt af bolagen. De måste se på industriens bästa, de kunna icke ha det drifvande och starka intresse för jordbruket, som fordras för att få detta att gå framåt. Herr Trygger frågade: tro Ni, att de äro idioter? Tro Ni icke, att de skola skaffa sina arrendatorer de största fördelar, som äro möjliga för att få arrendatorer, ty få de icke sådana, blifva de själfva därpå lidande? Nej, det tror jag icke! Bolagens intresse härför räcker icke till. Det ligger i sakens natur, att detta icke skall vara fallet. Endast så länge jordbruket icke gör något som hälst intrång på industrien, kan man vara med om att tolerera jordbruket. Men så snart det gör något intrång på industriintresset, då är vänskapen slut!

Om man anser det vara ett verkligt och stort statsintresse, att jordbruket befrämjas i Norrland, är det klart, att man måste

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne. låta industrien något maka åt sig. Vi få icke kväfva industrien, men vi, som stå utanför denna intressesfär, kunna lugnt och opartiskt bedöma, huru mycket dess intressen böra kunna vika för andra, som också böra upprätthållas.

(Forts.) Jag kan icke såsom herr Trygger fatta detta som här är i fråga såsom ett våldsamt ingrepp i jordägarnes ställning, det är för mig ett helt enkelt och naturligt uttryck för *statens* uppfattning utaf hvad som i dessa norrländska förhållanden kan anses nyttigt och nödvändigt för det allmänna bästa.

Jag är icke norrländing, jag är icke skogskar, men från båda dessa håll, som enligt min mening ensamt beteckna de sak-kunniga, har klart och skarpt framhållits å ena sidan, huru oändligt viktigt det är för arrendatorn, att denna betesrätt gifves åt honom, å andra sidan, huru väsentligt ringa det men är, som tillfogas skogen genom att denna rätt inrymmes. Jag får säga, att jag aldrig har funnit en utjämning mellan intressen mera möjlig och mera berättigad än just här, och jag hemställer, huruvida icke kammaren vid detta förhållande borde antaga denna paragraf. Vi få icke plocka ut ur lagen den ena viktiga bestämmelsen efter den andra till arrendatorns skydd, så att slutligen denna arrendelag för Norrland blott blifver en rubrik.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till paragrafen.

Grefve Lewenhaupt: Ja, det gäller här en mycket stor princip. Det gäller: skall jordägaren ha dispositionsrätt öfver den mark, som är hans egen, eller är det arrendatorn, som skall få göra intrång på den med skydd af allmän lag?

Herrarne veta icke kanske, huru bete i Norrland går till i skogsmarkerna? Jag har varit i Jämtland åtskilliga gånger — icke de sista åren, men jag antager, att förhållandena icke förändrats så mycket under de 15 år, som gått, sedan jag senast var där — och där tillgår det på så sätt, att alla byns kreatur motas ut i stora skockar och drifvas fram i skogen. Det bästa betet är just på brännor och kalafverkade områden, där skog förr varit, där marken kan vara besådd eller själfsådd. På dessa stora vidsträckta områden kan ingen hägna eller hindra djuren gå fram, och det är just dessa platser, som de företrädesvis uppsöka. Där trampa de ned lika mycket som de beta upp de unga plantorna på dessa brännor, och jag har själf med egna ögon på dylika ställen sett stora ytor, där ingen skog vill växa, därför att kreaturen gått fram på och betat af buskarna så att de ha utseende af kvastar.

Är det verkligen så, att vi genom lag skola befordra ett system, som ger arrendatorn rätt att oafvisligen skada skogsägaren och hans intressen; det är att skapa ofrid mellan dessa båda för all framtid. Skola vi alldeles utestänga skogsägaren från möjligheten att låta skogen växa på hans egen mark? Ja, då skola vi

antaga detta lagförslag. Jag tror, att denna fråga är af en stor nationalekonomisk betydelse för hela Norrland och att man bör betänka sig väl, innan man antager denna lag, ty därigenom läggas hinder i vägen för att få ordnad skogsvård i Norrland och att få utvecklingen i sitt rätta spår. Därför böra vi icke alldeles klippa af denna utveckling genom att antaga ett förslag, som för oss helt och hållet bort från det nationalekonomiska krafvet.

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

Herr grefve och talman, jag yrkar, att reservanternas förslag om strykande af 22 § må bifallas.

Herr Trygger: Endast ett ord! Herr Afzelius sade, att det är alldeles tydligt, att i en sådan konflikt som denna det blir statsintresset, som i sista hand får vara det afgörande. För min del anser jag, att detta är fullkomligt rätt. Det är otvifvelaktigt riktigt, att statsintresset bör stå öfver de enskilda intressena, men den frågan ligger likväl öppen: hvad är statsintresset?

För mig är det ett statsintresse att skydda äganderätten så långt *möjligt är* och icke göra något intrång i den utan att detta intrång påkallas af ojämförligt viktigare andra intressen.

Därför yrkar jag fortfarande bifall till reservationen.

Herr Jonsson: Jag skulle endast vilja framställa den frågan till talaren på västmanlandsbänken, huruvida denna paragrafs innehåll skulle ha åstadkommit missförhållandena i det exempel, han anförde från Jämtland?

Var det i det fallet, han omnämnde, så att jordägarne drefvo ut sina kreatur på marken för att förstöra skogens återväxt, eller var det blott arrendatorn, som gjorde detta? Var det icke tvärtom ägarne till hemmanen, som själfva verkställde detta utdrifvande af kreaturen?

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande paragraf vore framställda följande yrkanden: 1:o att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o att paragrafen skulle antagas med den lydelse, som angifvits i den af herr *Lilliesköld* vid paragrafen anförda reservation; och 3:o att paragrafen skulle afslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till det under 1:o upptagna yrkandet vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition därvid antagits afslag å paragrafen, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

*Lagförslag
om arrende af
viss jord å
landet inom
Norrrland och
Dalarne.*

(Forts.)

Den, som godkänner 22 § i lagutskottets i utlåtande n:o 68 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås paragrafen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—69;

Nej—44.

Öfriga delar af förslaget.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

*Lagförslag
angående före-
kommande
af vanhäfd å
vissa jordbruk
i Norrrland
och Dalarne.*

Föredrogs ånyo lagutskottets den 16 och 19 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 69, i anledning af väckta motioner med förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å vissa jordbruk i Norrrland och Dalarne.

Lagutskottet hade till behandling förehaft en inom Andra Kammaren af herrar *Carl Lindhagen, Ad. Wiklund, G. Kronlund och J. Bromée*, med hvilka instämt herrar *Alfr. Jonsson, J. Anderson Baggböle, C. J. Öberg, Oswald Emthén, Karl Karlsson Mo, A. A. Eriksson, S. H. Kvarnzelius, P. Hörnstén, E. Sundin, C. G. Sædén, Linus Lundström, L. J. Carlsson, A. J. Hagström, Halvar Eriksson, Rob. Karlsson, Fr. Berglund, Joh. Er. Nordin, Joh. Johansson i Kälkebo, S. J. Enander, Karl M. Lindh, M. Sundström, Johan Ericsson, Ol. Olsson i See, J. Hellgren, Joh. Nydal, Bernh. Eriksson och Joh. Ström*, afgifven, till utskottet hänvisad motion, n:o 206, med förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å vissa jordbruk i Norrrland och Dalarne

äfvensom en inom samma kammare af herr *T. Zetterstrand* i anledning af denna motion afgifven, jämväl till utskottet hänvisad motion, n:o 328.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att Riksdagen i anledning af förevarande motioner måtte för sin del antaga förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne, så lydande som utskottets utlåtande utvisade.

Vid utlåtandet hade reservation anförts af herrar Trygger, Rudebeck, Ridderhjelle, Gustaf Andersson, Lilliesköld, af Ekenstam, Carl Nyström och Herdin, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

På framställning af herr talmannen beslöts ej mindre, att förevarande utlåtande skulle företagas till afgörande sålunda, att först föredroges lagförslaget paragrafvis med ingressen och rubriken sist samt därefter utskottets i utlåtandet gjorda hemställan, än äfven att af lagförslagets text icke skulle uppläsas andra delar än de, beträffande hvilka uppläsning begärdes.

Utskottets förslag till lag i ämnet.

1 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Finnes å fastighet på landet, tillhörig bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, åker och äng af den omfattning, att själfständigt jordbruk därå kan idkas, må fastigheten ej så vanvårdas, att jordbrukets afkastningsförmåga uppenbarligen äfventyras, och ej heller för jordbruket nödiga byggnader bortföras eller lämnas att förfalla, där ej behovet fylles genom andra byggnader.

Lag samma vare i fråga om fastighet å landet, tillhörig enskild person, som ej å fastigheten har sitt bo och hemvist samt uppenbarligen besitter den hufvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsafkastningen.

Herr Trygger: Jag skall fatta mig mycket kort och icke ingå i någon detaljgranskning af ifrågavarande förslags paragrafer. Det skedde vid förra årets riksdag, och hade den påföljden, att kammaren också förkastade det föreliggande förslaget. Jag vill blott fästa uppmärksamheten på två saker. Den första är det, att om man skall ha en vanhäfdslag för jordbruket i Norrland, är det något odiöst, att denna lag begränsas att blott gälla vissa fastighetsägare och icke alla, och vi sågo också, att Kungl. Maj:t i det förslag, som förelades för förra årets Riksdag, icke gjort någon inskränkning i lagens tillämplighet beroende på hvem som var jordägare. Riktigheten, häraf blir ännu tydligare, om man ser på den motion, som har varit anledningen till utskottets hemställan, i hvilken motion man såsom bevis på vanhäfd vill

*Lagförslag
angående före-
kommande
af vanhäfd å
vissa jordbruk
i Norrland
och Dalarne.
(Forts.)*

Lagförslag angående förenkommande af vanhäfd å rissa jordbruk i Norrland och Dalarne. ha den måttstocken, att jorden icke brukas sämre, än hvad gemenligen är fallet med jord i bondehand på orten.

Man kan väl icke gärna tänka sig något orimligare än en sålunda formulerad lag. Man delar upp jordbruksfastigheterna, och så tillämpar man på dem en sådan måttstock, att allteftersom bönderna i en viss trakt försämrar sin jord, har också hvar och en annan rättighet att försämrar jorden! Det är ungefär så som när man vid skjutning på ett vandrande föremål oupphörligen ändrar sin siktnings.

(Forts.)

Emellertid är det också en annan sak, som man bör lägga märke till i fråga om denna lag. Om man nu verkligen vill begränsa den till att gälla bolag och anser, att den är ett komplement till arrendelagen — det vill säga att ändamålet skall vara det, att om, på grund af att arrendelagen är så sträng, bolagen icke bli benägna för utarrendering af jord, man dock kan möta dem och säga: Vill Ni icke arrendera ut er jord, skola Ni åtminstone sköta den på ett mönstergillt sätt — så har man i alla fall gått för långt med sina bestämmelser.

Med den utgångspunkten hade man kunnat fordra, att lagen begränsats att gälla jordbruk, som var i bolags ägo och drefs af bolaget, men så har icke skett, utan den skall tillämpas också med afseende på jord, utarrenderad af bolag. Om arrendatorn vanhäfdar jorden, drabbas jordägaren af de stränga bestämmelserna i vanhäfdslagen. Men, mina herrar, hur skall då jordägaren bära sig åt? Jo, anvisning finnes i sista stycket af promulgationsbestämmelsen: för att skydda sig skall han vräka arrendatorn. För att således få press på arrendatorn lägger denna lag hela tyngden på jordägaren. För att kunna komma åt arrendatorn har jordägaren, om han vill hålla uppe häfden, blott det medlet att vräka arrendatorn. Tro herrarne, att detta är en lag, som är möjlig? Är det verkligen rimligt att skapa sådana förhållanden mellan jordägaren och arrendatorn, att det är jordägaren, som skall vara statens fiskal öfver att arrendatorn fullgör sina häfdskyldigheter, och att därvid det enda medel, som står jordägaren till buds, om arrendatorn vansköter jorden, blir att kasta honom på dörren? Det är väl icke möjligt att skriva lagar på sådant sätt. Äfven om man vill begränsa lagen att gälla bolagsegendomar, duger det icke att affatta densamma så som skett.

På samtliga dessa skäl anholder jag, att kammaren måtte afslå motionen, ehuru den är tillstyrkt af utskottet.

Herr Kinberg: De af norrlandskommittén framlagda förslagen ha alla ett gemensamt syfte. Syftet är att söka vidmakthålla och stärka den jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarne och äfven att söka främja jordbruksnäringen. Alla dessa förslag bilda länkar i ett och samma system.

Hvad nu denna häfdelag beträffar, så är den ett supplement till arrendelagen. Detta medgaf också den föregående talaren. Denna häfdelags uppgift, enligt hvad kommittén tänkte sig, var den att förekomma en vidare utveckling af ett betänkligt missförhållande, som är rådande i Norrland och Dalarne, och som uppstått därigenom, att en mycket stor del af Norrlands jord har öfvergått i en industris besittning, hvilken industris målsmän icke ha någon uppgift såsom jordbrukare och därför icke något som hälst intresse för jordbruket. Man har följaktligen befarat, att deras hemman komme att så småningom försämrass. Erfarenheten har ock visat, att så är fallet och att ju längre tid ett jordbruk står under en sådan ointresserad ledning, desto mer förfaller det. Kommittén har framhållit dessa synpunkter och framlagt fullständig utredning. Jag vill därför icke vidare trötta herrarne härmed; jag har endast på detta sätt velat påvisa, hurusom bolagsbesittningen af jorden leder till en tillbakagång i odling och att följaktligen kommande generationer beröfvas förmånen att få bruka en redan uppbruten jord till samma omfattning och med samma afkastningsförmåga som gångna släktens arbete beredt. Och kommittén ansåg sig kunna desto hellre ingripa på detta område som staten rikligen understödt ifrågavarande odlings arbeten inom den vidsträckta norra landsdelen såväl genom fria jordupplåtelser som genom direkta statsbidrag i form af spannmål och penningar, samt genom skattefrihet under många årtionden.

*Lagförslag
angående före-
kommande
af vanhäfsl å
vissa jordbruk
i Norrland
och Dalarne.*
(Forts.)

Nu gjorde den föregående talaren gällande, att en vanhäfdslag bör afse ej endast bolag utan alla jordägare i Norrland och Dalarne, ty sade han »likhet inför lagen». Ja, om man nu också skulle göra, såsom den ärade talaren begärde, och utsträcka lagen till alla jordägare i Norrland och Dalarne, skapar man lika väl en olikhet inför lagen ehuru en annan. Denna olikhet uppstår då i stället mellan å ena sidan jordägare i Norrland och Dalarne och å andra sidan jordägare i södra och mellersta Sverige. Här till finnes enligt min mening icke någon anledning.

Däremot synes det mig, såsom jag nyss har nämnt, föreligga en verklig anledning att, i fråga om jordbruket i Norrland och Dalarne, göra skillnad mellan bolag och bönder, ty här ligger intresse motsättningen skarpt i dagen. Å ena sidan står bolagsintresset att utnyttja sin hemmansjord uteslutande för skogsbruk; å andra sidan finnes den jordbrukande befolkningens intresse att å den odlade delen af denna jord för sin bärgning få fortfarande utöfva sin hufvudnäring; och därför kan det, såvidt man vill förekomma, att de skogsbrukande bolagen försumma och så småningom till ganska stor del nedlägga jordbruket på sina hemman inom skogssocknarna, icke förekommas, att lagstiftningen får karaktären af en undantagslagstiftning och att det blir en

Lagförslag angående förebefolkningen å den andra.

af vanhäfd å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne. Jag yrkar bifall till den nu föredragna punkten.

Herr Berggren, Emil: Det framhölls af den förste ärade talaren, att det är odiöst att stifta lagar för vissa lager af medborgare, lagar som icke beröra dem alla lika. Jag ber att få framhålla, att här gäller det jordägare, som icke egentligen äro jämförbara med andra människor af samma kategori, icke likställda med andra jordägare.

(Forts.)

Jordägarne äro i detta fall juridiska personer, och därför är det helt naturligt, att de i den fråga det här gäller, nämligen jordbruket i allmänhet, icke hafva samma uppfattning som den rena jordbruksbefolkningen, icke hafva samma kärlek därtill som de, hvilka såsom ägare själfva besitta sina hemman och bruka sin jord. Bolagsintressenterna bo oftast icke inom byn, icke inom socknen, ja kanske icke ens inom länet, och då de endast för skogens skull skaffat sig äganderätt till hemmanen men därvid fått jordbruket, som förut varit det väsentliga i hemmanet, så att säga med på köpet — så må det ej förundra, att de i de flesta fall icke ha något intresse af att jordbruket hålles vid makt, ännu mindre att det förbättras.

Ur denna synpunkt anser jag det icke vara principvidrigt att stifta en lag speciellt för detta fall äfven om den kan kallas klasslag.

Det torde här vara på sin plats att erinra, utaf hvilken anledning och på hvilka villkor, staten ursprungligen afhändt sig äganderätten till en stor del af de vidsträckta norrländska skogarne.

Anledningen härtill var, att nybyggaren, allra helst under de första åren, innan han hunnit uppodla någon relativt större areal, omöjligt kunde lifnära sig och familj af endast det nybygget kunde lämna i jordbruksalster utan måste därtill få någon skogstillgång, hvarur han årligen mot kontanter kunde afyttra något och därigenom erhålla medel till att utveckla jordbruket.

Villkoren voro, att nybyggaren efter vissa år skulle hafva uppodlat och uppröjt en viss areal åker och äng för erhållande af en viss areal duglig skogsmark. Därjämte var föreskrifvet antalet och beskaffenheten af vissa hus, som nybyggaren var skyldig att bygga och underhålla.

Skogen har således ursprungligen tilldelats nybyggaren och jämväl en del bolag för jordbrukets skull för att stödja, utveckla och höja jordbruksnäringen, sålunda icke för skogens egen skull eller för jordägarens skull såsom icke jordbrukare. En naturlig följd häraf skulle vara, att där jordbruket å nu ifrågavarande hemman icke vidmakthölles eller utvecklades, utan lämnades i vanhäfd, skulle dessa hemman och lägenheter med all därtill en gång tilldelad skog indragas till kronan — men, och det finns ett stort

men, hvaröfver man icke får hoppa, och det är att dessa bolagshemman torde alla vara skattelösta, d. v. s. öfverförda från kronotill skattenatur med full äganderätt för den nye ägaren. Någon möjlighet till återgång finnes således icke. Men ett medel finnes dock att på ägaren återföra dessa en gång åtagna förpliktelser och skyldigheter mot jordbruket och det är antagande af en vanhäufslag. För dem, som något ömma för vårt öfre Norrlands utveckling i rätt riktning, bör denna lag ej anses såsom förhatlig.

Ett annat skäl, som anförts mot denna lag är det påståendet, att jordbruket icke bär sig, ty hemmanen kunna hafva så dålig jord och vara så olämpliga för odling, att det vore önskligt och mera lämpligt att nedlägga jordbruket. I regel vill jag bestrida ett sådant påstående. Bolagshemmanen äro i allmänhet icke enstaka hemman utan ligga inmängda i byarna med sina ännu befintliga själfägande bönder. Bolagsjorden är af samma beskaffenhet som dessas jord. Då dessa själfägande bönder kunna till hufvudsaklig del och ofta helt och hållet lefva på sitt jordbruk, hvilket äfven varit fallet förut med f. d. ägarne till de hemman bolagen nu inneha, bör det påståendet förfalla, att jordbruket icke bär sig. Det bär sig nog liksom alla andra näringar, om ägaren har intresse därför och med full kraft egnar sitt lif däråt. Betraktar han däremot jordbruket med ligkiltighet, går det icke. Jordbruket utgör i detta fall icke något undantag från andra näringar. En näring, en industri eller ett jordbruk, som ej skötes, ej omfattas med kärlek och intresse, går ovillkorligen tillbaka. I en annan mans hand, som med kärlek sköter sitt yrke, lönar sig näringen, driften ökas och mannen blir välbärgad. Det gäller att få bolagen att inse den utomordentligt stora vikten och betydelsen af att de mera ägna sig åt sitt jordbruk, än hvad som nu är fallet. Ty då det förut visat sig, att jordbruket kunnat bära sig å deras hemman och ännu bär sig bland jordägarne i trakten, borde det väl också kunna bära sig hädanefter, om det ledes och bedrifves på sätt, som äro lämpade efter de särskilda förhållandena.

När man kör, brukar man ha piska med sig. Det är icke för att ständigt drifva på hästen, ty är den så dålig, att den alltjämt behöfver pådrifvas, då hjälper icke piska. Men blott man har en sådan med, blir hästen i allmänhet lifigare och går bättre fram. Af samma skäl anser jag, att det vore utmärkt att ha en särskild lag öfver dessa juridiska personer, för att de icke skola glömma bort de skyldigheter i jordbrukshänseende, hvartill äganderätten till vida skogsmarker förpliktigar dem ur synpunkter, som jag ofvan haft äran framhålla.

Jag ber att få yrka bifall till den föreliggande paragrafen.

Herr Rogberg: En föregående ärad talare frågade, huruvida det kunde anses rimligt att bolagen, om de hade utarren-

Lagförslag angående förenande förkommande af vanhäfd å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne. derat sina hemman skulle i förhållande till staten vara ansvariga för, att häfdelagen blefve iakttagen. Detta kan ju på sätt och vis synas vara icke fullt lämpligt, men för min enskilda del kan jag icke inse, att detta är något orimligt, helt enkelt därför, att lagstiftningen eller närmast detta lagförslag måste utgå därifrån, att bolagen såsom fastighetsägare verkligen icke hafva något intresse af att upprätthålla jordbruket. Men att jordbruket upprätthålles, det är ett statsintresse, och när man utgår därifrån, kan jag icke finna annat än att lagen i omförmålta afseende är riktig.

(Forts.)

Jag ber att få yrka bifall till paragrafen.

Herr Trygger: Det är blott en punkt jag ber att få bemöta; jag tror det icke är erforderligt med de öfriga.

Herr Berggren gjorde gällande, att skogen tilldelats ägarne för jordbrukets skull. Nu är det ju ett historiskt faktum, att statsmakterna hafva haft ett stort intresse af den norrländska kulturen, och de hafva då i äldre tider tänkt sig, att jordbruket vore det enda kulturbärande, och därför hafva de vidtagit praktiska åtgärder för att uppmuntra detta. Men jag tror verkligen icke att någon kan vilja i våra dagar förneka att med afseende äfven å andra intressen det kan hafva stor betydelse för Sverige, att de blifva befordrade däruppe i Norrland. Trävaruindustrien betyder väl ändock något, och hvad som är säkert, det är, att den äganderätt, som bolagen fått, är icke på något sätt villkorad af det lagstiftningsmotiv, som bestämt fördelningen af jorden och skiftena däruppe i Norrland. Detta är otvifvelaktigt. Men förhölle det sig verkligen annorlunda, komme detta naturligtvis att träffa de hemman, som äro i böndernas ägo, precis lika mycket som de hemman, som äro i bolagens ägo.

Den ärade talaren tillade, att denna lag kan man icke låta gälla alla jordägare i Norrland, ty då vore nästa steg att låta den gälla alla jordägare i Sverige.

Ja, mina herrar, den som följt med arbetet vid denna riksdag, han har nog sett, att man är på god väg åt detta håll. Man har begärt en lagstiftning för det öfriga Sverige, ungefär likadan som den, som är antagen eller föreslagen för Norrland. Således, ehuru denna begäran icke ledde till något resultat för närvarande, måste vi dock erkänna, att frågan står på dagordningen.

För mig ligger saken så, att verkliga orsaken, hvarför man icke utsträckt denna vanhäfdslag i likhet med hvad Kungl. Maj:t föreslagit vid fjolårets riksdag att gälla för all jord i Norrland och Dalarne, har varit den, att man visste, att lagen då icke skulle gå igenom ens i Andra Kammaren.

Jag yrkar afslag på paragrafen.

Herr Enhörning: Herr grefve och talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet förklarade under debatten förlidet år, »att det ur principiella synpunkter föreföll regeringen önskvärdt, att lagen blefve lagd mera allmänt, än utskottet föreslagit». Dessutom ansåg han, »att äfven lagtek-
 niska skäl tala för den lydelse, som första paragrafen har i Kungl. Maj:ts förslag». Härmed förklarade herr statsrådet sin åsikt vara, att en sådan lag bör drabba allt jordbruk och icke blott det, som äges af bolag och föreningar för ekonomisk verksamhet. Denna princip är väl också den enda riktiga. Lagen måste träffa alla jordägare lika, i annat fall måste den komma att verka som en klasslag, och det är väl, mina herrar, vår oafvisliga skyldighet att förekomma dylika lagar. Men här skall den ena jordbrukaren drabbas af stränga böter måhända för en skäligen obetydlig förseelse beträffande skötseln af jordbruket, hvilken förseelse en liflig agitation kanske afsiktligt — för att uttråka ägaren och förmå honom afhända sig egendomen — förstått att utmåla värre än hvad verkligen är förhållandet, under det att den andra jordägaren åter får försumma sitt jordbruk hur mycket som helst utan att dock beröras af lagen. Det måste väl dock vara en orättfärdighet, och därtill vill jag för min del icke bidra.

Om denna paragraf nu ändras i likhet med Kungl. Maj:ts förlidet år föreliggande förslag, har jag, herr grefve och talman, för min del icke något att anmärka mot ett sådant lagförslag.

Herr Berggren, Emil: Gentemot hvad herr Trygger nämnde, skulle jag vilja anföra, att vid tilldelande af skogsareal till olika hemman i Norrland har hänsyn tagits till den befintliga inägoarealen eller specifikt den öppna åkern och ången. Om sålunda inägornas areal förminskats eller jordbruket nedlagts, skulle — därest staten vid skogsöfverlåtelse till nybyggarna fäst analoga villkor som vid upplåtelse af stockfångstskogar, kolskogar m. m. till åtskilliga slags verk och inrättningar, och hvilka villkor icke kunnat häfvas genom s. k. skatteköp — dessa nybyggesskogar kunnat indragas liksom de stockfångstskogar och kolskogar, jag nyss nämnt. Till följd af att åtskilliga sågverk in i landet nedlagts, likaså att järnbruk och masugnar, som funnits i öfre Norrland, upphört med sin verksamhet, ha nämligen ofantliga skogsarealer under de sista 20 åren återgått till kronan.

Då sålunda bristande förutseende från statens sida ovillkorligen ägt rum vid tilldelande af skogsanslag till nybyggare, så böra de missförhållanden, som häraf uppstått, afhjälpas; och detta kan åtminstone i någon mån ske genom antagande af här föreslagna vanhäftslag.

Herr Sjöcrona: Då vanhäftslagen i fjol förevar till behandling i denna kammare, tillät jag mig yrka afslag på det då

*Lagförslag
 angående före-
 kommande
 af vanhäft å
 vissa jordbruk
 i Norrland
 och Dalarne.
 (Forts.)*

Lagförslag angående föreningskommande af vanhäfda ä vissa jordbruk i Norrland och Dalarna. föreliggande, af utskottet framlagda förslaget. Jag gjorde detta bland annat af det skäl, att jag för min del alldeles icke anser, att denna vanhäfdslag är ett nödvändigt komplement till arrendelagen. Jag skall icke upptaga tiden med att närmare utveckla detta, helst som det till fullo i dag förut blifvit visadt.

(Forts.)

Men jag har begärt ordet för att påpeka en omständighet, som visar, hur ohållbar denna lag är. När man stiftar en sådan lag, måste man naturligtvis stadga något äfventyr för den, som icke ställer sig lagens bestämmelser till efterrättelse. Detta har icke utskottet heller försummat. Det finns en paragraf, som säger, att, om jorden icke skötes, skall jordägaren plikta 200 till 2,000 kronor. Det är ju fullkomligt orimligt, att en jordägare skall kunna åläggas dessa böter, därför att han icke skött sin egen jord i öfverensstämmelse med denna lags föreskrift, om denna jord kanske icke är värd mera än 1,000 kronor. Och det blir ännu orimligare, om man besinnar, att man icke kan taga ut böter af ett bolag eller en förening, utan skall någon där kunna tagas för hufvudet, så är det bolagets eller föreningens styrelse. Då skulle hvar och en i styrelsen dömas till böter, således skulle böterna för en styrelse på fem personer kunna komma upp vid det högsta bötesbeloppet till 10,000 kronor, och detta därför att bolaget icke väl skött sin egen jord! Förhållandet kan ju vara sådant, så att styrelsens ledamöter ha regressrätt mot bolaget, om de handlat enligt bolagets uppdrag eller önskan, och då blir det bolaget, som får betala dessa 10,000 kronor. Men i andra fall få styrelseledamöterna vidkännas denna betydande utgift.

Dylikt är enligt min mening orimligt. Jag ber att få yrka afslag på paragrafen.

Herr Enhörning: Jag vill endast gentemot den ärade talaren på norrbottensbänken anmärka, att hemmanen hafva upplåtits af kronan med full äganderätt. Däremot ha upplåtelser af stockfångstskogar och kolningsskogar för bruk skett med nyttjanderätt. Följaktligen föreligger i dessa båda fall en mycket stor skillnad, och detta gör att någon jämförelse mellan hemman, som äro på evärdelig tid och med full äganderätt upplåtna och de stockfångst- och kolningsskogar, hvilka upplåtits till nyttjanderätt, ingalunda kan anställas, hvadan man, hvad hemmanen angår, icke har någon som helst anledning att tala om dem i samband med en reduktion, hvarom — om jag hörde rätt — den ärade talaren ordade.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle afslås.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med

dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på afslag å paragrafen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § i lagutskottets i utlåtande n:o 69 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås paragrafen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—28;

Nej—65.

Öfriga delar af förslaget.

Afslogos.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Då tiden var långt framskriden, beslöt kammarén, på hemställan af herr talmannen, att till aftonsammanträdet uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan.

Kammarén åtskildes kl. 4,52 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Rättelse

i Första Kammarens protokoll, n:o 55.

Sid. 51, rad 3 uppfifrån *står*: å två ställen: Temmele,
läs: å båda ställena: Temmela.
